

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 13 juni 2025

Ons kenmerk 24/5.1/2025000800

Behandeld door thema Verkeer & Vervoer

Onderwerp: Uitkomsten Bestuurlijk Overleg Leefomgeving 2025 voor Drenthe

Status: Ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

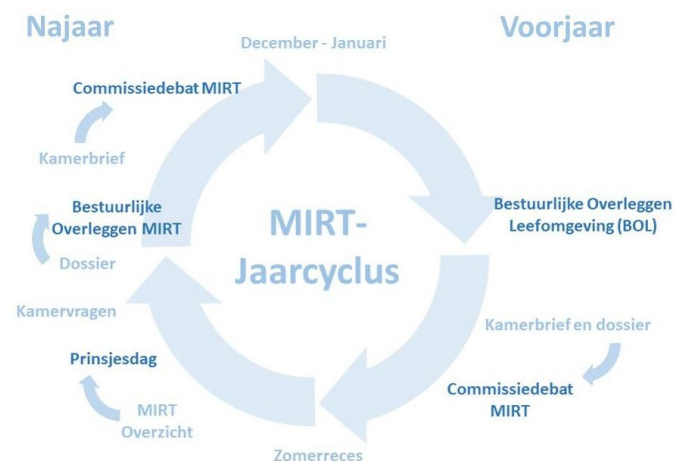
Hierbij informeren wij u over de uitkomsten van het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving op maandag 2 juni 2025. Tijdens dit overleg hebben Noord-Nederlandse bestuurders afspraken gemaakt met de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en de minister en staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat. Commissaris van de Koning Klijnsma was delegatieleider namens Noord-Nederland. De provincie Drenthe werd vertegenwoordigd door gedeputeerde Turenhout.

Algemene toelichting

Ieder voorjaar vinden onder regie van de minister van VRO Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving ('BOL') plaats met de vijf regio's (Noordwest, Zuidwest, Zuid, Oost en Noord Nederland).

In Landsdeel Noord Nederland bestaat de regionale vertegenwoordiging uit de provincies Drenthe, Friesland en Groningen en de gemeentes Assen, Emmen, Groningen, Leeuwarden en Súdwest-Fryslân.

Op de agenda van het BOL staan onderwerpen die een raakvlak hebben met de ontwikkeling van de leefomgeving. Ter informatie vindt u in de bijlage de Kamerbrief waarin demissionair minister Keijzer de Tweede Kamer informeert over de uitkomsten van de Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving.

Tijdens het BOL waren ook de bewindspersonen van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IW) vertegenwoordigd. Met hen zijn procesafspraken gemaakt in het kader van Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT). Ter informatie vindt u in de bijlage de brief waarmee de Tweede Kamer hierover is geïnformeerd.

Het SNN heeft naar aanleiding van het BOL Noord-Nederland bijgaande brief opgesteld waarin op hoofdlijnen wordt beschreven wat er tijdens het BOL Noord-Nederland is besproken. In aanvulling op de brief vanuit het SNN informeren wij u over de uitkomsten van het BOL Noord-Nederland voor Drenthe:

Ruimtelijke Ordening

Naar verwachting zal na de zomer de Ontwerp Nota Ruimte worden gepubliceerd samen met de bijbehorende plan-MER. De Nota Ruimte bevat het integrale toekomstperspectief op de ruimtelijke ordening van Nederland aan de hand van 4 thema's:

- Landbouw en natuur
- Wonen, werken en bereikbaarheid
- Water en bodem
- Economie en energie

De Nota Ruimte geeft een langetermijnvisie op de toekomst en de ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland en bevat de ruimtelijke keuzes voor nu (2030), straks (2050) en met een doorkijk naar later (2100). De Nota Ruimte is ook deels het resultaat van een intensief traject tussen Rijk, provincies en betrokken gemeenten en waterschappen in het kader van het Programma NOVEX (Nationale OmgevingsVisie in EXecutie) waarin Ruimtelijke Arrangementen per provincie centraal staan.

Ruimtelijk Arrangement Drenthe

Het Ruimtelijk Arrangement Drenthe (bijlage 1) vormt een bestuurlijke afspraak tussen Rijk en de provincie Drenthe over integrale en samenhangende ruimtelijke opgaven. Het moet leiden tot wederzijdse en wederkerige afspraken over ruimtelijke keuzes, beleidsmatige vertaling daarvan en waar mogelijk versnelling van de uitvoering van programma's. Het nu getekende Ruimtelijk Arrangement Drenthe betreft nadrukkelijk een eerste versie en is gebaseerd op het onlangs door Gedeputeerde Staten opgestelde "Drents bod richting Ruimtelijk Arrangement: "Ruimte voor groei". Het is de bedoeling dat in een cyclisch proces van analyseren, uitdiepen, bespreken en verankeren, het Ruimtelijk Arrangement Drenthe jaarlijks wordt geactualiseerd.

Hoewel het Ruimtelijk Arrangement op dit moment nog beperkt afspraken bevat over inzet instrumentaria en financiën en veel inhoudelijke afspraken op andere (sectorale) afspraken zullen worden gemaakt, is het onze verwachting dat dit in de komende jaren wel meer het geval zal zijn. Het Ruimtelijk Arrangement Drenthe moet dan ook worden gezien als een eerste stap in de interbestuurlijke en integrale samenwerking met het Rijk op het gebied van de Ruimtelijke Ordening. Wel hebben wij in deze eerste versie een aantal concrete proces- en werkafspraken met het Rijk kunnen maken.

In het Ruimtelijk Arrangement Drenthe zijn onder meer de volgende afspraken gemaakt.

- Rijk en provincie Drenthe spreken af voortvarend toe te werken naar de start-notitie voor de MIRT-verkenning voor de Nedersaksenlijn.
- De aanstaande MIRT-verkenning naar de Nedersaksenlijn kan tot een impuls leiden voor Zuid- en Oost-Drenthe. Rijk en provincie gaan zich in de komende periode inzetten om die impuls te concretiseren op het gebied van economische ontwikkeling en verstedelijking via de uitwerking van de VISTA-strategie van de Nota Ruimte
- Het Ministerie van VRO en de provincie Drenthe geven de komende maanden verder invulling aan de toekomstige woningbouwopgave en -ambities richting 2050. Daarbij kijken Rijk en provincie gezamenlijk naar mogelijk (regionale) grootschalige woningbouw in Assen en Emmen.
- Rijk en provincie Drenthe komen, samen met gemeenten, corporaties en marktpartijen tot een gezamenlijke aanpak en organisatiestructuur voor de herstructurering en transformatieopgave in Drenthe. We starten met een gezamenlijke pilot.
- De cultuurlandschappen met een internationale betekenis en verplichting vragen onze gezamenlijke inzet. Rijk en provincie Drenthe voldoen samen aan de zorgplicht met betrekking tot het UNESCO Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid en verkennen daarvoor de mogelijkheid om te komen tot een integrale aanpak, waarbij het belang van de instandhouding van de uitzonderlijke universele waarde het uitgangspunt is (conform Omgevingswet en BKL).
- Rijk en provincie spreken af dat zo snel mogelijk na het vaststellen van de nota Ruimte voor Defensie het gebiedsproces rondom uitbreiding oefenterrein De Haar wordt opgepakt.

Uitvoeringsagenda's NOVEX Regio Zwolle en NOVEX Regio Groningen Assen

Er zijn door het Rijk zestien NOVEX-gebieden aangewezen waar grote ruimtelijke transitie vragen om een apart ontwikkelperspectief. Voor Drenthe betreft het Zuidwest Drenthe als onderdeel van NOVEX-gebied Regio Zwolle en de kop van Drenthe als onderdeel van NOVEX-gebied Groningen Assen. Voor beide gebieden hebben Rijk en regio gezamenlijk een uitvoeringsagenda opgesteld waarin staat beschreven hoe uitvoering wordt gegeven aan de eerder vastgestelde Ontwikkelperspectieven. Er is met het Rijk afgesproken dat voor beide gebieden een Regionale Investeringsagenda wordt opgesteld die inzicht geeft in de kosten én dekking van de opgaven.

Rijk ziet kansen in Zuid en oost Drenthe

De regio werkt samen met het Rijk een concept-Ontwikkelperspectief uit in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Dit perspectief wordt in de tweede helft van 2025 met stakeholders besproken en zal worden uitgewerkt in een uitvoeringsagenda. In het verlengde daarvan gaan rijk en regio zich in de komende periode inzetten om de impuls die uitgaat van de komst van de Nedersaksenlijn nader te concretiseren en beleidsmatig verankeren in de Nota Ruimte, onder andere ten aanzien van grootschalige woningbouw.

Woningbouw en Mobiliteit

In het BOL hebben wij de dringende oproep gedaan aan minister Keijzer om af te zien van de voorgenomen huurbevriezing. Inmiddels is bekend gemaakt dat het wetsvoorstel is ingetrokken. Ook is aandacht gevraagd voor bereikbaarheid in relatie tot woningbouw en economie. Er is meer structureel geld nodig voor onderhoud van infrastructuur, ongedaan maken van bezuinigingen op het OV en het mogelijk maken van een schaa sprong in het mobiliteitssysteem voor weg en spoor.

Drenthe kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ambitie om jaarlijks 100.000 woningen te realiseren. Voor zowel Assen en Emmen zijn locaties in beeld voor grootschalige woningbouw. Deze vallen niet onder de 17 door het Rijk aangewezen grootschalige woningbouwlocaties waar extra middelen voor zijn vrijgemaakt. We hebben bij het Rijk aangedrongen op aanvullende ondersteuning om onze (regionale) grootschalige woningbouwambities te kunnen realiseren.

Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT)

Nedersaksenlijn

Het kabinet heeft een reservering van €1,9 miljard gemaakt en daarmee kan gestart worden met de MIRT-verkenning naar de Nedersaksenlijn. Dit geeft een belangrijke impuls voor de leefbaarheid, woningbouw, bereikbaarheid van banen, onderwijs en voorzieningen en daarmee aan de kansen en brede welvaart voor de inwoners en bedrijven in dit gebied. We hebben met het Rijk afgesproken dat deze onderwerpen expliciet terugkomen in een integraal plan van aanpak voor de MIRT-verkenning. Het Rijk werkt samen met de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel aan het startdocument om uiterlijk bij het BO MIRT 2025 een startbeslissing te nemen voor het starten van de MIRT-verkenning Nedersaksenlijn.

Flessenhals Zwolle-Meppel

Aanvullend op de eerdere €75 miljoen is €100 miljoen beschikbaar gesteld voor de aanpak van de spoorinfrastructuur op en rond Meppel. Deze middelen worden gebruikt voor minder verstoringen, en meer en snellere treinen op het traject Zwolle-Groningen.

Kornwerderzandsluis

Gesteund door motie Vlottrekken realisatie Kornwerderzandsluis ([2024-56](#)) hebben wij het Drents belang benadrukt in gesprekken met het rijk en betrokken provincies. In de Voorjaarsnota heeft het Rijk €375 miljoen gereserveerd voor de Kornwerderzandsluis. Met deze extra rijksbijdrage is het gat in de begroting van dit project gedicht. Daarmee beschouwen deze motie als afgedaan.

Rijksbijdrage verkeersplein Gieten kansrijk

IenW heeft in het BO MIRT 2024 besloten om € 280 miljoen te reserveren voor het uitvoeren van kleine maatregelen, gericht op het verbeteren van het auto-netwerk of de doorstroming van automobilititeit op het nationale netwerk. Alle MIRT-regio's is gevraagd om met passende voorstellen te komen. Voor Drenthe zijn aanvragen voor een bijdrage aan de aanpak van verkeersplein Gieten (N33/N34) en een rotonde op de kruising van de N376 en aansluiting 4 van de A37 (Veenoord/bedrijventerrein De Tweeling) als kansrijk beoordeeld. Definitieve afspraken over een financiële bijdrage volgen in het BO MIRT.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter

, secretaris

Bijlagen:

1. Ruimtelijk Arrangement Rijk – provincie Drenthe
2. Kamerbrief BO Leefomgeving (VRO)
3. Kamerbrief voortgang MIRT (IenW)
4. SNN-brief

Rijksoverheid

provincie
Drenthe

Ruimtelijk Arrangement Rijk – provincie Drenthe

Ruimtelijk Arrangement Rijk - provincie Drenthe

1. Inleiding

1.1 Samenwerken aan ruimtelijke ordening: schaarse ruimte eerlijk verdelen.

Ruimte is een schaars en waardevol goed. De grote opgaven waar Nederland voor staat hebben allemaal ruimtelijk consequenties, waaronder: de bouw van 100.000 woningen per jaar, de ombouw van fossiele naar duurzame energie, de inzet op een circulaire economie, perspectief voor de landbouw, herstel en verbetering van de natuur en waterkwaliteit, zorgen voor bereikbaarheid en mobiliteit, borgen van onze gezondheid, rekening houden met water en bodem en anticiperen op de effecten van klimaatverandering. Deze opgaven vragen - naast ruimte - integrale samenhangende afwegingen die moeten leiden tot robuuste ruimtelijke keuzes die uiteindelijk neerslaan op ieder erf en perceel. Daarbij moeten gemeenten, waterschappen en provincies samen met de inwoners en het Rijk aan de slag om resultaat te behalen. Dit vraagt goede samenwerking tussen de overheden, gericht op realisatie.

Zonder keuzes hebben we meer fysieke ruimte nodig dan er in Nederland beschikbaar is. Als we een balans willen tussen het beschermen van een veilige en gezonde leefomgeving en het optimaal benutten van de ruimte om ontwikkeling mogelijk te maken, zullen we keuzes moeten maken, slim combineren en een integrale aanpak moeten hanteren. Daarom herneemt het Rijk tezamen met de medeoverheden regie op de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Om hier invulling aan te geven werkt het Rijk aan de Nota Ruimte als zelfbindende omgevingsvisie. De minister van VRO streeft ernaar voor de zomer tot besluitvorming te komen binnen het kabinet over de integrale keuzes en richtingen in de Nota Ruimte. De ontwerp Nota Ruimte zal samen met de plan MER na de zomer worden gepubliceerd. Provincies en gemeenten werken aan eigen omgevingsvisies. Al deze visies bevatten de ruimtelijke keuzes voor 2030, 2050 en 2100.

1.2 Ruimtelijk arrangement: wederkerige bestuurlijke afspraken

In juli 2022 is het Rijk het programma NOVEX gestart om samen met provincies en de NOVEX-gebieden de nationale opgaven uit het startpakket NOVEX te verbinden met decentrale opgaven. Het doel van het programma is om te onderzoeken hoe de verschillende opgaven met elkaar én met de ruimtelijke kwaliteit kunnen worden versterkt, welke richtinggevende keuzes daarvoor nodig zijn en hoe de uitvoering vorm krijgt. Het programma bestaat uit het realiseren van uitvoeringsagenda's in 16 NOVEX-gebieden (gebieden-spoor) en het maken van twaalf ruimtelijke arrangementen tussen Rijk en Provincies (provincie-spoor).

Rijk en de provincie Drenthe maken in het ruimtelijk arrangement wederkerige bestuurlijke afspraken om tot uitvoering van ruimtelijke opgaven in de provincie te komen en om nationaal en provinciaal beleid af te stemmen. Zo wordt er gebouwd aan een gezamenlijke agenda voor ruimtelijke ordening. Het ruimtelijk arrangement bouwt voort op het ruimtelijk voorstel van de provincie Drenthe van januari 2024, de diverse nationale programma's en het Drents Bod uit het voorjaar van 2025. Nieuwe inzichten van landelijk en provinciaal ruimtelijk beleid zijn voor zover mogelijk meegenomen.

De notitie 'Productbeeld en Proces Ruimtelijk Arrangement, die is vastgesteld in het BO VRO van 12 december 2024 en vervolgens is vastgesteld door het IPO-bestuur op 16 januari 2025, geeft een beschrijving van het ruimtelijk arrangement, het proces van totstandkoming en het cyclisch proces van monitoring en aanpassing.

De minister van VRO sluit namens het kabinet de ruimtelijke arrangementen met provincies tijdens de BO's Leefomgeving in juni 2025 en committeert daarmee ook de collega bewindspersonen aan

de uitvoering van de gemaakte afspraken. Daarnaast werken overheden bijvoorbeeld samen in het kader van de Regio Deals en de Woondeals.

In de aanloop naar dit ruimtelijk arrangement is het niet in alle gevallen gelukt om tot een specifiek op Drenthe gerichte invulling te komen. Rijk en provincie zullen bij de uitwerking van het arrangement bekijken waar een meer specifieke invulling mogelijk is. Daarbij wordt onder anderen gekeken naar de locatie waar de opgave zich voordoet en hoe deze opgave ruimtelijk samenhangt met de lokale/regionale opgaven. Dat geldt ook voor het aangeven van de wederkerigheid en gezamenlijke verantwoordelijkheden. Voorstellen voor afspraken die nog niet afdoende wederkerig zijn of verdere afstemming vergen, zijn in deze samenwerkingsversie opgenomen of kunnen worden gelezen als aandachts- of ontwikkelpunt, met oog op verdere uitwerking in de volgende ronde.

2. Prioriteiten provincie Drenthe: het eerste ruimtelijk arrangement

Het ruimtelijk arrangement tussen Rijk en de provincie Drenthe concentreert zich op de uitwerking van de hoofdthema's zoals besproken op het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving op 6 november 2024 en het DO van 18 december 2024: de diverse watervraagstukken, vraagstukken rond energie en economie, en woningbouw, waarbij de provincie met name aandacht voor transformatie van bestaande bouw, landbouw en natuur, cultureel erfgoed en defensie. Dit zijn weliswaar de kernopgaven, maar hoe omvangrijk ook, deze opgaven staan niet op zichzelf. Wezenlijk is de onderlinge samenhang en ook de samenhang met andere opgaven, zoals met betrekking tot de ruimtevraag – en impact van Defensie en de toekomst van de landbouw en natuur. Fysieke opgaven staan tevens in nauwe verbinding met brede welvaart en sociaaleconomische factoren, zoals Drenthe tevens agendeert. Waar van toepassing krijgen de plannen en agenda's van de NOVEX-gebieden Regio Groningen – Assen en de Regio Zwolle in dit ruimtelijk arrangement een plaats.

Drents Bod

De provincie is voorstander van een gezamenlijke integrale samenwerking met het Rijk. Tegelijkertijd constateert de provincie Drenthe dat de praktijk vaak weerbarstiger is dan de theorie en het onvoldoende is gelukt om de inhoudelijke dialoog over samenhangende, ruimtelijke vraagstukken te organiseren. Mede om deze reden heeft Drenthe ervoor gekozen om in de aanloop naar het ruimtelijk arrangement eerst een Drents Bod op te stellen. Het Drents Bod beschrijft de ontwikkelingen die voor Drenthe van belang zijn en welke afspraken met het Rijk daarvoor nodig zijn. Daarmee vormt het de Drentse inbreng voor het ruimtelijk arrangement. Het Drents Bod is gebaseerd op het 'Ruimtelijk voorstel Drenthe' en de 'Contournota Omgevingsvisie' (PS 18 december 2024)

De provincie is blij met de steun van het Rijk voor de Nedersaksenlijn. Dat onderstreept het belang van deze verbinding voor de regio én voor Nederland. Wat Drenthe betreft is dit het startsein om door te pakken: richting uitvoering, in samenhang met woningbouw, economische ontwikkeling en defensie. Drenthe biedt namelijk wat Nederland nodig heeft: ruimte om te groeien, rust om keuzes te maken en regie om samen verder te bouwen. Drenthe neemt verantwoordelijkheid maar vraagt tegelijk om steun bij de uitvoering.

3. Inhoudelijke afspraken Rijk – provincie Drenthe

Hieronder zijn de inhoudelijke concept afspraken opgenomen. De uitdaging blijft om de sectorale opgaven met elkaar te verbinden. De meerwaarde van de ruimtelijke afspraken moet vooral worden gevonden in de samenhang in de ruimtelijke dimensie van de verschillende sectorale onderwerpen.

3.1. Watervraagstukken

Afspraken

1. Zoetwater beschikbaarheid

1.1 Rijk en de provincie Drenthe werken met gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat en verschillende maatschappelijke organisaties samen in het Deltaprogramma Zoetwater om weerbaarder te worden tegen zoetwatertekort.

1.2 Het Rijk is voor wat betreft het waterbeheer verantwoordelijk voor het nationale beleidskader, de strategische doelen en voor maatregelen die een nationaal karakter hebben. De nationale belangen hiervoor heeft het Rijk geborgd in de NOVI, het Nationaal Waterprogramma en het Deltaprogramma Zoetwater, waarbij ook samen wordt gewerkt met de decentrale overheden.

1.3. Vanuit de provinciale taken en bevoegdheden zet de provincie Drenthe in op het zoveel mogelijk duurzaam in balans brengen van watervraag en -aanbod. Het Rijk erkent de wateropgave in Noord Nederland en de wisselwerking tussen de opgaven en ontwikkelingen, nu en in de toekomst, met de zoetwatervoorziening vanuit het IJsselmeer.

1.4 Ten behoeve van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie werkt het Rijk intensief samen met decentrale overheden binnen bestaande gebiedsoverleggen. Het Rijk vraagt de provincie Drenthe in te zetten op de verbinding tussen het ruimtelijk domein en de regionale zoetwaterstrategie door de gevolgen van afnemende zoetwaterbeschikbaarheid ruimtelijk te vertalen.

1.5 Rijk en de provincie Drenthe bespreken zo nodig de ruimtelijke vertaling van de zoetwateropgave op de daarvoor bestemde bestaande tafels.

2. Woningbouw en drinkwater

2.1 Het Rijk werkt, in samenwerking met de betrokken decentrale overheden en instanties, aan de uitvoering van het Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030. Het Rijk vraagt de provincie Drenthe vanuit dat kader om drinkwaterbeschikbaarheid mee te nemen als randvoorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen van de woningbouw.

2.2 Het Rijk vraagt de provincie Drenthe (en gemeenten) om drinkwaterbedrijven vroegtijdig te betrekken bij de planvorming voor grootschalige woningbouw en andere relevante ontwikkelingen, zodat de (drink)watervoorziening afgestemd kan worden op een toenemende vraag en/of (drink)waterbesparing onderdeel kan zijn bij de bouw van woningen in regio's waar een drinkwatertekort dreigt. Daarmee wordt gevraagd om rekening te houden met toekomstige ruimtelijke reserveringen voor drinkwaterwingebieden en aanvullende infrastructuur. Zo wordt tijdig een koppeling gemaakt tussen de nieuwe woningbouw en de drinkwatervraag die daaruit voortkomt. In gesprekken hierover is het van belang om aan te sluiten bij de daarvoor bestemde zoetwatertafel van het Deltaprogramma Zoetwater, waar zowel Rijk, decentrale overheden als drinkwaterbedrijven vertegenwoordigd zijn.

Opgave/ toelichting

Zoetwater is niet meer vanzelfsprekend overal altijd beschikbaar. Wetenschappelijke inzichten en scenario's laten zien dat de zoetwaterbeschikbaarheidsopgave groeit. De mogelijke consequenties van een tijdelijk watertekort voor de landbouw, natuur, industrie, planning van extra woningbouw etc. zijn groot. In aanvulling op de inzet op optimalisatie van het watersysteem zullen alle watergebruikers en alle gebieden zich ook ruimtelijk moeten aanpassen aan de veranderende omstandigheden.

Het Rijk en de provincie Drenthe delen de opvatting dat waterbeschikbaarheid essentieel is bij alles wat we doen, van publieke ruimtelijke plannen en ingrijpen tot individuele keuzes, gedrag en maatregelen van ondernemers en consumenten.

Rijk en provincies werken met gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat en verschillende maatschappelijke organisaties samen in het Deltaprogramma Zoetwater om weerbaarder te worden tegen zoetwatertekort. De voorkeursvolgorde voor regionaal waterbeheer uit de Nationale Omgevingsvisie is daarbij richtinggevend. Uitgangspunt is dat de vraag naar water wordt afgestemd op de beschikbaarheid zowel in de toedeling van water vragende functies aan gebieden als door in te zetten op een zuinige omgang met water (conform NOVI).

In droge periodes geldt de verdringingsreeks waarbij wordt geprioriteerd op functie. Daarnaast wordt gekeken naar buffering in het hoofdwatersysteem. De Rijksoverheid gaat ervan uit dat deze maatregelen niet afdoende zullen zijn om extreem droge periodes te overbruggen. Om die reden vraagt het Rijk aan alle provincies om maximaal in te zetten op het lokaal besparen en het bergen en vasthouden van water.

De specifieke omstandigheden van het Drentse water- en bodemsysteem maken dat vertraagd afvoeren (water vasthouden) en bergen niet zo eenvoudig is. Drenthe zet fors in op het vasthouden van water, maar de provincie blijft deels afhankelijk van water uit het IJsselmeergebied voor met name de landbouw in de Drents-Groningse Veenkoloniën en natuurgebieden zoals het Bargerveen.

Groningen, Fryslân en Drenthe benadrukken de samenhang van het watersysteem in Noord-Nederland en willen vanuit dit watersysteem samen met het rijk het vraagstuk over vraag en aanbod van zoetwater verder uitwerken. Idee is om te onderzoeken – bijvoorbeeld in de vorm van scenario's – wat de consequenties kunnen zijn van een verminderde aanvoer van water uit het IJsselmeergebied (voor de landbouw, de industrie, natuur, water- en bodemkwaliteit etc.). Daarbij kan gekeken worden naar mogelijkheden om meer water vast te houden, infiltreren, opslaan van water, aanpassen van landgebruik etc. Het Rijk erkent de samenhang van het watersysteem in Noord-Nederland en moedigt het uitwerken van het vraagstuk over vraag en aanbod van zoet water aan.

Het ministerie van IenW heeft aangegeven dat Drenthe (met de andere twee Noordelijke provincies) via het reguliere spoor van het Deltaplan Zoetwater een voorstel voor een onderzoek kan doen over de nadere uitwerking van het vraagstuk van vraag en aanbod van zoetwater vanuit het watersysteem Noord-Nederland.

Concrete maatregelen en onderzoeken om zoetwaterbeschikbaarheid te vergroten worden via de zoetwaterregio's besproken in het Bestuurlijk Platform Zoetwater. Bij het uitwerken van deze afspraak wordt uitgegaan van de bestaande samenwerkingsverbanden en overlegtafels, zoals het Deltaprogramma. In het Deltaplan Zoetwater staan concrete maatregelen en onderzoeken met betrekking tot de beschikbaarheid van zoetwater in Nederland. Het Rijk en de zoetwaterregio's stellen samen het Deltaplan vast.

In de herijkte Deltabeslissingen in 2026 worden besluiten genomen over de zoetwaterverdeling. De deltabeslissing wordt geborgd in het Nationaal Water Programma 2028. Naar verwachting leidt de herijking niet tot grote verandering in de regionale verdeling. In het Deltaprogramma IJsselmeergebied worden, in het kader van traject om te komen tot herijking van de voorkeursstrategie IJsselmeergebied, diverse maatregelen onderzocht.

Toelichting afspraak 2

Deze afspraak ligt in het verlengde van de motie Van der Plas over "36200-XII-33 waarin het kabinet wordt verzocht om in de bestuurlijke akkoorden en startpakketten voor provincies afspraken op te nemen om de drinkwatervoorziening voor woningbouw zeker te stellen.

Op deze manier kan rekening worden gehouden met toekomstige ruimtelijke reserveringen voor drinkwaterwingebieden en aanvullende infrastructuur. Zo wordt tijdig een koppeling gemaakt tussen de nieuwe woningbouw en de drinkwatervraag die daaruit voortkomt. De provincie Drenthe wijst erop dat drinkwaterbedrijven ook graag vroegtijdig betrokken willen worden bij economische ontwikkelingen met een drinkwatervraag.

Eerdere afspraken:

BOL november 2024: Rijk en de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe werken gezamenlijk de komende maanden een aantal prioritaire ruimtelijke vraagstukken voortvarend uit. Het gaat daarbij onder meer om vraagstukken rond vraag en aanbod van zoetwater - mede gelet op de afhankelijk van Noord-Nederland van zoet water uit het IJsselmeergebied. Rijk en provincies streven ernaar om tijdens het BO Leefomgeving van 2025 over deze vraagstukken afspraken te maken in het ruimtelijk arrangement.

3.2. Landbouw, natuur, landelijk gebied

Afspraak

Voor zover de uitkomsten van overleg tussen de provincie(s) en het ministerie van LNVN over het nieuwe landbouw- en natuurbeleid ruimtelijke consequenties heeft, worden deze keuzes voor het landelijk gebied betrokken bij het NOVEX proces. Het NOVEX proces wordt ingezet om de keuzes voor het landelijk gebied in samenhang met andere ruimtelijke opgaven te bekijken en te wegen.

Opgave/ toelichting

Het landelijke gebied in Drenthe biedt unieke kwaliteiten zoals waardevolle natuur, vruchtbare bodems, schone lucht en water, duisternis en stilte en een sterke verbondenheid met de samenleving in een rijk cultuurlandschap. In Drenthe is een sterke landbouwsector aanwezig die zich kenmerkt door samenwerking en inzet op het sluiten van kringlopen op regionale schaal. Drenthe wil bij nieuwe ontwikkelingen de kwaliteit van het landschap behouden en nog mooier en gezonder maken voor inwoners en gasten. Drenthe heeft met 100 jaar ruilverkaveling en landinrichting laten zien in staat te zijn om complexe (her)inrichtingsvraagstukken in het landelijk gebied met veel ruimtelijke kwaliteit uit te kunnen voeren.

De provincie Drenthe werkt met diverse partijen in de regio aan het integraal realiseren van de verschillende opgaven. Daarnaast wordt gewerkt aan een sterk en leefbaar landelijk gebied met behoud van zoveel mogelijk landbouwareaal. Drenthe heeft een cruciale rol als het gaat om het beschikbaar houden van kwalitatief hoogwaardig (drink)water, zowel nu als in de toekomst. Met lopende programma's wordt een provinciale uitwerking en realisatiestrategie geboden om het landelijk gebied toekomstbestendig en klimaat robuust te ontwikkelen ondernemers te helpen

stappen te zetten naar de landbouw van de toekomst. Daarmee loopt de provincie Drenthe met de aanpak van doelsturing voorop en vormt daarmee een goed toepasbaar voorbeeld voor een nationale aanpak.

De provincie Drenthe heeft in het ruimtelijk voorstel aangegeven met het Rijk afspraken te willen maken over strategische keuzes voor de toekomst van het landelijk gebied. Drenthe ziet daarbij opgaven voor natuur (waaronder stikstof), water, klimaat en landbouw. De provincie vraagt in het Drents Bod om ondersteuning en verankering van de Nationale Parken en het UNESCO werelderfgoed in Drenthe in ruimtelijke en financiële zin. De provincie maakt zich zorgen over de korting zoals recent besloten in het kader van de Voorjaarsnota. Ook vragen de provincie en de Drentse gemeenten om steun en ruimte, en afstemming voor een zorgvuldige inpassing van nationale opgaven om de Drentse ruimtelijke kwaliteit te borgen. Rijk en provincie gaan hierover in gesprek en eventuele afspraken kunnen onderdeel zijn van het volgende Ruimtelijk Arrangement.

In verband met de vervolgbrief RLN en de ontwerp-Nota Ruimte wordt de kern van de inzet op ruimtelijke keuzes in het landelijke gebied de komende periode bepaald. Vanuit het Rijk herkennen we de oproep vanuit medeoverheden om wederzijdse steun in het maken van lastige keuzes en het belang van begrip en ruimte voor het daarvoor benodigde proces. Met de recente ontwikkelingen op stikstof en het werk van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is op dit dossier nu veel in beweging. De ruimtelijke inzet met RLN zal in de komende maanden verder vorm krijgen. Een van de uitkomsten van de Ministeriële Commissie is dat er door het Rijk, naast generiek beleid, gekozen wordt voor een regionale maatwerkaanpak. Hierbij is besloten nu extra middelen in te zetten in De Peel en de Veluwe. Rijk en provincie zijn daarnaast in gesprek over extra Rijksinzet in prioritaire gebieden. Drenthe ziet hier kansen voor onder andere Veenhuizen en de Drentse Aa. Via de Noord-Nederland propositie 'Hart van het Noorden' zijn Rijk en provincie hierover in gesprek.

Een meer specifieke inzet van het ministerie van LNV wordt nader bepaald in relatie tot de visie op landbouw en natuur en de werkagenda's die LNV opstelt met de provincies. De nieuwe gebiedsaanpak Landbouw en Natuur is in ontwikkeling en de samenhang met het ruimtelijk arrangement is daarbij onderwerp van gesprek. In de Kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (36600-XIV-66) staat aangegeven dat de minister van LNV met de provincies afspraken wil maken over de uitvoering van de ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur en hiervoor samen optrekt met de minister van VROM die het proces rond NOVEX en Nota Ruimte coördineert.

In het BO Landelijk Gebied van 28 maart zijn afspraken gemaakt over de betrokkenheid van provincies bij de uitwerking van RLN en de ruimtelijke keuzes. We willen het bestaande contact tussen Rijk en medeoverheden over ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur versterken. In de komende periode starten het Rijk samen met de koepels een ambtelijke verkenning naar hoe ruimtelijke sturing vanuit verschillende overheden, rekening houdend met ieders taken, verantwoordelijkheden en de afhankelijkheden daarin, vorm kan worden gegeven.

De uitwerking en besluitvorming over eventuele interbestuurlijke afspraak in verband met ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur in het landelijk gebied loopt in beginsel via de BO Landelijk Gebied lijn. Deze keuzes en afspraken worden vervolgens betrokken bij het NOVEX proces met de cyclus van ruimtelijke arrangementen. Het NOVEX proces wordt ingezet om de keuzes voor het landelijk gebied in samenhang met andere ruimtelijke opgaven te bekijken en te wegen.

3.3. Energie en economie

Afspraken:

1. Het Rijk en de provincie Drenthe committeren zich aan het gezamenlijk uitdragen naar burgers en bedrijven van het belang, de omvang en de toenemende ruimtelijke impact van de langjarige energieopgave.
2. Rijk en provincie gaan met elkaar in gesprek over het toezicht op ruimtelijke reserveringen voor het energiesysteem (vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking en buisleidingenstroken).
3. Rijk en de provincie Drenthe blijven met elkaar in gesprek over het behoud/beschermen en realiseren van voldoende ruimte (fysiek en milieu) voor economische activiteiten en energie, met nadrukkelijk aandacht voor Zuid en Oost Drenthe, en met name Emmen als onderdeel van het industriële cluster Noord-Nederland. Daarbij betrekken we de ontwikkelingen en programma's waarover we al in gesprek zijn op het gebied van economie, innovatie/ campus ontwikkeling en bedrijvigheid en maken we een link naar relevante nationale programma's als Revisie. Drenthe geeft daarbij aan dat slim gebruik maken van de bestaande ruimte ook betekent dat gekeken wordt naar de herstructureringsopgave van bestaande bedrijventerreinen.
4. Het Rijk en provincie Drenthe geven gezamenlijk een vervolg aan de handelingsperspectieven uit het onderzoek 'ruimte voor verduurzaming industrie'. Het betekent in principe dat dat niet-havengebonden logistiek en woningbouw bij voorkeur op grotere afstand van industriegebieden wordt geplaatst maar waar nodig ook in gezamenlijkheid wordt toegewerkt naar maatwerk om slimme combinaties van functies te bevorderen.
5. Rijk en provincie spannen zich in om meer fysieke ruimte te creëren voor functies met een hoge milieucategorie. Het Rijk onderzoekt hiervoor of er regelgeving met betrekking tot minimale milieucategorieën kan worden opgesteld, zodat provincies en gemeenten meer instrumenten hebben om te sturen op de invulling van bedrijvigheid in de industrieclusters. In lijn met Clean Industry Deal en nationale doelstellingen op het gebied van Cleantech, trekt Drenthe graag samen op met het Rijk.
6. Provincie Drenthe werkt aan een wijziging van de provinciale omgevingsverordening om realisatie van grootschalige batterijopslag mogelijk te maken. Provincie Drenthe spant zich in om ruimte te bieden aan grootschalige batterijen door deze toe te staan op locaties waar deze qua ruimtelijke en energetische voorwaarden goed passen.
7. Rijk en provincie gaan met elkaar in gesprek over de nationale ruimtelijke opgave voor de diepe ondergrond. Het Rijk betreft hierbij tijdig (in verband met de voorbereiding van de Drentse Omgevingsvisie en de Nota Ruimte) het aanbod van de provincie Drenthe om gezamenlijk onderzoek te doen naar de opslag van waterstof (ondergronds). Voor Drenthe heeft daarbij het standpunt dat wordt afgezien van de opslag van kernafval.
8. Verdiepend onderzoek is nodig naar de verwachte waterstofvraag om kansrijke verdere uitbreidingen van het waterstofnetwerk te identificeren voor de toekomst. Drenthe onderzoekt daarom wat de waterstofvraag van cluster 6-bedrijven in o.a. Coevorden, Meppel, Wijster en Hoogeveen kan zijn en zal verkregen inzichten in de provinciale energievisie opnemen.
9. In afstemming met Defensie en Economische zaken werkt de provincie Drenthe aan een Drentse Defensie Agenda dat in elk geval ruimte voor innovatieve maakindustrie in Emmen (o.a. Rundedal) omvat en de Veiligheidscampus in Assen. Het is de bedoeling deze in augustus 2025 aan te kunnen bieden aan het Rijk.

Opgave/toelichting

Energie

Drenthe wil de proeftuin zijn voor decentrale energiesystemen en energiehubs, zoals warmtenetten met restwarmte (Beilen, Hoogeveen, Assen), decarbonisatie GETEC, groen gas clusters, waterstof en innovatieve energiehubs zoals Digital Twin-hub Emmen (ORTESE) en GZI NEXT Energy Hub. De Drentse fossiele industriekennis wordt ingezet voor de energietransitie, waardoor Nederland minder afhankelijk wordt van buitenlandse energiebronnen. Waterstof(technologie) en -infrastructuur zijn hierbij belangrijk. Bij energieproductie zet Drenthe in op het slim combineren van functies. Drenthe werkt samen met de provincie Overijssel aan een boven regionaal warmtebedrijf. De Drentse ondergrond biedt potentie voor de opslag van energie. Drenthe geeft aan geen plek te bieden voor de ondergrondse opslag van kernafval.

Veel provincies vragen om afspraken over aftakkingen van het nationale waterstofnetwerk in de ruimtelijke arrangementen. Dit is geen puur ruimtelijk vraagstuk, omdat het de rentabiliteit van investeringen in infrastructuur betreft. Het ministerie van KGG, IPO, Netbeheer Nederland en Gasunie hebben onderzocht in welke gebieden geconcentreerde waterstofvraag kan ontstaan. Momenteel voert Netbeheer Nederland, in samenwerking met Gasunie, vervolgonderzoek uit waarin een aantal regio's met een geconcentreerde waterstofvraag nader worden bekeken. Dit onderzoek is bedoeld om een beter inzicht te krijgen in de optimale infrastructuurconfiguraties en de benodigde financiële investeringen voor de aansluiting van bedrijven. De eerste resultaten worden in het tweede kwartaal van dit jaar verwacht en zullen worden gedeeld met relevante stakeholders, zoals provincies en netwerkgebruikers. Provincies kunnen nader onderzoeken wat de exacte waterstofvraag van cluster 6-bedrijven kan zijn en deze inzichten in de provinciale energievisies opnemen. Provincie Drenthe benadrukt dat tijdige realisatie van groot belang is en hiervoor samenwerking nodig is met het Rijk.

Provincies zullen nader onderzoeken wat de waterstofvraag van o.a. cluster 6-bedrijven kan zijn. Deze inzichten, dus ook met betrekking tot Coevorden en Wijster, kunnen vervolgens verwerkt worden in de provinciale energievisies en zijn opgenomen in het pMIEK. Daarnaast zijn deze projecten ingediend bij het Rijk voor een nMIEK status.

Rijk en provincies gaan met elkaar in gesprek over de nationale ruimtelijke opgave voor de diepe ondergrond (in het kader van Programma Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond). Middels landsdekkende regiosessies wordt ook de regionale ruimtelijke opgave in beeld gebracht voor ondergrondse activiteiten op het gebied van energie, zoals geothermie en ondergrondse opslag van waterstof.

Economie

Verdienvermogen in een constant veranderende economie: de Nederlandse economie is divers en continu in ontwikkeling. In deze tijd van transities, digitalisering en energietransitie, en geopolitieke veranderingen is het belangrijk dat de economie wendbaar en dynamisch is.

Ruimte is een schaars goed: de druk op de ruimte vanuit verschillende sectoren is groot. Ook voor economie geldt in ieder geval dat met de huidige economische groei en bevolkingsgroei de ruimtevraag voor de economie blijft groeien. Daarbij komt de transitie naar een duurzame en circulaire economie die ruimte vergen.

Slimme ruimtelijke ordening voor een wendbare en dynamische economie: ruimtelijk zien we verschillen in wat de economie ruimtelijk vraagt op verschillende plekken in Nederland. Van grote zeehavens tot kantorenlocaties in de stad. De economie is lastig te voorspellen en vraagt ruimte om mee te ademen met de dynamiek. Slimme ruimtelijk ordening creëert de juiste randvoorwaarden voor economische dynamiek. Want hoe we het ruimtelijk inrichten is medebepalend is voor het soort economie ontwikkeling dat kan ontstaan.

Defensie-industrie

Defensie investeert in het versterken van de krijgsmacht en het weer op orde brengen van haar industriële capaciteit. Op uitnodiging van Defensie werkt de provincie Drenthe daarom aan een Drentse Defensie Agenda, passend bij de Drentse identiteit en die onder meer inspeelt op kansen in Drenthe op het gebied van productie, innovatie, onderwijs en onderhoud (triple helix). De Drentse Defensie Agenda vormt wat de provincie betreft de opmaat voor een verdere samenwerking met Defensie en EZ.

Eerdere afspraken

Rijk en regio spreken af nauwlettend te kijken naar een goede inpassing van infrastructuur met het oog op ruimtelijke (landschappelijke) kwaliteit. Rijk en de provincie (en Fryslân en Groningen) komen tot een nadere uitwerking van de ruimtelijke vraagstukken energietransitie en (circulaire) economie, onder andere in relatie tot een zorgvuldige landschappelijke inpassing. (Afspraak gemaakt BOL 06/11/24.)

De provincie zet op een rij wat de economische potentie is voor Zuid en Oost Drenthe en maakt hiervoor een propositie voor het RA die ook input kan zijn voor de Nota Ruimte. (BOL juni 2024 en DO december 2024)

3.4. Zuid en Oost Drenthe

Afspraken

1. Rijk en provincie zien de opgaven en ontwikkelpotentie van Zuid- en Oost-Drenthe, met Emmen als kern van de regio. Rijk en provincie verbinden de fysiek-ruimtelijke opgaven en de sociaaleconomische opgaven in het gebied in het ontwikkelperspectief dat momenteel wordt opgesteld. Dit perspectief vormt de basis voor de lange termijn agenda tussen Rijk en regio.
2. Rijk en provincie Drenthe spreken af voortvarend toe te werken naar de startnotitie voor de MIRT-verkenning voor de Nedersaksenlijn.
3. De aanstaande MIRT-verkenning naar de Nedersaksenlijn kan tot een impuls leiden voor Zuid en Oost Drenthe. Rijk en provincie gaan zich in de komende periode inzetten om die impuls te concretiseren op het gebied van economische ontwikkeling en verstedelijking via de uitwerking van de VISTA-strategie van de Nota Ruimte.

Opgaven en kansen voor Zuid- en Oost-Drenthe

Vergrijzing en ontgroening leidt tot scheefgroei in de bevolkingssamenstelling, tekorten en mismatch op de arbeidsmarkt en dit zet het sociaaleconomische systeem in de regio onder druk. Een toename van de bevolking in de werkzame leeftijdscategorieën is gewenst. Drenthe geeft aan dat een integrale schaa sprong in brede welvaart noodzakelijk is: voor wonen, werken, leefomgeving, etc. De provincie benadrukt dat voor een gezonde groei en een evenwichtige bevolkingsopbouw een substantiële toevoeging van woningen in diverse woonmilieus en een grootschalige herstructurering van de huidige woningvoorraad (goedkope koop en huur) noodzakelijk is.

De provincie geeft aan dat zo'n schaa sprong samen moet gaan met een verhoging van de ruimtelijke kwaliteit: "Dat vraagt naast een fijne woonomgeving nabijheid en bereikbaarheid van werk en voorzieningen en ruimte voor ontmoeting; een fijnmazig netwerk voor fietsers en OV, maar ook ontmoetings- en verblijfsplekken van hoge kwaliteit. Het vraagt ook om een gezonde leefomgeving. Ontspanning en rust zijn voorwaarde voor gezond opgroeien, leven en ouder worden. Behoud en/of versterking van ruimte (leegte) en karakteristieken van (cultuur-)landschap staan voorop in regionale ruimtelijke planvorming. Aantrekkelijke landschappen zijn uitloopgebied voor bewoners. Ruimtelijke ontwikkelingen houden rekening met mogelijkheden voor beweging en ontspanning. Een evenwichtige bevolkingsopbouw en sociale structuren om noaberschap (sociale samenhang en zorg voor elkaar) te vergroten (bestrijding eenzaamheid) versterken elkaar. De groenopgave groeit mee met de (woning-)bouwopgave en de regio zetten in op gecombineerde woon-/werkgebieden.

Naast uitbreiding van bestaande energie-infrastructuur (elektriciteitsnet) en aanleg van nieuwe infrastructuur (o.a. voor waterstof en warmte) is betere benutting door optimalisatie en koppeling van lokale vraag en aanbod van levensbelang voor de regio. In de gemeente Emmen komen alle energievormen samen. Er liggen veel kansen om nieuwe oplossingen te vinden die de toegang tot hernieuwbare energie vergroten, kosten en ruimtegebruik verminderen en doorlooptijden verkorten. Met de komst van de Nedersaksenlijn wordt de regio verbonden met omliggende regio's Groningen, Twente, Zwolle en Duitsland. Daarmee wordt de regio beter ontsloten en worden meer voorzieningen en instellingen voor bewoners bereikbaar en wordt de brede welvaart structureel verbeterd."

Ontwikkelperspectief

Rijk en provincie zien potentie voor de regio Zuid- en Oost Drenthe, met name in Emmen. Met de realisatie van de Nedersaksenlijn wordt de sociaaleconomische structuur van Noordoost Nederland versterkt en wordt ruimte geboden aan extra (grootschalige) woningbouw langs deze spoorlijn. Emmen wordt daarom in de nieuwe Nota Ruimte opgenomen in het Stedelijk netwerk Nederland.

De provincie Drenthe heeft in het Drents Bod het Rijk verzocht om Zuid- en Oost Drenthe aan te wijzen als Investeringsregio en om Emmen te benutten als onderdeel van het Stedelijk Netwerk Nederland. De provincie vraagt het Rijk om langjarige samenwerking met de regio in de vorm van een gezamenlijke regionale investeringsagenda op basis van een gezamenlijk opgesteld ontwikkelingsperspectief.

De regio Zuid- en Oost-Drenthe is een krachtige regio. Maar er is ook een aantal grote opgaven, waarin regio en Rijk elkaar nodig hebben. De regio Zuid en Oost Drenthe is één van de regio's waarin Rijk en regio in het kader van het Nationale Programma Vitale Regio's (NPVR) samen werken aan een ontwikkelstrategie voor deze regio om de langjarige duurzame samenwerking te borgen zoals wordt benoemd in de Kamerbrief over Elke regio telt!

Tot rond de zomer van 2025 werken Rijk en regio aan een toekomstbeeld in een bestuurlijk gedragen plan voor deze regio: het Ontwikkelperspectief voor Zuid- en Oost-Drenthe. Op basis daarvan ontwikkelen regio en Rijk een uitvoeringsagenda die eind 2025 gereed moet zijn. Deze twee onderdelen vormen samen een langjarige agenda. Het uitgangspunt hier is om zoveel mogelijk samenhang te creëren tussen en aan te sluiten bij lopende trajecten, waaronder ook de Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe II.

Nedersaksenlijn als aanjager voor diverse ontwikkelingen

Dit kabinet heeft in de voorjaarsnota 1,9 miljard vrijgemaakt voor de realisatie van de Nedersaksenlijn. Daarmee geeft het kabinet te kennen dat het wil investeren in de bereikbaarheid, economische ontwikkeling en brede welvaart in de regio. De regio ziet met de komst van de Nedersaksenlijn mogelijkheden voor extra woningbouw langs deze spoorverbinding, met name in Emmen. In totaal ziet de regio kansen voor 30.000 nieuwe woningen in de gehele regio Zuid- en Oost Drenthe. De provincie Drenthe acht het daarom van belang om nu snel te starten met de MIRT-verkenning en om de Nedersaksenlijn beleidsmatig goed te verankeren in de Nota Ruimte.

Elke Regio telt!

Uit de dialoogsessie regio-Rijk in het kader van Elke Regio Telt! zijn vier kernopgaven gedefinieerd: Gezondheid & Armoede, Wonen & Leven, Werken & Leren, Bereikbaarheid & voorzieningen. Uiteraard zijn het geen losstaande opgaven, maar hebben ze onderlinge relaties en afhankelijkheden. We streven dus naar een integraal geheel en zeker geen losse onderdelen.

Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe

Sinds 2019 loopt er een Regio Deal voor de regio Zuid en Oost Drenthe. In 2024 is een tweede Regio Deals voor het gebied afgesloten. De Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe II (2023-2029) is een katalysator voor het op te stellen ontwikkelperspectief en de lange termijn agenda. In deze Regio Deal werken de gemeenten Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen, Hardenberg en Hoogeveen, de provincies Drenthe en Overijssel en het Rijk aan de toekomst voor deze regio. De deal leidt tot initiatieven die op korte termijn bijdragen aan de ontwikkeling van de regio op langere termijn. Er wordt samengewerkt met het regionale bedrijfsleven, kennisinstellingen, woningbouwcorporaties, zorg- en welzijnsorganisaties, recreatie- en toerismesector en inwoners.

De belangrijkste opgaves in de regio waar in deze Regio Deal aan wordt gewerkt zijn intergenerationele armoede, een sterkere economie, kansenongelijkheid en een afnemend voorzieningenniveau. De Regio Deal bestaat uit de programmalijnen Leven Lang Ontwikkelen, Zorg en Welzijn, Economische structuurversterking en een Aantrekkelijke regio. In alle pijlers wordt integraal samengewerkt en staan (het betrekken van) inwoners en grensoverschrijdende samenwerking nadrukkelijk centraal. Regio en Rijk hebben ieder €30 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de Regio Deal.

3.5. Woningbouw in relatie tot ruimtelijke ontwikkeling, VISTA en GIOS

Afspraak

1. Het ministerie van VRO en de provincie Drenthe geven de komende maanden verder invulling aan de toekomstige woningbouwopgave en -ambities richting 2050. Daarbij kijken Rijk en provincie gezamenlijk naar mogelijk (regionale) grootschalige woningbouw in Assen en Emmen.
2. Het ministerie van VRO en de provincie Drenthe bezien deze invulling mede vanuit ruimtelijk perspectief en het nationale en provinciale ruimtelijke beleid, dat in beide gevallen in ontwikkeling is. Met name zijn van belang: inhoud en proces van de nieuwe Drentse Omgevingsvisie, de ontwikkelperspectieven en (concept) uitvoeringsagenda's van de NOVEX Gebieden Regio Groningen – Assen en de Regio Zwolle, en het Ontwikkelperspectief en de lange termijn agenda (in wording) voor de regio Zuid en Oost Drenthe.
3. Rijk en provincie Drenthe komen, samen met gemeenten, corporaties en marktpartijen tot een gezamenlijke aanpak en organisatiestructuur voor de herstructurering en transformatieopgave in Drenthe. We starten in dat verband een gezamenlijk pilot.

De Woningbouwopgave in Nederland is groot, op de korte termijn is de ambitie de realisatie van 100.000 woningen per jaar. Een ambitie die door alle betrokken partijen op de Woontop van 11 december 2024 is bekrachtigd en waartoe het Rijk in de voorbijgegangene jaren diverse afspraken heeft gemaakt met provincies, gemeenten, corporaties, marktpartijen en investeerders, waaronder de Woondeals en de Woontopafspraken.

Rijk en provincie blijven gezamenlijk invulling geven aan de realisatie van de reeds afgesproken woningbouwambities en acties ter bevordering van de Woningbouw, zoals opgenomen in onder andere de Woondeals en de Woontopafspraken van 11 december 2024. Met erkenning van ieders eigen rol en verantwoordelijkheden, waarbij aandacht is voor de noodzakelijke randvoorwaarden behorende bij de woningbouwopgave en te blijven werken aan passende oplossingen.

Ook richting 2050 blijft de woningbouwopgave groot. De woningbouwopgave na 2030 vraagt hierbij om een nationale integrale visie gericht op zowel de verwachte kwantitatieve als kwalitatieve woonbehoefte. Hierbij dienen nadrukkelijk ook factoren zoals de identiteit van de regio's, economische en demografische ontwikkelingen in de verschillende regio's in ons land te worden meegewogen, evenals de keuze die worden gemaakt in de Nota Ruimte. Een visie die samen met provincies een provinciale doorvertaling zal krijgen. Rijk en provincie geven verder invulling aan de toekomstige woningbouwopgave en -ambities richting 2050. De uitwerking hiervan vindt met name plaats via de samenwerking tussen Rijk en regio in het kader van het NOVEX gebied Regio Groningen – Assen en het NOVEX gebied Regio Zwolle. Richtinggevend daarbij is tevens de ruimtelijke strategie voor onderscheidende regionale ontwikkeling, zoals wordt opgenomen in de Nota Ruimte.

Drenthe biedt kansen om bij te dragen aan de nationale woonopgave en om de druk op de Randstad te verlichten. Met de ambitie om 45.000 extra woningen te bouwen, waaronder

grootschalige woningbouw bij Assen, Emmen en een significante toevoeging van woningen bij Beilen, richt Drenthe zich op een divers aanbod van betaalbare koop- en huurwoningen. Zowel grondgebonden als gestapeld en zorggeschikt. Drenthe wil nieuwbouw in en rond steden en dorpen realiseren, met aandacht voor het Drentse landschap en rekening houdend met klimaatverandering.

Een belangrijk speerpunt is het optimaal benutten en verbeteren van de kwaliteit van de bestaande bouw. Met een programmatische aanpak en steun van het Rijk wil de provincie Drenthe fysiek en sociaal aantrekkelijker maken en investeren in duurzame oplossingen voor Nederland. Door te investeren in de stationslocaties en het OV-netwerk, verbindt Drenthe woon- en werklocaties beter.

De potentie van de ontwikkeling van de regio's Zwolle en Groningen-Assen hebben een nadrukkelijke plek in het voorontwerp van de Nota Ruimte. Hier sluit de Asser Ambitie Agenda naadloos bij aan. Dezelfde potentie is er ook voor de regio Zuid- en Oost-Drenthe, en met name in Emmen. Met de realisatie van de Nedersaksenlijn wordt de sociaal-economische structuur van Noordoost Nederland versterkt en wordt ruimte geboden aan extra (grootschalige) woningbouw langs deze spoorlijn.

Het is van belang daarbij aandacht te houden voor randvoorwaarden, zoals de financiering van onrendabele toppen, structurele financiering extra ambtenaren, infrastructuur voor energie en bereikbaarheid en stikstofruimte en te werken aan passende oplossingen.

De grootste woningopgave betreft overigens niet zozeer nieuwbouw, maar betreft de bestaande woningvoorraad. Het gaat hierbij zowel om de kwaliteit van de woningen, de wijken als ook transformatie van gebouwen en hun omgeving. In Drenthe is de opgave voor herstructurering en transformatie groter dan gemiddeld in Nederland. Er zijn in Drenthe veel oude en vroeg-naoorlogse wijken. Dit naast oude bedrijventerreinen en leegstaande winkelcentra. Als de huidige trend zich doorzet blijft de kwaliteit van woningen ver achter in Drenthe ten opzichte van de rest van Nederland. Dat is ongunstig voor Woontevredenheid, de positie van Drenthe, verduurzaming en dit leidt tot energiearmoede. De pilot die Rijk en provincie hebben afgesproken heeft betrekking op de programmatische en gebiedsgerichte versnellingsaanpak voor de verduurzaming van particuliere woningen en herstructurering van oude woonwijken (sloop/nieuwbouw) en bedrijventerreinen (transformatie). Bij nieuwe locaties voor woningbouw gaat inbreiding voor uitbreiding. Deze afspraak sluit aan bij de versnellingstafel van VRO en het programma STOER, maar is aanvullend vanwege de (extra) nadruk op ruimtelijke kwaliteit en de grote omvang. Qua beleid is er een koppeling met verduurzaming, klimaatadaptatie (hittestress).

In het regeerprogramma is opgenomen dat er 2,5 miljard beschikbaar wordt gesteld voor de ontsluiting van woningbouwlocaties. Over de verdeling over verschillende type locaties en criteria zal naar verwachting in het eerste kwartaal van 2025 meer duidelijkheid komen, onder voorbehoud van de voorjaarsbesluitvorming.

VISTA-strategie Nota Ruimte:

Richting 2050 en 2100 willen we veel meer dan voorheen de kwaliteiten en aanwezige potenties in alle Nederlandse regio's, steden en dorpen benutten en versterken, vanuit het streven naar brede welvaart: een goede balans tussen ecologische, economische en sociale aspecten. Daarom zet de Nota Ruimte in op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie. Deze valt uiteen in vijf types: vitaliseren/ versterken, initiëren, stimuleren, transformeren en accommoderen.

Groen in en om de Stad (GIOS)

De opgave om de dorpen en steden goed groen te houden en te voorzien in een goede verbinding van het buitengebied, is meer gekoppeld aan het landelijk gebied dan aan het stedelijk gebied. De opgave zit in Drenthe sterk in het verbeteren van het landschap ten behoeve van biodiversiteit (Basiskwaliteit Natuur). Dit neemt niet weg dat de provincie de onderliggende principes van Groen in en om de Stad onderschrijft:

1 Inzet op robuuste verbindingen tussen stedelijk en niet-stedelijk gebied; mogelijk goed te combineren met langzame verkeersroutes en groenblauwe dooradering vanuit het belang voor verstedelijking, recreatie, gezondheid en klimaatadaptatie;

2. Vanuit behoud en bevordering van biodiversiteit inzetten op groenblauwe structuren, die op de verschillende schaalniveaus op elkaar aansluiten: nationaal, regionaal/provinciaal als op lokaal/gemeentelijk niveau.

3. Inzet op zoveel mogelijk meervoudig ruimtegebruik. Waar mogelijk worden slimme functiecombinaties gemaakt en efficiënt ruimtegebruik met behoud van ruimtelijke kwaliteit.

Toelichting op GIOS (generiek)

Rijk, provincies en gemeenten werken aan Groen in en om de stad (GIOS). Groen is voorwaardelijk voor de verstedelijkingsopgave en draagt bij aan leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Gemeenten en grondeigenaren zijn hierin de eerstverantwoordelijken voor aanleg, beheer en onderhoud. Voor de overgangen naar landelijk gebied zijn dit ook de provincies.

Uitwerking

Het Rijk werkt aan de ontwerp Nota Ruimte en is voornemens daarin rondom stedelijk groen een en ander op te nemen in lijn met de huidige NOVI beleidskeuze 3.6¹. Gedacht wordt aan de verbinding tussen de schaalniveaus landelijk, regionaal en lokaal met als doel zoveel mogelijk aaneengesloten netwerken van groen en blauw te realiseren en regionaal groen buiten de stad toegankelijk te maken vanuit de lokale groenstructuren in het stedelijk gebied. Gemeentes worden met de aanpak uit de handreiking GIOS gestimuleerd om deze opgave ook in gemeentelijk beleid mee te nemen. Daarnaast draagt de inzet vanuit groen in en om de stad bij aan het behalen van de doelstellingen van artikel 8 Stedelijke ecosystemen uit de EU NHV.

In het kader van de verstedelijkingsopgave zijn in diverse NOVEX-verstedelijkingsgebieden meer gebiedsgerichte afspraken gemaakt in het kader van aanscherping ontwikkelperspectief of als onderdeel van eerste afspraken uitvoeringsagenda.

Eerdere afspraken:

In het kader van (de)regulering kijken VRO en Drenthe naar mogelijkheden voor benutten bestaande bouw, verbouw van boerderijen voor woningen (DO 18 december 2024)

Rijk en de Provincie (en Fryslân en Groningen) gaan het ruimtelijk vraagstuk van het beter benutten en verbeteren van de bestaande woningvoorraad nader uitwerken (DO 18 december 2024.)

3.6. Erfgoed en cultuurhistorie (OCW)

Afspraken:

1. Het Rijk is bij ruimtelijke opgaven goed opdrachtgever en betreft cultureel erfgoed in een vroeg stadium bij de planvorming, uitvoerings-, inrichtings- en beheervraagstukken van ruimtelijke ontwikkelingen. Hiervoor worden passende instrumenten ingezet zoals de gebiedsbiografie en ontwerpend onderzoek. We kiezen daarbij vanaf de start voor een ontwikkelingsgerichte en erfgoed-inclusieve benadering van de ruimtelijke opgaven, die inzet op de realisatie van transitie met oog voor de bestaande kwaliteiten van gebieden en met de juiste schaal en vormgeving. Het gezamenlijke doel is het zorgen voor een balans tussen het inpassen van grote ruimtelijke opgaven, zoals woningbouw, economie en (energie-infrastructuur), en het behouden, benutten en versterken van ons cultureel erfgoed.

¹ 'We versterken het aanbod en de kwaliteit van het groen in de stad en verbeteren de aansluiting op het groene gebied buiten de stad in een samenhangende aanpak van de stedelijke groenstructuur. Een natuur-inclusieve ontwikkeling van de stedelijke regio's en natuur-inclusief bouwen zijn het uitgangspunt.'

2. De cultuurlandschappen met een internationale betekenis en verplichting vragen onze gezamenlijke inzet. Rijk en provincie Drenthe voldoen samen aan de zorgplicht met betrekking tot het UNESCO Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid en verkennen daarvoor de mogelijkheid om te komen tot een integrale aanpak, waarbij het belang van de instandhouding van de uitzonderlijke universele waarde het uitgangspunt is (conform Omgevingswet en BKL).
3. Rijk en provincie Drenthe gaan in gesprek over de selectie, het maken van wederkerige procesafspraken en een effectieve (kwaliteitsverhogende) doorwerking van Drentse waardevolle cultuurlandschappen van nationaal belang waaronder in ieder geval de Drentsche Aa, Noordenveld en Veenhuizen. Rijk en provincies zullen de benaming en kernkwaliteiten in gezamenlijkheid uitwerken. Drenthe heeft de (van provinciaal belang zijnde) Kernkwaliteiten van cultuurlandschappen, waaronder de cultuurlandschappen Drentsche Aa en Noordenveld en Veenhuizen, uitgewerkt in haar beleidsvisie Het Cultuurhistorisch Kompas Drenthe. Deze beleidsvisie is verwerkt in de Provinciale Omgevingsverordening en zal in ieder geval tot overeenstemming is bereikt over de Kernkwaliteiten en wederkerige procesafspraken omtrent de waardevolle cultuurlandschappen worden ingezet als instrument.
4. Rijk en provincie gaan het gesprek aan over en geven nadere invulling aan andere potentiële Drentse cultuurlandschappen van nationaal belang, waaronder de Hondsrug.
5. OCW en de provincies onderzoeken samen hoe gemeenten ondersteund kunnen worden bij het rekening houden met cultuurlandschappelijke waarden in omgevingsplannen en -visies. OCW zet hiervoor het programma Erfgoed en Overheid in en geeft daarnaast handreikingen, good practices en voorbeeldregels ter beschikking. Waar dit reeds gebeurt, continueert OCW haar beleid.
6. Het Rijk houdt wat betreft de staat van het cultureel erfgoed (inclusief cultuurlandschap) vinger aan de pols met behulp van de erfgoedmonitor, de monitor landschap, de PBL planmonitor NOVI en de Monitor NOVI.

Opgave/ toelichting

Drenthe kenmerkt zich door een verscheidenheid aan cultuurlandschappen, die de provincie tot een prettig woon-, werk-, en leefomgeving maakt voor inwoners én bezoekers. Er is ruimte voor ontspanning en recreatie, donkerte en stilte, vergezichten, beleving van diverse cultuurlandschappen en een leefbaar landelijk gebied. Met behoud en versterking van de die kwaliteiten wil Drenthe de (nationale) ruimtelijke opgaven inpassen.

De provincie Drenthe heeft gebiedsspecifieke (cultuur)landschappelijke kwaliteiten en onderliggende waarden beschreven in haar beleidsvisie Het Cultuurhistorisch Kompas Drenthe (18 dec 2024). Deze is conform de Omgevingswet vastgelegd in haar ruimtelijk beleid en geborgd in de provinciale omgevingsverordening. Drenthe zorgt daarmee dat er bij de ruimtelijke opgaven rekening wordt gehouden met cultureel erfgoed en landschapskwaliteiten.

Eerdere afspraken

In het DO van december 2024 heeft OCW aangegeven na te gaan of extra Rijksinzet mogelijk en wenselijk is voor de twee waardevolle cultuurlandschappen van Drenthe, namelijk Drentse Aa en Noordenveld/Veenhuizen.

In een ambtelijk overleg in februari 2025 tussen OCW/RCE en de provincie Drenthe heeft de provincie aangegeven zelf met een bod te komen, in plaats van mee te gaan met de versies die nu gedeeld worden. In kleiner verband zal verder worden gesproken over de cultuurlandschappen.

3.7. Defensie

Afspraak:

Rijk en provincie spreken af dat zo snel mogelijk na het vaststellen van de nota Ruimte voor Defensie het gebiedsproces rondom uitbreiding oefenterrein De Haar wordt opgepakt.

Toelichting

Volgens planning maakt het kabinet op 23 mei 2025 de voorlopige NPRD-voorkeurslocaties bekend voor de bovenregionale en locatiespecifieke ruimtebehoeften als onderdeel van de ontwerp Beleidsvisie Ruimte voor Defensie.

Toevoeging 27 mei 2025:

7.3.13 Locatiespecifieke behoefte 13: vergroting van oefenterrein De Haar, gemeente Midden-Drenthe

Defensie heeft behoefte aan een vergroting van het oefenterrein de Haar. De huidige omvang van oefenterreinen is te klein om met compagniesgrootte (100 tot 150 militairen) te kunnen trainen. De benodigde fysieke ruimte is gegroeid door het gebruik van nieuwe middelen en wijze van optreden. Om het oefenterrein hiervoor beter geschikt te maken is een vergroting noodzakelijk van minimaal 200 tot 400 ha.

Het voorzien in deze behoefte is onderdeel van het voorkeurspakket. Het voorkeursalternatief beslaat een gebied van 292 ha in zuidelijke en westelijke richting.

De belangrijkste overweging bij de keuze voor dit voorkeursalternatief is om het effect op het aantal woningen, bedrijven en sociale cohesie zoveel als mogelijk te minimaliseren. Aan de hand van dit uitgangspunt is het voorkeursalternatief teruggebracht naar 292 ha. Een neveneffect van de uitbreiding rondom het Witterveld is dat deze nieuwe oefengebieden kunnen functioneren als hydrologische buffer voor aanwezige natuur en kan met dit voorkeursalternatief een ecologische verbinding worden gecreëerd naar het Hijkerveld. Bij de verdere ontwikkeling en inpassing van de behoefte in dit gebied zal met de volgende aandachtspunten rekening moeten worden gehouden:

- Uitbreiding op het oefenterrein kan niet volledig zonder gevolgen voor de omgeving gerealiseerd worden. Het gaat hier om 261 ha agrarisch, 29 ha natuur, 2 ha overig en specifiek twee agrarische bedrijven die in het voorkeursalternatief zijn gevestigd die geamoveerd moeten worden.
- Uitbreiding van het oefenterrein leidt mogelijk tot hinder voor de omgeving. Mitigerende maatregelen zoals afscherming, concentratie van hindergevende activiteiten op het terrein en (gedeeltelijke) openstelling van het terrein zijn aandachtspunten voor verdere uitwerking.

In de besluitvorming is een afweging met andere ruimtelijke opgaven (zoals landbouw en natuur, energie, woningbouw) gemaakt. De locatiekeuzen van het kabinet zijn onderdeel van de ontwerp beleidsvisie Ruimte voor Defensie die zal landen in de Nota Ruimte.

Na publicatie van de voorlopige voorkeurslocaties volgt een inspraakronde die nog voor de zomervakantie wordt afgerond. Alles is erop gericht om nog dit jaar de definitieve beleidsvisie gereed te hebben.

Rijk en provincie werken de inpassing van de gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties in een gezamenlijk proces uit, waarbij koppelkansen met andere ruimtelijke opgaven aanleiding kunnen zijn om de realisatie van de behoeften onderdeel te maken van een gezamenlijk gebiedsproces,

waarbij, indien relevant, gebruik gemaakt wordt van reeds lopende interbestuurlijke gebiedsprocessen (NOVEX- gebieden, verstedelijkingsstrategieën etc.)

3.8 Data-uitwisseling

Het Rijk en de provincie Drenthe zorgen voor een goede data-uitwisseling, zodat deze kan worden gebruikt voor onder andere monitoring en digital twinning. Daar waar sectoraal aanvullende afspraken worden gemaakt, zijn deze leidend.

Toelichting

Ruimtelijke opgave

Tegenwoordig werken nationale en internationale organisaties voornamelijk digitaal. Dit heeft impact op de manier waarop informatie wordt opgeslagen. De fysieke leefomgeving wordt tegenwoordig ook digitaal vormgegeven. Het opbouwen van een sterke informatiepositie op basis van feitelijke gegevens (data) is daarbij cruciaal. Daarbij komt het voor dat de manier van dataopslag, de mogelijkheden om data wel of niet te delen, of de beschikbaarheid van gegevens, leiden tot vertragingen en miscommunicatie tussen verschillende overheden.

Eén van de overkoepelende doelen van programma NOVEX is het verbeteren van de samenwerking tussen Rijk en regio op de ruimtelijke ordening. Goede, passende en snelle data-uitwisseling en een betrouwbare en gedeelde informatiebasis tussen betrokken partijen zijn daarvoor essentieel. Betere uitwisseling van data draagt ook bij aan gelijkmatige werkwijzen en duidelijkere afspraken. Hierdoor vinden we antwoorden op vragen zoals: meten we in millimeters of in meters? Hoe slaan we de fysieke leefwereld digitaal op? Hoe creëren we een digital twin? Afspraken over data dragen ook bij aan de mogelijkheden om de afspraken in het Ruimtelijk Arrangement te monitoren. Daarnaast draagt de uitwisseling van data bij aan een ruimere beschikbaarheid van data voor onderzoek waarover we afspraken maken in dit Arrangement.

Uitwerking

De eerste actie is om zoveel mogelijk kennis op te doen bij Rijk en regio over hoe wij in de huidige situatie omgaan met dataopslag, data delen en het vormen van 'digital twins'. Bij de uitwerking hiervan sluiten we aan bij de samenwerking van de provincies in het IPO-programma Digitalisering en de interbestuurlijke meerjarenvisie 'Zicht op Nederland'. Op die manier maken we maximaal gebruik van wat elders al ontwikkeld wordt en borgen we dat de acties onder dit programma voldoen aan provinciale, nationale en Europese afspraken en standaarden.

Onderdeel van de uitwerking is verbetering van de uitwisseling van data. Voor het Rijk is het belangrijk om kennis op te doen over haar specifieke (on) mogelijkheden in het delen van data, monitoring en voor het creëren van een digital twins. Daarnaast is het bij het creëren van digital twins belangrijk om de bestaande data goed op orde te hebben, te voldoen aan de 'Open standaarden van Forum Standaardisatie'.

4. Overige aspecten

4.1 Monitoring & Voortgang

De voortgang van het ruimtelijk arrangement zal na vaststelling worden geagendeerd voor:

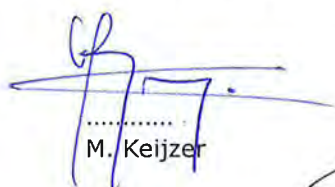
- Periodiek overleg Rijk- en provincie op directorenniveau (DO)
- DG-overleg in het voorjaar van 2026

- Bestuurlijk overleg Leefomgeving 2026

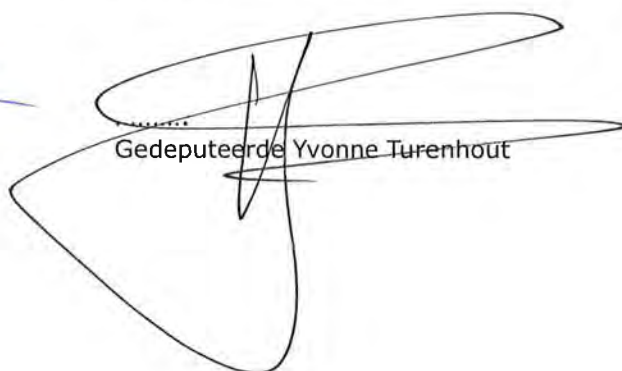
5.1 Looptijd afspraken

De afspraken in het ruimtelijk arrangement gelden in ieder geval tot het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving van juni 2026. Op dit bestuurlijk overleg kunnen de afspraken indien gewenst worden herijkt en/of aangevuld.

5. Ondertekening door de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de gedeputeerde Ruimtelijke Ordening van de provincie Drenthe

M. Keijzer

Gedeputeerde Yvonne Turenhout

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

**Ministerie van
Volkshuisvesting en
Ruimtelijke Ordening**

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onze referentie
2025-0000378741

Uw referentie

Datum 12 juni 2025
Betreft Uitkomsten Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2025

Bijlage(n)
15

We staan in Nederland voor grote opgaven met een ruimtelijke vertaling. Om in de toekomst prettig te kunnen wonen, werken en leven moeten we de schaarse ruimte slim benutten en rechtvaardig verdelen. Ruimtelijke ordening raakt ons allemaal: van woningzoekenden tot boeren, van ondernemers tot recreanten.

De ruimtelijke keuzes kunnen niet op zich laten wachten. Daarom gaat dit kabinet demissionair onverkort door met het voeren van regie op de ruimtelijke ordening en de integrale afweging van opgaven met een ruimtelijke vertaling, binnen de ruimte die uw Kamer daartoe biedt. Het kabinet werkt daarbij samen met de provincies, gemeenten, waterschappen en de samenleving, zoals bij de vastgestelde Ruimtelijke Arrangementen en blijft dat doen. Omdat dergelijke bestuurlijke afspraken zo op breed draagvlak kunnen rekenen. Daarbij zal het kabinet uiteraard ook draagvlak in de Tweede Kamer vergaren en werk ik door aan de nieuwe Nota Ruimte.

Het kabinet heeft tijdens de jaarlijkse Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving (BO's Leefomgeving) onder mijn leiding, vanuit mijn coördinerende verantwoordelijkheid als minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, op 2, 10 en 11 juni het gesprek gevoerd met een bestuurlijke vertegenwoordiging van medeoverheden (gemeenten, provincies en waterschappen) over opgaven die om een ruimtelijke vertaling vragen.

De gesprekken met de regio heb ik samen met de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de minister van Klimaat en Groene Groei, de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, de staatssecretaris van Defensie en de staatssecretaris Herstel Groningen gevoerd. Via deze brief wil ik uw Kamer mede namens hen en namens de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, de minister van Economische Zaken en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap informeren over de uitkomsten. De minister van Infrastructuur en Waterstaat a.i. informeert uw Kamer separaat over de voortgang van het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT), in relatie tot de MIRT-projecten en programma's.

Ruimte slim benutten en rechtvaardig verdelen

Om de ruimtelijke vertaling van alle ambities en vraagstukken integraal af te wegen en keuzes te maken, werkt het kabinet aan de Nota Ruimte, die een langetermijnvisie op de toekomst en de ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland geeft. De Nota Ruimte bevat de ruimtelijke keuzes voor nu (2030),

straks (2050) en met een doorkijk naar later (2100). De Nota Ruimte schetst het integrale toekomstperspectief op Nederland met keuzes en richtingen voor wonen, werken en bereikbaarheid, de economie en energievoorziening, landbouw en natuur en doorsnijdende thema's als water en bodem, Defensie en erfgoed. In de Nota Ruimte, die formeel de nationale Omgevingsvisie is vanuit de Omgevingswet, wordt een ruimtelijke vertaling gemaakt van al deze keuzes en de samenhang daartussen. Er staan bijvoorbeeld afspraken in over (nieuwe) verstedelijking, inclusief nieuwe locaties voor grootschalige woningbouw, bereikbaarheid, plekken voor en verduurzaming van energievoorziening, ruimte voor economie en industrie en landbouw en natuur. Ik streef ernaar voor de zomer tot besluitvorming te komen binnen het kabinet over structurende keuzes en integrale afwegingen in de Nota Ruimte. Omdat het ontwerp van de Nota Ruimte met daarin deze ruimtelijke keuzes een plan-MER-proces moet doorlopen zal de formele publicatie van de ontwerp-Nota Ruimte na de zomer plaatsvinden.

Het Rijk voert regie op de ruimtelijke ordening, maar kan dit niet alleen. Daarom werken alle overheden gebiedsgericht samen aan de ruimtelijke inrichting van Nederland via de zogenaamde NOVEX-aanpak. Deze aanpak houdt in: het versnellen van de uitvoering van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het versterken van de ruimtelijke regierol van de Rijksoverheid en het vernieuwen van de samenwerking in de (uitvoerings)relatie met provincies, gemeenten en waterschappen. Zo kunnen we maatwerk leveren per gebied of regio. NOVEX kent twee samenhangende trajecten: regie per provincie en gebiedsgerichte regie in 16 NOVEX-gebieden.

In de aanpak per provincie maken Rijk en provincies afspraken die worden vastgelegd in een Ruimtelijk Arrangement. Concreet is het Ruimtelijk Arrangement een set aan wederkerige bestuurlijke afspraken tussen Rijk en provincie over de ruimtelijke vertaling van nationale en regionale maatschappelijke opgaven in een provincie. Zo stemmen Rijk en provincies nationaal en provinciaal omgevingsbeleid op elkaar af. Dit leidt tot maatwerk per regio, doorwerking en tot snellere uitvoering van de ruimtelijke opgaven. Het Ruimtelijk Arrangement is geen statisch document, maar kent een jaarlijkse cyclus die ervoor zorgt dat effecten en doorwerking van keuzes nationaal en regionaal op elkaar worden afgestemd, gericht op de ambities en doelen per provincie.

In 16 NOVEX-gebieden zijn de fysieke opgaven en de stapeling daarvan dusdanig complex, dat rijk en regio een gezamenlijk gebiedsgericht proces doorlopen. Rijk en regio stellen samen met stakeholders voor elk gebied een Ontwikkelperspectief, Uitvoeringsagenda en Regionale Investeringsagenda (RIA) op.

Versterken van ruimtelijke kwaliteit in gebieden

Bij het slim benutten en rechtvaardig verdelen van de ruimte heeft het kabinet aandacht voor ruimtelijke kwaliteit: de manier waarop we keuzes maken, draagt bij aan de maatschappelijke ambities, is toekomstbestendig en versterkt de kwaliteit van onze leefomgeving. In gebieden waar sprake is van een complexe stapeling van ruimtelijke opgaven is soms een aanvullende aanpak nodig. Door

middel van ontwerpend onderzoek verkennen we in deze gebieden een mogelijke toekomst zodat keuzes goed kunnen worden onderbouwd.

Als onderdeel van de Ruimtelijke Kwaliteitsaanpak organiseert het Ministerie van VRO samen met provincies en gemeenten jaarlijks vier werkplaatsen – voornamelijk in NOVEX-gebieden - waarin ontwerpkracht wordt ingezet om ingewikkelde ruimtelijke vraagstukken aan te pakken en tot kwalitatieve oplossingen te komen. In 2025 worden werkplaatsen georganiseerd in de Kraag van Utrecht (onderdeel van de Hollandse Waterlinie), Fellenoord in Eindhoven (NOVEX-gebied Stedelijk Brabant), NOVEX-gebied North Sea Port District in Zeeland en de Wieringermeer in Noord-Holland aan het IJsselmeer.

Uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw

Het kabinet investeert €2,5 miljard in bereikbaarheid ten behoeve van de woningbouwopgave. Daarnaast hebben medeoverheden in hun regionale ontwikkelperspectieven aandacht voor toekomstige, langjarige, investeringen in infrastructuur om schaalsprongen mogelijk te maken.

Het kabinet ziet dat het de laatste jaren steeds moeilijker is om grote structuurversterkende projecten op te starten. Dit is mede het gevolg van verschillende factoren: de aanhoudende krappe arbeidsmarkt (zeker bij een vergrijzende bevolking), schaarse fysieke ruimte, beperkte vergunningverlening (onder meer als gevolg van gerechtelijke uitspraken over stikstof en private belangen), netcongestie en dalende Rijksuitgaven voor infrastructuur binnen het Mobiliteitsfonds in de toekomst.

Om de in de Nota Ruimte geschetste ontwikkelrichting te bereiken is een andere manier van werken nodig om de geschetste structuurversterkende projecten uit te voeren en te bekostigen. Het kabinet werkt daarom aan een ontwikkelstrategie grootschalige infra die de ontwikkeling van Nederland faciliteert. Het gaat hierbij nadrukkelijk om projecten waarover nog geen besluiten zijn genomen en waarover nog moet worden besloten.

Bij de strategie onderzoekt het kabinet mogelijkheden van alternatieve bekostiging. Daarnaast onderzoekt het kabinet realistische begrotingen (o.a. passende en uitvoerbare kasritmes) voor de investeringen. Realisme in ambities is van belang om teleurstellingen achteraf te voorkomen. Daarnaast bevat de strategie een overzicht wat naar verwachting nodig is om dergelijke projecten te kunnen starten, inclusief de keuzes en prioriteiten (in de eerdergenoemde factoren) die nodig zijn en eventueel aanvullend beleid dat nodig is. Voor de departementale begrotingsbehandelingen van het najaar van 2025 stuurt het kabinet de voortgang aan de Tweede Kamer.

Uitkomsten Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2025

Ik licht de uitkomsten hieronder toe. Een volledig overzicht van de afspraken per landsdeel is opgenomen als bijlage bij deze Kamerbrief.

1. Ruimtelijke ordening

Datum
12 juni 2025

Onze referentie
2025-0000378741

Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie

Het Ruimtelijk Arrangement is een set van wederkerige bestuurlijke afspraken tussen Rijk en provincies, gericht op een langjarig inhoudelijk commitment op afspraak en koers. De afspraken hebben betrekking op de ruimtelijke vertaling van nationale en regionale maatschappelijke opgaven en de ordening en de inpassing daarvan. De ruimtelijke arrangementen zijn bedoeld om het nationaal en provinciaal omgevingsbeleid op elkaar af te stemmen, gericht op samenhangende ruimtelijke keuzes. Dit voorjaar heeft een brede hoog-ambtelijke vertegenwoordiging van het Rijk met provinciale bestuurders gesproken over afspraken die nodig zijn om de ruimtelijke vraagstukken verder te brengen. Met alle provincies zijn afspraken gemaakt over langjarige samenwerking bij de fysieke vraagstukken. Met 11 provincies zijn de afspraken tijdens de BO's Leefomgeving bestendigd in de vorm van eerste ruimtelijke arrangementen. Met de provincie Groningen heb ik de procesafpraak 'Op weg naar het Ruimtelijk Arrangement' ondertekend, waarin met het recent aangetreden college van Gedeputeerde Staten is afgesproken om in het najaar van 2025 een Ruimtelijk Arrangement vast te stellen.

De gemaakte afspraken hebben logischerwijs een divers karakter en doen daarmee recht aan de verscheidenheid van de verschillende provincies. Het betreft een eerste generatie van ruimtelijke arrangementen. Bovendien is de Nota Ruimte nog niet gereed. Daarom zijn over sommige onderwerpen concrete afspraken gemaakt, terwijl we over andere onderwerpen in gesprek blijven en procesafspraken hebben gemaakt.

Ook is afgesproken deze zomer te werken aan een werkwijze voor het geval dat zich in de gebiedsgerichte uitwerking van nationale ruimtelijke keuzes nieuwe conflicterende ruimteclaims voordoen. Deze werkwijze zal ik vanwege mijn coördinerende rol samen met mijn collega's en medeoverheden verder uitwerken. Zo werken Rijk en provincies aan de doorontwikkeling van de interbestuurlijke NOVEX-samenwerking.

De nationale ruimtelijke keuzes in de Nota Ruimte en de hieraan gerelateerde opgaven vormen belangrijke bouwstenen voor het Ruimtelijk Arrangement. Dat is mogelijk doordat het opstellen van de ontwerp-Nota Ruimte en de eerste ruimtelijke arrangementen grotendeels parallel plaatsvond. Het Rijk benut zowel de inhoud van de provinciale Ruimtelijke Voorstellen als de afspraken in de ruimtelijke arrangementen bij nationale ruimtelijke keuzes in de (ontwerp-)Nota Ruimte. Na vaststelling levert de Nota Ruimte als nationale Omgevingsvisie vanuit de Omgevingswet bouwstenen voor de volgende generatie ruimtelijke arrangementen binnen een cyclisch proces.

Afspraken in alle ruimtelijke arrangementen

In alle ruimtelijke arrangementen komen – met aandacht voor de gebiedsspecifieke kenmerken en met een gebiedsgerichte vertaling- afspraken terug over ruimte voor wonen, werken en bereikbaarheid (inclusief groen in en om de stad), economie, landbouw en natuur, Defensie, energie, water en bodem en cultureel erfgoed en landschap. Graag spreek ik mijn dank uit voor het

gezamenlijke proces dat we hebben doorlopen en de goede samenwerking tussen de betrokken overheden in het vertrouwen dat dit wordt voortgezet.

Wonen, werken en bereikbaarheid

Het Rijk zet in op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie. Deze strategie zal ook onderdeel zijn van de Nota Ruimte en valt uiteen in vijf types: Vitaliseren, Initiëren, Stimuleren, Transformeren en Accommoderen (VISTA). In het Ruimtelijk Arrangement zijn afspraken gemaakt dat Rijk en provincies de indeling uit het VISTA-model nader uitwerken zodat deze past bij de kenmerken van regio's en de ambities en beleidskaders van provincies. Deze regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategieën zijn daarmee basis voor deze samenwerking.

Rijk en provincies hebben afspraken gemaakt om in te zetten op robuuste verbindingen tussen stedelijk en niet-stedelijk gebied. Bestuurlijke afspraken over mobiliteit landen op de jaarlijkse BO's MIRT. Het Rijk inventariseert op welke Europese middelen mogelijk aanspraak gemaakt kan worden. Dit als onderdeel van het traject in het kader van de Natuurherstelverordening om breder Europese financieringsmogelijkheden in beeld te brengen.

Er is in Nederland een groot tekort aan woningen. Rijk en provincies hebben daarom afspraken gemaakt om sneller meer woningen te bouwen in lijn met bestaande afspraken zoals de Woontopafspraken en Woondeals. Rijk en provincies erkennen ieders rol en verantwoordelijkheid en hebben aandacht voor de woningbouwvoorwaarden, zoals netcongestie, stikstof, geluid en water en bodem. Zo blijven we gezamenlijk werken aan passende oplossingen. Er is afgesproken open te staan voor en invulling te geven aan de toekomstige woningbouwopgave en -ambities richting 2050 in samenhang met andere ruimtelijke opgaven. VRO en de provincies geven de komende maanden gezamenlijk invulling aan de toekomstige woningbouwopgave en ambities.

Voor Zeeland is de afspraak gemaakt om gezamenlijk een ontwikkelstrategie op te stellen met het accent op verstedelijking richting 2050. Hierbij worden ontwikkelkansen voor wonen, werken, leefkwaliteit en bereikbaarheid in samenhang opgepakt, passend bij de vele ontwikkelingen in Zeeland en aansluitend op de ontwikkelingen in relatie tot het NOVEX-gebied North Sea Port District.

Voor Zuid-Holland verkennen Rijk en Provincie hoe middelen vanuit (bestaande) lange termijn regionale investeringsagenda's van verschillende beleidsdomeinen (als zorg, onderwijs, economie, bereikbaarheid), meer gebundeld kunnen worden ingezet in Zuid-Hollandse deelgebieden.

In Drenthe en Groningen gaan Rijk en Provincie voortvarend aan de slag met het opstellen van de startnotitie voor de MIRT-verkenning voor de Nedersaksenlijn. Met deze toekomstige verbinding kan een impuls ontstaan voor de regio Zuid- en Oost- Drenthe en Oost-Groningen op het gebied van economie, werkgelegenheid en brede welvaart evenals de sociaaleconomische verbinding met Duitsland. Rijk en regio gaan in dat kader tevens in gesprek over mogelijke extra woningbouw.

In Fryslân is met het Rijk afgesproken te bezien welke gerichte ondersteuning de provincie en de vier Friese Steden (F4) verder zou kunnen helpen, onder meer in het licht van economisch beleid en de woningbouwopgave.

Economie

In diverse ruimtelijke arrangementen zijn afspraken gemaakt over het nader versterken van de ruimte voor economische activiteit. In onder andere de Oostelijke en Noordelijke provincies, Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland zijn samenwerkingsafspraken opgenomen waarbij zowel Rijk als de regio zich gezamenlijk inspannen voor behoud van ruimte voor economie. In een aantal provincies zijn daarnaast afspraken gemaakt over economie-gerelateerde onderwerpen als woon-werk balans en circulaire economie. Er is een breed gedeeld besef dat ruimte voor economische activiteit cruciaal is voor het verdienvermogen van regio's en Nederland en dat het zoveel mogelijk borgen van deze ruimte cruciaal is voor de brede welvaart van de provincies.

Landbouw en Natuur

In het Ruimtelijk Arrangement herbevestigen Rijk en provincie dat het Ministerie van LNV, in samenspraak met het Ministerie van VRO, bestuurlijk en ambtelijk in gesprek blijven met de provincies over de uitwerking van de ruimtelijke keuzes voor het landelijk gebied. Het Rijk maakt op het BO Landelijk Gebied afspraken met medeoverheden over ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur in het landelijk gebied. Afgesproken is deze keuzes en afspraken vervolgens te laten landen in de Nota Ruimte en te betrekken bij het NOVEX-proces met de cyclus van ruimtelijke arrangementen. Dit om keuzes voor het landelijk gebied in samenhang met andere ruimtelijke opgaven te bekijken en te wegen.

Defensie

Op 23 mei 2025 heeft het kabinet het ontwerp-Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) uitgebracht.¹

In het Ruimtelijk Arrangement hebben Rijk en de provincies afspraken opgenomen die voortkomen uit dit ontwerp en die een bredere ruimtelijke doorwerking hebben. Zo is in de provincies die dit betreft de afspraak gemaakt om het planologisch regime voor de laagvlieggebieden in overleg met hen uit te werken. Het Rijk, de Provincie Overijssel en Gemeente Staphorst gaan een gezamenlijke inspanningsverplichting aan voor een veilige verkeersontsluiting van de grootschalige munitieopslag. Koppelkansen, bijvoorbeeld met natuur, kunnen ook aanleiding zijn voor een gezamenlijk gebiedsproces. Waar relevant wordt gebruik gemaakt van bestaande interbestuurlijke gebiedsprocessen, zoals NOVEX-gebieden (incl. Uitvoeringsagenda's) en de trajecten voor Verstedelijkingsstrategieën.

Voor een aantal provincies is ook een aantal aanvullende afspraken gemaakt. De ministeries van VRO en Defensie, Limburg en Noord-Brabant verkennen met elkaar de mogelijkheid van het inrichten van een ontwerpafel vrede en veiligheid. Hierin brengen Rijk en regio expertise bij elkaar om de slagkracht te vergroten. In Flevoland worden de koppelkansen tussen het toekomstig economisch profiel verkend, waaronder in relatie tot hightech en Defensie. Het Rijk biedt

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 36592, nr. 17

ondersteuning om een Ontwikkelperspectief Noord-Holland-Noord op te stellen, met daarbij in het bijzonder aandacht voor onder meer Defensie (Maritiem Cluster Den Helder) en energie.

Datum
12 juni 2025

Onze referentie
2025-0000378741

Energie

Rijk en provincies hebben in het Ruimtelijk Arrangement afspraken gemaakt in relatie tot het belang, de omvang en de toenemende ruimtelijke impact van de langjarige energieopgave. Dit in samenhang met economisch toekomstperspectief met een focus op ruimte, randvoorwaarden en netwerken op orde voor hoogwaardige economie, strategische autonomie en leveringszekerheid van energie. Ook hebben de afspraken betrekking op de rol van provincies om ruimtelijk toe te zien op ruimtelijke reserveringen voor het energiesysteem, zoals vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking en buisleidingenstroken en integraal te wegen in de provinciale Omgevingsvisie. Waar mogelijk nemen provincies dit op in provinciale ruimtelijke kaders. Ook zijn afspraken gemaakt om ruimte te bieden aan grootschalige batterijen daar waar hiertoe noodzaak bestaat door deze toe te staan op locaties waar de ruimtelijke voorwaarden passen. Verder zijn er afspraken gemaakt over het uitwisselen van onderzoeksresultaten rondom de inzet van waterstof voor clusters van bedrijven buiten de 5 clusters aan de waterstofbackbone.

Water en bodem

Rondom het thema water delen Rijk en provincies de opvatting dat het belangrijk is rekening te houden met waterbeschikbaarheid bij alles wat we doen. Provincies spreken hun zorg uit over de beschikbaarheid van zoetwater voor landbouw, natuur, bedrijven en woningen en over het mogelijke ruimtebeslag van waterbuffers en roepen het rijk op daarin partner te zijn. In het Ruimtelijk Arrangement zijn, in aanloop naar besluiten over het zoetwatervraagstuk in het Deltaprogramma, procesafspraken gemaakt over nadere gezamenlijke verkenningen en onderzoeken. In Noord-Brabant is afgesproken dat de provincie aanpakken gaat verkennen om de herontwikkeling van het regenwatersysteem tot uitvoering te brengen en dit inbrengt op de overlegtafels van het Deltaprogramma. Op basis daarvan wordt de integrale samenhang verkend en besproken. Met Gelderland is onder andere afgesproken om via de Deltaprogramma's Rijn en Maas en het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 samen op te trekken in het waterverdelingsvraagstuk.

Met een aantal provincies is de afspraak gemaakt om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om de beschikbaarheid van zoetwater te vergroten. Zo is met de Provincie Overijssel de afspraak gemaakt dat zij aan de tafel van het Deltaprogramma Zoetwater inbrengt een onderzoek uit te voeren naar hoe het vasthouden van water in de intrekgebieden van drinkwaterwinningen kan bijdragen aan het verzekeren van de drinkwaterproductie en het voorkomen van negatieve effecten in de omgeving (gebiedscasus Twente).

Voor het Rijk en Gelderland is herstel van het grondwatersysteem op de Veluwe van groot belang met het oog op een duurzame drinkwatervoorziening voor de lange termijn. Een rol van het Veluwe grondwatersysteem in de nationale drinkwatervoorziening heeft mogelijk gevolgen voor onder meer landbouw,

woningbouw, Defensie en ruimte voor bedrijven. Daarom is een brede integrale afweging nodig. De provincie Gelderland brengt daarom een verkenning naar de rol van de Veluwe in de toekomstige drinkwatervoorziening in op de tafel van het Deltaprogramma Zoetwater.

De provincies die een sterke relatie met het IJsselmeer kennen - waaronder Noord-Holland, Flevoland, Utrecht, Gelderland, Fryslân, Groningen en Drenthe - onderzoeken gezamenlijk hoe de zoetwatervoorraad van het IJsselmeer optimaal kan worden benut en behouden, nu en in de toekomst.

Ook zijn er afspraken gemaakt over drinkwatervoorziening bij ontwikkeling van woningbouwlocaties zoals in Flevoland waar sprake is van een grote woningbouwopgave. Hiermee wordt tevens uitvoering gegeven aan de motie Van der Plas² die verzoekt om in de bestuurlijke akkoorden en startpakketten voor provincies afspraken op te nemen om de drinkwatervoorziening voor woningbouw zeker te stellen.

Vernatting van veenweiden (zoals het Groene Hart onder andere in de Provincie Zuid-Holland) wordt meegenomen als één van de nieuwe grote watervragers in het kader van de herijking van het Deltaprogramma. Het Rijk gaat samen met de veenweideprovincies aan de slag met gerichte en specifieke veenweide strategieën richting 2030, 2050 en 2100. Om de veenweideopgave ruimtelijk het hoofd te bieden is afgesproken dat provincies werken aan hogere waterstanden en pogen dit ruimtelijk in te passen. Zo is bijvoorbeeld met de Provincie Utrecht de afspraak gemaakt om de vernattingsopgave in de veenweiden mee te wegen in ruimtelijke keuzes om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en de bodemdaling te remmen. Waar gewenst zal voor het maken van keuzes de samenwerking met het Rijk worden geïntensiveerd, zoals in Fryslân. Daarnaast is met Overijssel afgesproken om in de IJssel-Vechtdelta integraal met alle betrokken overheden aan de slag te gaan met de ruimtelijke opgaven in dat gebied.

Cultureel erfgoed en landschap

Het Rijk betreft cultureel erfgoed in een vroeg stadium bij de planvorming, uitvoerings-, inrichtings- en beheervraagstukken van ruimtelijke ontwikkelingen. Hiervoor worden passende instrumenten ingezet zoals de gebiedsbiografie en ontwerpend onderzoek. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) werkt samen met de provincies aan een extra aanpak voor het benutten en versterken van de unieke Nederlandse cultuurlandschappen. De aanpak is gericht op het definiëren van de kernkwaliteiten en het formuleren van een langetermijnambitie voor het betreffende landschap. Vervolgens zal met de aanpak worden onderzocht hoe deze kernkwaliteiten meegenomen kunnen worden bij ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij het uitgangspunt is dat er juist veel mogelijk is in het combineren en benutten van deze landschappen. OCW en de provincies onderzoeken samen hoe gemeenten ondersteund kunnen worden om in omgevingsplannen en -visies (niet bindend) rekening te houden met cultuurlandschappelijke waarden en tegelijkertijd de ruimte maximaal te benutten. Rijk en Waterlinieprovincies hebben afgesproken een ruimtelijk perspectief op te stellen voor de toekomst van de Hollandse Waterlinies. Rijk en provincies zien

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36200-XII, nr. 33

binnen de Hollandse Waterlinies het belang voor de realisatie van de ruimtelijke transitie. Met het ruimtelijk perspectief wordt gekeken naar een balans tussen behoud en ontwikkeling. De instandhouding van de uitzonderlijke universele waarde vormt hierbij de basis.

Uitvoeringsagenda's NOVEX-gebieden

Naast de aanpak per provincie werkt het Rijk met de regio samen in 16 specifieke NOVEX-gebieden. Ook voor de NOVEX-gebieden zijn tijdens de BO's Leefomgeving afspraken gemaakt. In de 16 NOVEX-gebieden staan verschillende hoofdpogingen centraal. Er zijn drie verschillende soorten gebieden, namelijk haven-/industrieclusters, landelijke gebieden en verstedelijkingsgebieden. Voor alle 16 NOVEX-gebieden is inmiddels een Ontwikkelperspectief bestuurlijk vastgesteld. In het Ontwikkelperspectief is een gezamenlijk toekomstbeeld voor het gebied beschreven, dat de basis vormt voor strategische besluiten en uitvoeringsafspraken. Op de ontwikkelperspectieven volgt per NOVEX-gebied een Uitvoeringsagenda met afspraken over wie wat doet en wanneer om het Ontwikkelperspectief te realiseren. Veelal betreft het maatregelen over (nadere uitwerking van de) thema's wonen, mobiliteit, groen, leefbaarheid, cultuurlandschap, energie en economie. Inmiddels zijn er 14 Uitvoeringsagenda's bestuurlijk vastgesteld. Het NOVEX-gebied Lelystad werkt momenteel aan een Masterplan. Het kabinet werkt aan een uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw om eventuele volgende investeringen in grootschalige structuurversterkende infrastructuur, zoals de Lelystad, te kunnen uitvoeren en bekostigen. De Uitvoeringsagenda voor NOVEX-gebied Groningen/Masterplan zeehavens wordt naar verwachting tijdens het BO Leefomgeving 2026 vastgesteld.

De volgende stap is samenwerken aan de verdere uitwerking en uitvoering van de Uitvoeringsagenda en het opstellen van een regionale investeringsagenda (RIA). De RIA is een adaptief instrument en maakt zowel bestaande investeringen als de investeringsbehoefte van projecten uit de Uitvoeringsagenda inzichtelijk.

NOVEX-verstedelijkingsgebieden

De NOVEX-verstedelijkingsgebieden (Zuidelijke Randstad, Metropoolregio Amsterdam, Utrecht-Amersfoort, Regio Zwolle, Stedelijk Brabant en Regio Groningen-Assen) hebben zich met name gefocust op de uitwerking en uitvoering van belangrijke ruimtelijke opgaven en hebben dat vastgelegd in Uitvoeringsagenda's. De NOVEX-gebieden Stedelijk Brabant en Zuidelijke Randstad hadden al een Uitvoeringsagenda vastgesteld. Voor de Zuidelijke Randstad is dit BO Leefomgeving een 2.0-versie van de Uitvoeringsagenda vastgesteld. De NOVEX gebieden Utrecht-Amersfoort, Regio Zwolle, Regio Groningen-Assen en Metropoolregio Amsterdam hebben tijdens de BO's Leefomgeving een eerste Uitvoeringsagenda vastgesteld.

Vanuit NOVEX Zuidelijke Randstad wordt verder onderzoek gedaan naar het verbeteren van het regionale groenblauwe netwerk, om ook een impuls te kunnen geven aan de leefbaarheid die nodig is gezien de grote aantallen woningen die daar in de toekomst gebouwd gaan worden.

Voor NOVEX Utrecht-Amersfoort is de Uitvoeringsagenda een concretisering van de eerder vastgestelde adaptieve ontwikkelstrategie. De Uitvoeringsagenda geeft een overzicht van de te maken keuzes en te nemen besluiten en de onderlinge relatie van maatregelen. Daarmee biedt het een basis om te komen tot integrale en haalbare plannen ten behoeve van de realisatie.

Voor NOVEX Metropoolregio Amsterdam (MRA) zijn maatregelpakketten geformuleerd voor drie hoofdpogingen: meerkernige ontwikkeling met menselijke maat, groenblauw netwerk in en om de stad en watersysteem, en energie-infrastructuur. Om tot nader uitgewerkte uitvoeringsafspraken te komen is afgesproken om het komende half jaar een integrale prioritering en fasering te maken van de voorgestelde maatregelpakketten uit de Uitvoeringsagenda. Daarbij zoomen we expliciet in op de te maken keuzes in zeven gebieden.

In NOVEX Regio Groningen-Assen is in de uitwerking geconcludeerd dat er voldoende ruimte is voor de woningbouwopgave, en wordt toegewerkt naar afspraken over de randvoorwaarden van verstedelijking. In NOVEX Stedelijk Brabant ligt op dit moment de focus op het uitvoeren van de afspraken uit de al eerder vastgestelde Uitvoeringsagenda. Voor NOVEX Regio Zwolle is de Uitvoeringsagenda vastgesteld. In de Uitvoeringsagenda staan zowel bestaande en nieuwe afspraken met als doel de vier hoofdpogingen (woningbouw, werkgelegenheid, bereikbaarheid en klimaatadaptatie) van het NOVEX gebied te concretiseren en operationaliseren.

NOVEX-haven- en industrieclusters

Tijdens het BO Leefomgeving hebben Rijk en regio het Ontwikkelperspectief voor NOVEX-gebied Groningen-Masterplan Zeehavens en de eerste generatie Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda voor NOVEX-gebied Zuid Limburg (met Chemelot) vastgesteld en de Uitvoeringsagenda 1.0 voor NOVEX-gebied North Sea Port District onderschreven. Eind 2024 werd al de Uitvoeringsagenda voor Noordzeekanaalgebied vastgesteld en in maart 2025 is de Uitvoeringsagenda voor de Rotterdamse haven gepubliceerd. De haven- en industriegebieden zetten hiermee een belangrijke stap bij het realiseren van de beweging naar een klimaatneutrale en circulaire samenleving in 2050. De Uitvoeringsagenda's dragen bij aan een duurzame ontwikkeling van de haven- en industriegebieden in samenhang met leefomgevingskwaliteit, duurzame bereikbaarheid en logistiek en een balans met de opgaven in de omgeving zoals woningbouw en een robuust en klimaatadaptief watersysteem.

De haven- en industriegebieden spelen een sleutelrol voor het duurzaam verdienvermogen en werkgelegenheid, de strategische autonomie en de leveringszekerheid van Nederland. In de ontwerp-Nota Ruimte is het Rijk voornemens om nadere invulling te geven aan de richting en keuzes voor de energie-intensieve industrieclusters gezien hun sleutelrol. Gebrek aan fysieke ruimte en milieuruimte is naast stikstof en netcongestie een vraagstuk dat in alle haven- en industriegebieden speelt. In het kader van het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) wordt in opdracht van KGG en VRO een onderzoek uitgevoerd naar ruimte voor de verduurzaming van de industrie. Dit onderzoek wordt voor de zomer van 2025 gepubliceerd. Ook wordt momenteel in

opdracht van Rijk en Regio een onderzoek uitgevoerd naar ruimtegebruik en ruimtegebrek in de Rotterdamse haven.

Datum
12 juni 2025

Onze referentie
2025-0000378741

Tijdens het BO Leefomgeving hebben Rijk en regio afgesproken om voor NOVEX-gebied Rotterdamse haven een startbeslissing voor het BO MIRT van november 2025 voor te bereiden met daarin het voorstel om een 'Verkenning ruimtegebrek haven & impuls leefomgeving' uit te voeren. Omwille van een herkenbaar en navolgbaar proces maken Rijk en regio gebruik van de MIRT-systematiek. Het betreft hier geen MIRT-project. Concreet gaat het om een onderzoek naar nut, noodzaak en impact op de omgeving van verschillende oplossingsrichtingen voor ruimtegebrek in de Rotterdamse haven en impuls van de leefomgeving. Onder de verschillende te onderzoeken oplossingsrichtingen voor het ruimtegebrek vallen in ieder geval intensivering en optimalisering van het ruimtegebrek in het bestaande haven- en industriegebied, de potentie van bestaande bedrijventerreinen in de regio en de mogelijkheden van een zeewaartse uitbreiding.

North Sea Port District is een NOVEX-gebied met een grensoverstijgend karakter waarin langjarige en integrale samenwerking tussen Rijk, regio en de Vlaamse overheid centraal staat. Tijdens de Vlaams-Nederlandse Top op 1 april 2025 hebben de partijen de samenwerking bekrachtigd met een strategische nota die de intentie uitspreekt voor een langjarige samenwerking, de bestaande samenwerking formaliseert en de organisatie structureert. Tijdens het BO Leefomgeving is voor zowel North Sea Port District het Noordzeekanaalgebied afgesproken om samen te werken aan een RIA om de investeringsbehoefte te concretiseren. Voor Zuid Limburg is afgesproken tijdens het BO MIRT 2025 een Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda 2.0 vast te stellen.

Powerport regio Moerdijk

De Powerport regio Moerdijk is geen NOVEX-gebied, maar wel een haven- en industriecluster van nationaal belang. De groei van het haven en industriecluster is onafwendbaar, omdat Rijk en regio de strategische autonomie van Nederland willen vergroten, concurrerend willen blijven en duurzamer willen worden. Rijk en regio besluiten daarom om – naast maximale inzet op inbreiding en herstructurering - het haven- en industriecluster van Moerdijk en het Amerterrein in Geertruidenberg strategisch uit te breiden en de brede welvaart en leefbaarheid in de regio te versterken. Daarbij is een rechtvaardige en menselijke aanpak nodig. Daarom worden inwoners van het gebied, het havenbedrijf, industrie en de agrarische sector actief betrokken en wordt de indexatie van de Moerdijkregeling weer in werking gesteld. Daarnaast werken Rijk en regio een nationaal strategisch profiel uit in samenhang met de andere haven- en industrieclusters, zodat in de toekomst selectief ruimte geboden kan worden aan economische activiteiten.

NOVEX-landelijke gebieden

Voor de NOVEX-landelijke gebieden Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (ANF), De Peel en Groene Hart zijn de opgaven voornamelijk duurzaam ondernemerschap, landbouw en veeteelt, natuurbehoud en -versterking en een gezonde leefomgeving, in combinatie met verstedelijking (vooral bij ANF). Als onderdeel van het startpakket³ van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 35334, nr. 362

in de voorjaarsnota € 600 miljoen gereserveerd voor de start van de regionale maatwerkaanpak in de Peel en de Veluwe. Met deze aangekondigde extra inzet voor de Peel en de Veluwe gericht op o.a. stikstofreductie en natuurherstel kan een eerste stap gezet worden in de uitvoering van de motie structuurbeleid. Dit koppelt de inzet op de urgente stikstofopgave en het werken naar duurzaam geborgde vergunningsverlening aan het ontwikkelen van lange termijn perspectief voor de regio's.

NOVEX-gebied De Peel is van oudsher een intensief land- en tuinbouwgebied dat van belang is voor de voedselzekerheid van ons land. Het creëren van een gezond evenwicht tussen natuur en landbouw met water en bodem als drager, duurzame energietransitie, klimaatadaptatie, het opvangen van verstedelijkingsdruk, leefbaarheid van kleine kernen en het ontwikkelen van nieuwe economische dragers is de kern van NOVEX-gebied De Peel. Redenerend vanuit haar Ontwikkelperspectief werkt NOVEX De Peel zo toe naar een 'meerkleurige Peel' met als doel het realiseren van een toekomstbestendige, gezonde en natuurlijke leefomgeving voor de mensen die er wonen, werken en recreëren. Op dit BO Leefomgeving is afgesproken om de komende periode een voorstel uit te werken voor een solide, meerjarige (pakket)financiering voor de Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda van De Peel vanaf 2026, om in dit najaar nadere afspraken te maken over de vormgeving van structuurbeleid in de Peel en om de bestaande verkenning van sleutelthema's verder uit te werken tot projecten met een financiële onderbouwing.

In NOVEX-gebied Het Groene Hart zijn de opgaven divers en urgent: bodemdaling en CO₂ -uitstoot door veenoxidatie, waterkwaliteit- en kwantiteit, de toekomst van de melkveehouderij, economische vitaliteit van het gebied en het versterken van natuur en weidevogels in het karakteristieke landschap. Met het Ontwikkelperspectief Groene Hart als basis zijn de eerste structurerende keuzes en sleutelopgaven benoemd. Deze worden de komende maanden verder uitgewerkt tot projecten met een financiële onderbouwing. In het najaar van 2025 landt de investeringsopgave in de Regionale Investeringsagenda Groene Hart. Daarbij wordt ook verkend op welke wijze betrokken overheden en gebiedspartners kunnen bijdragen aan de financiering

In NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley ligt de focus op het uitvoeren van de afspraken uit de eerder vastgestelde Uitvoeringsagenda. Centraal daarin staan de drie verweven opgaven: schaa sprong in verstedelijking – met als belangrijke grootschalige woningbouwlocaties Nijmegen Stationsgebied, Nijmegen Kanaalzone, Spoorzone Arnhem-Oost en Foodvalley – en deze uit te voeren in balans met de doorontwikkeling van de landbouw, natuurherstel en een robuust watersysteem. Voor de doorontwikkeling zijn uitloopgebieden verkend, het concept "groene scheggen" is hieruit voortgekomen. Dit legt een verbinding tussen bestaande kernen met nieuwe woningbouwlocaties en omringende landschappen. In het najaar van 2025 wordt de investeringsopgave neergelegd in de Regionale Investeringsagenda. Daarbij wordt ook verkend op welke wijze betrokken overheden en gebiedspartners kunnen bijdragen aan de financiering.

Verstedelijkingsstrategieën Twente, Stedendriehoek en Limburg Centraal

In het BO Leefomgeving 2024 heeft het Rijk met partners uit regio's Twente, Stedendriehoek en Limburg Centraal (omgeving langs de intercitystations van Heerlen, Maastricht, Roermond, Sittard-Geleen, Weert en Venlo) afgesproken om voor deze drie gebieden integrale verstedelijkingsstrategieën op te stellen. In deze regio's is namelijk een schaa sprong mogelijk op het gebied van verstedelijking in combinatie met economie, zoals benoemd in het voorontwerp van de Nota Ruimte. De verstedelijkingsstrategie heeft als doel de urgentie, aard en omvang van de opgaven in beeld te brengen en vervolgens een gezamenlijke aanpak te formuleren. In deze gebieden hebben Rijk en regionale partners de samenwerking in de afgelopen maanden verder vormgegeven en zijn de eerste inhoudelijke stappen gezet voor het opstellen van de verstedelijkingsstrategieën. Het streven is om in het BO Leefomgeving van 2026 voor deze gebieden verstedelijkingsstrategieën vast te stellen.

Friese Steden en Regio Zuid- en Oost-Drenthe

Tijdens het BO Leefomgeving hebben de provincie Fryslân en de gemeenten Heerenveen, Leeuwarden, Smallingerland en Súdwest-Fryslân de Verstedelijkingspropositie Fries Stedelijk Netwerk 2050 aangeboden. De propositie richt zich op de toekomst van het Fries Stedelijk Netwerk (FSN) met de vier Friese stedelijke centra Drachten, Heerenveen, Leeuwarden en Sneek. De provincie Fryslân en de vier Friese steden werken de propositie uit tot een verstedelijkingsstrategie en investeringsagenda en benutten daarbij het Ontwikkelperspectief NOVEX Lelylijn 2050 en de integrale gebiedsverdiepingen uit het Masterplan Lelylijn.

De regio Zuid- en Oost-Drenthe heeft tijdens het BO Leefomgeving laten weten groeipotentie te zien met ontwikkeling van woningbouw, inzet op innovatie, (maak)industrie en onderwijs. De regio werkt samen met het Rijk een concept- Ontwikkelperspectief uit in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Als bouwsteen wordt het Ontwikkelperspectief uit de deelstudie 'Ruimtelijke verkenning Brede Welvaart' van het MIRT-onderzoek Nedersaksenlijn benut. Het concept- Ontwikkelperspectief wordt in de tweede helft van 2025 met stakeholders besproken en zal worden uitgewerkt in een Uitvoeringsagenda.

2. Woningbouw en mobiliteit

Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties

Twee typen grootschalige woningbouwlocaties in de Nota Ruimte

Om recht te doen aan de woningbouw opgave introduceert het kabinet in de Nota Ruimte twee typen grootschalige woningbouwlocaties

1. Regionale grootschalige woningbouwlocaties

Deze grootschalige woningbouwlocaties dragen bij aan de regionale woningbouwopgave. Bij de selectie van de regionaal grootschalige woningbouwlocaties kijken we naar de verschillende typen dagelijkse systemen (metropoolkernen, centrumsteden, regiokernen) die in de Nota Ruimte worden onderscheiden. Per typologie hanteren we een minimale ondergrens van het aantal te bouwen woningen op een individuele locatie om zo de omvang van het

label 'grootschalig' te kunnen waarborgen. De minimale ondergrenzen die we hanteren zijn voor:

- Regiokernen: een ondergrens per locatie van 400 woningen;
- Centrumgemeenten: een ondergrens van 1000 woningen (centrumsteden in metropoolregio's: 2000 woningen); en
- Metropoolkernen: een ondergrens van 2000 woningen.

De komende periode gaan we met alle provincies in gesprek om te bezien welke regionale grootschalige woningbouwlocaties (in ieder geval t/m 2034) we kunnen opnemen in de kaartbeelden van de Nota Ruimte. Het exacte aantal woningen dat hiermee samenhangt is na deze inventarisatie goed in te schatten.

2. Grootschalige woningbouwlocaties die extra Rijksregie vergen

In de Nota Ruimte wordt een beperkt aantal grootschalige woningbouwlocaties opgenomen die door hun complexe uitdagingen vanwege de omvang en schaal extra Rijksregie vergen. Voor dit type grootschalige woningbouwlocaties kijken we naar locaties met een minimale omvang van 3.500 woningen t/m 2034 (waarvan een substantieel aantal voor 2030) moet worden gerealiseerd.

In het regeerakkoord is opgenomen dat er nieuwe grootschalige woningbouwlocaties worden aangewezen. Diverse provincies, regio's en gemeenten hebben zich dan ook al gemeld met voorstellen daartoe. Dit enthousiasme en deze energie juich ik van harte toe. Tegelijkertijd vragen niet alle voorstellen daadwerkelijk om de vorm van rijksregie die we nu op de huidige 17 grootschalige woningbouwgebieden inzetten. Het is daarbij ook vooral van belang om door te zetten en af te maken waar we mee begonnen zijn. Dit vraagt aan de ene kant breedte en aan de andere kant focus.

In de bestuurlijke overleggen leefomgeving heb ik daarom twee typen grootschalige woningbouwlocaties geïntroduceerd die uiteindelijk in de Nota Ruimte moeten worden geborgd, te weten: regionale grootschalige woningbouwlocaties die bijdragen aan regionale woningbouwopgave én daaruit voortvloeiend een beperkt aantal nieuwe grootschalige woningbouwlocaties die extra rijksregie vragen. Op deze manier kan worden aangesloten bij de regionale gedifferentieerde strategie (VISTA-strategie), die in de Nota Ruimte wordt uitgedragen. Door in te zetten op deze grote (regionale) woningbouwlocaties wordt bijgedragen aan het doel om de agglomeratiekracht in de stedelijke regio's te versterken.

De locaties die extra rijksregie vragen vormen een aanvulling op de huidige 17 grootschalige woningbouwgebieden. Voor deze categorie zijn nu in de gemeenten Alkmaar, Apeldoorn, Hengelo/Enschede en Helmond kansrijke woninglocaties in beeld die in aanloop naar de Nota Ruimte nader moeten worden uitgewerkt en vastgesteld. Daarbij is het van belang om te komen tot een gezamenlijk beeld van: de specifieke scope van de locaties, de specifieke ruimtelijke opgaven/uitdagingen (wonen/werken-(bestaande) bedrijvigheid/bereikbaarheid), de besluiten die daarover genomen kunnen worden en de bijbehorende noodzakelijke investeringen. Hierbij zal ook expliciet het belang van bestaande en nieuwe bedrijvigheid op deze locaties of eventuele bedrijfsverplaatsingen worden

meegenomen. Dit vraagt ook om een meer intensieve samenwerking van de ministeries van VRO, IenW, EZ samen en met relevante gemeenten.

Voor de selectie van woningbouwlocaties die in aanmerking komen voor het label regionale grootschalige woningbouwlocaties wordt verbinding gezocht met de Nota Ruimte, waarin onderscheid wordt gemaakt in verschillende type dagelijkse stedelijke systemen (metropoolkernen, centrumsteden, regiokernen en kleine regiokernen). In aanloop naar de Nota Ruimte gaan Rijk en regio het gesprek aan over welke locaties definitief op deze wijze kunnen worden aangewezen en vervolgens op te nemen in de Nota Ruimte. Hiermee worden deze locaties ruimtelijk geborgd en ontstaat er duidelijkheid en richting voor alle betrokken overheden. Het aanwijzen van regionale grootschalige woningbouwlocaties werkt door naar provinciaal en gemeentelijk (omgevings)beleid en vergroot de ruimtelijke en bestuurlijke samenhang. Daarnaast kan het Rijk de betrokken gemeenten ondersteuning bieden via het organiseren van netwerkbijeenkomsten of *communities of practice* op gelijksoortige vraagstukken die spelen de gemeenten, bijvoorbeeld rondom verdichting van na-oorlogse wijken of het realiseren van stedelijkheid en stedelijke woon-werkmilieus.

Beide typen grootschalige woningbouwlocaties zullen dus worden geborgd in de Nota Ruimte. Hiermee onderkennen we als Rijk het belang van deze grotere woningbouwlocaties, en wordt het woningbouwbelang stevig verankerd in de Nota Ruimte. Deze locaties zullen vervolgens door de provincies en gemeenten doorvertaald worden in de ruimtelijke arrangementen op provinciaal niveau en verstedelijkingsstrategieën op regionaal niveau. Op deze wijze geven we ook uitvoering aan de motie van het lid Mooiman die verzoekt om zo veel mogelijk gewicht te geven aan de woningbouwopgave in de Nota Ruimte⁴; de motie van het lid Peter de Groot over het onderzoeken van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties onder ander in Zeeland, Limburg en de noordelijke provincies⁵; en de motie van Mooiman c.s. over het toevoegen van de locatie Bleizo-West als grootschalige woningbouwlocatie⁶. Het aanwijzen van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties laat onverlet dat we ook blijven inzetten op het toevoegen van woningbouw (waaronder 'straatje erbij' en 'straatje erin') in gebieden met een beperktere woningbehoefte, mede omwille van de leefbaarheid en doorstroming in die gebieden.

Programma Woningbouw en Mobiliteit (€ 5 miljard + € 2,5 miljard)

Het kabinet heeft € 5 mld. beschikbaar gesteld voor het stimuleren van de woningbouw. Daarnaast is € 2,5 mld. vrijgemaakt in het Mobiliteitsfonds (MF) voor de ontsluiting en bereikbaarheid van de woningbouwopgave. Over de inzet van het financieel instrumentarium vanuit de € 5 mld. is de Kamer op 19 mei jl. geïnformeerd⁷. Het gaat dan onder meer om de Realisatiestimulans en het vervolg van de Woningbouwimpuls en het Gebiedsbudget voor grootschalige woningbouw. Dit instrumentarium wordt ingezet in samenhang met de besteding van de € 2,5 mld. in het MF voor de bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe woningen.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 34682, nr. 223

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 32847, nr. 1297

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 36600 XXII, nr. 26

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 32847, nr. 1344

Datum
12 juni 2025

Onze referentie
2025-0000378741

Voor investeringen uit de € 2,5 mld. wordt in de verdeling van de middelen een onderscheid gemaakt tussen grootschalige woningbouwlocaties⁸ en woningbouwlocaties daarbuiten. Voor beide type locaties geldt dat het moet gaan om nieuwe woningen. Hiermee worden woningen bedoeld waar in 2022 bij de verdeling van € 7,5 mld. voor woningbouw en mobiliteit nog geen bereikbaarheidsafspraken gemaakt zijn. In de grootschalige woningbouwlocaties wordt een geactualiseerde versie van het 'Afweegkader middellange termijn' uit 2022 gebruikt. De actualisatie richt zich vooral op een drietal zaken:

- Versimpeling van het criterium bereikbaarheidswaarde.
- Aanpassing van de termijn voor start bouw: woningbouw t/m 2034, in plaats van t/m 2030.
- Meer nadruk op uitvoerbaarheid (en realisme) van de afspraken. Er wordt bij ieder ingediend plan een realistische onderbouwing gevraagd van de realisatietermijn van de maatregelen en woningen. Daarnaast wordt specifiek gevraagd naar de vereiste betrokkenheid van Rijkswaterstaat (RWS) en ProRail, aangezien zij werkzaamheden in hun plannen moeten kunnen inpassen.

Het geactualiseerde afweegkader is te vinden in de bijlage. Maatregelen die bekostigd worden uit het gebiedsbudget van het Ministerie van VRO, zullen volgens hetzelfde afweegkader beoordeeld worden.

Locaties buiten de grootschalige woningbouwlocaties kunnen aanspraak maken op middelen uit de regeling Woningbouw op de Korte Termijn door bovenplanse infrastructuur (WoKT). De focus ligt hierbij op zo snel en zo veel mogelijk bereikbare woningen helpen bouwen door heel Nederland. De voorstellen die gemeenten hiervoor indienen, worden beoordeeld via knock-out criteria, namelijk:

- Snelheid: Start bouw woningen zo snel mogelijk en in ieder geval binnen vijf jaar.
- Aantal nieuwe woningen: minimaal 200 nieuwe woningen worden gebouwd.
- Maximale percentage rijksbijdrage: 65% van het financieel tekort.
- Rendement: maximale rijksbijdrage van € 20.000 per woning (incl. btw).

De overgebleven voorstellen vanuit de gemeenten worden vervolgens geprioriteerd op snelheid (zo snel mogelijk start bouw) en op omvang van de rijksbijdrage per woning (rendement), en wordt gekeken naar de effecten op de hoofdnetten en regionale spreiding over Nederland. Ook hier wordt expliciet getoetst of het realistisch is dat de plannen binnen de genoemde termijn zullen worden gerealiseerd en wordt specifiek gevraagd naar de benodigde betrokkenheid van RWS en ProRail. Hiermee is de toezegging aan rapporteur Veltman om de Kamer voor het CD MIRT te informeren over de nieuwe criteria en geactualiseerde afweegkaders voor de € 2,5 mld. voor de ontsluiting nieuwe woningbouw afgedaan. In het komende BO MIRT maken we afspraken over de inzet van de € 2,5 mld. in zowel grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten.

⁸ Dit betreft de bestaande 17 grootschalige woningbouwgebieden plus de vier kansrijke nieuwe grootschalige woningbouwlocaties.

De afspraken over de inzet van de € 2,5 mld. worden gemonitord en beheerst door het programma Woningbouw en Mobiliteit, waar ook de € 7,5 mld. onder valt. De € 2,5 mld. en de € 7,5 mld. zijn binnen het programma twee aparte geldstromen die beheerst worden volgens het 'Plan van aanpak beheersing programma woningbouw en mobiliteit'⁹. De komende periode wordt dit plan geactualiseerd om aan te sluiten op de nieuwe afspraken die gemaakt worden en waar mogelijk de administratieve lasten te verlichten.

Tot slot

Nederland is een klein land, maar we zijn groots in wat we samen bereiken. We bouwen prachtige steden en dorpen en doen dit onder zeeniveau achter onze wereldberoemde dijken. Dit doen wij al eeuwen en dit kunnen wij dus ook in de 21^e eeuw. Het bouwen van voldoende woningen voor iedereen, ruimte voor economie en ondernemers, een toekomstperspectief bieden aan de landbouw, robuuste natuur, de verduurzaming van onze energie en ruimte voor Defensie. Al deze maatschappelijke opgaven vragen ruimte.

Ruimte is in ons land schaars en onze bevolking groeit. Niet alles kan overal: er is een noodzaak tot integrale keuzes. Dat vraagt nationale regie, uitvoeringskracht en bovenal samenwerking tussen alle overheden en met de samenleving. De besprekingen tijdens de BO's Leefomgeving onderschrijven voor mij de noodzaak en de meerwaarde van deze samenwerking. Ik spreek daarom graag mijn dank en waardering uit voor de gezamenlijke resultaten. Laten we de focus houden op wat wel kan.

De minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening,

Mona Keijzer

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36200-A, nr. 78

Afsprakenlijst Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2, 10 en 11 juni 2025

Regio Noord-Nederland.....	2
Regio Zuidwest-Nederland	3
Regio Oost-Nederland.....	6
Regio Noordwest-Nederland	7
Regio Zuid-Nederland	13

Regio Noord-Nederland

1	Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie <u>Fryslân</u> ❖ Rijk en Provincie Fryslân stellen het Ruimtelijk Arrangement 2025 vast. <u>Groningen</u> ❖ Rijk en Provincie Groningen spreken af om de komende periode verder te werken aan het Ruimtelijk Arrangement op basis van de concept Ruimtelijke Samenwerkingsagenda en spreken af het Ruimtelijk Arrangement in het najaar van 2025 vast te stellen. <u>Drenthe:</u> ❖ Rijk en de Provincie Drenthe stellen het Ruimtelijk Arrangement Rijk - Drenthe 2025 vast.
2	NOVEX-gebied Regio Groningen-Assen ❖ Rijk en Regio stellen de NOVEX-RGA Uitvoeringsagenda 1.0 vast. ❖ Rijk en Regio werken deze Uitvoeringsagenda nader uit richting het BO MIRT en voorzien deze van uitvoeringsafspraken en een Regionale Investeringsagenda. ❖ Mede op basis van het ontwikkelperspectief en uitvoeringsagenda werken regionale partijen waar nodig in overleg met het Rijk voorstellen voor aanvraag kabinetsmiddelen voor woningbouw en mobiliteit uit. Besluitvorming hierover is voorzien in het BO MIRT 2025. ❖ Rijk en Regio spreken af om de komende tijd binnen de bestaande RGA NOVEX-afspraken en budgetten nog een nadere verdiepingsslag te maken voor wat betreft de ruimtelijke en kwalitatieve invulling van de 28.000 arbeidsplaatsen/werkmilieus in de regio.
3	NOVEX-gebied Groningen Masterplan Zeehavens ❖ Rijk en Regio stemmen in met het ontwikkelperspectief NOVEX gebied Groningen Masterplan Zeehavens. ❖ Rijk en Regio spreken af dit perspectief verder uit te werken tot het gebiedsprogramma (inclusief onderzoeks-, uitwerkings- en uitvoeringsagenda), investeringsagenda en verdere samenwerkingsafspraken. De uitwerking van de onderzoeks- en uitwerkingsagenda en eerste opzet van het gebiedsprogramma zal tijdens het BO Leefomgeving 2026 geagendeerd worden. Aansluitend worden genoemde documenten verder gevuld en uitgewerkt. ❖ In het BO Leefomgeving van november 2024 hebben Rijk en Regio afgesproken ernaar te streven de ambtelijke en bestuurlijke drukte in het gebied te verminderen, en dit nu al te stroomlijnen via de integrale gebiedsaanpak en samenwerking van het NOVEX gebied Groningen Masterplan Zeehavens. In lijn hiermee spreken partijen af met de integrale bestuurlijke tafel NOVEX-gebied Groningen Masterplan Zeehavens te benutten voor gezamenlijke integrale uitwerkingen en (strategische) keuzes in dit NOVEX-gebied.
4	Verstedelijkingsstrategie Friese Steden ❖ De Provincie Fryslân en de F4 werken de Verstedelijkingspropositie Fries Stedelijk Netwerk 2050 uit tot een verstedelijkingsstrategie en investeringsagenda. Gelijktijdig wordt in gesprek met het Rijk gezien welke gerichte ondersteuning de Provincie en F4 verder kan helpen, onder meer in het licht van economisch beleid en de woningbouwopgave. ❖ Het Fries Stedelijk Netwerk wordt opgenomen in het Stedelijk Netwerk Nederland.
5	Zuid- en Oost-Drenthe ❖ De Regio werkt samen met het Rijk een concept-Ontwikkelperspectief uit in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Dit perspectief wordt in de tweede helft van 2025 met stakeholders besproken en zal worden uitgewerkt in een uitvoeringsagenda.

6	Voortgang (bestaande) 17 grootschalige woningbouwgebieden Rijk en Regio nemen kennis van de opbrengsten op landsdelig niveau van het Dashboard Grootschalige Woningbouw.
7	MIRT-onderzoek Westflank Groningen - Rijk en Regio stellen elk €88,56 miljoen inclusief BTW beschikbaar voor de realisatie van het pakket aan maatregelen. - De Rijksbijdrage is taakstellend en betreft een maximum. - De Gemeente Groningen realiseert 3.800 woningen bovenop de reeds afgesproken realisatie van 4.300 woningen tot en met 2030, met een inspanningsverplichting om deze uiterlijk in 2040 gerealiseerd te hebben. - Rijk en Regio committeren zich aan de afspraken met betrekking tot de uitvoering van de maatregelen, de financiering en verdere samenwerking zoals gesteld in de ontwikkelagenda. - Rijk en Regio spreken, in aanvulling op de afspraken in de ontwikkelagenda, af dat de uitvoering van de maatregelen in de ontwikkelagenda periodiek, uitgaande van 4 keer per jaar, wordt afgestemd met de Provincie Groningen, de gemeente Groningen, Ministerie IenW, Ministerie VRO, de Regio Groningen-Assen en Rijkswaterstaat. - De Regio stuurt jaarlijks een voortgangsbericht (beleidsinformatie) om inzicht te geven in de voortgang met betrekking tot tijd, scope, geld en risico's en eventuele knelpunten. - Als een maatregel niet uitvoerbaar blijkt of onvoldoende effect heeft, doet de Regio een voorstel voor een alternatief, passend bij de hoofdpoging van de ontwikkelagenda. In overleg met de Provincie Groningen, de Gemeente Groningen, Ministerie IenW, Ministerie VRO, de Regio Groningen-Assen en Rijkswaterstaat wordt beoordeeld wat de effecten zijn op bereikbaarheid van de Westflank en de randwegen, en of het alternatief daarmee als passend kan worden beschouwd. - De afspraken uit de ontwikkelagenda worden opgenomen in de uitvoeringsagenda voor het NOVEX gebied Regio Groningen-Assen.
8	Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties - Rijk en Regio stellen een gezamenlijk proces op om te komen tot een gemeenschappelijk beeld van de te selecteren regionale grootschalige woningbouwlocaties, die vervolgens zullen worden meegenomen in de ontwerp Nota Ruimte. - Mogelijke investeringsbeslissingen rondom mobiliteitsmaatregelen (Woningbouw op korte termijn; WoKT) zullen plaatsvinden in het BO MIRT 2025. Voor de bijdrage vanuit de Woningbouwimpuls (voor de regionaal grootschalige woningbouwlocaties) zullen de komende jaren meerdere tranches worden opgesteld.
9	Financieel instrumentarium ten behoeve van woningbouw en afweegkaders voor verdeling €2,5 miljard voor nieuwe woningen en de bereikbaarheid daarvan Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang, de definitieve beoordelingscriteria en afweegkader en het geschetste proces rondom de inzet van de middelen.

Regio Zuidwest-Nederland

1	Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie <u>Zeeland</u> Rijk en Provincie Zeeland stellen het Ruimtelijk Arrangement Zeeland 2025 vast. <u>Zuid-Holland</u>
---	--

	❖ Rijk en Provincie Zuid-Holland stellen het Ruimtelijk Arrangement Zuid-Holland 2025 vast.
2	NOVEX-gebied North Sea Port District ❖ De ambities, transitie en daarmee samenhangende druk op de ruimte in het grensoverstijgende haven-, industrie- en woongebied NSPD vragen langjarige, integrale samenwerking en uitvoering tussen Rijk en Regio. Binnen Nederland en ook met Vlaanderen. ❖ Rijk en Regio spreken af de samenwerking in dit NOVEX gebied NSPD te bestendigen en te structureren. Om zodoende recht te doen aan de omvang en (ruimtelijke) complexiteit van de opgaven en (sleutel) projecten zoals deze benoemd, geprioriteerd en (deels) uitgewerkt zijn in de eerste versie van de Uitvoerings Agenda. Rijk en Regio onderschrijven daarmee deze Uitvoerings Agenda 1.0. Met de kanttekening dat inhoudelijke informatie betreffende grootschalige infrastructuurprojecten in deze UA op een aantal punten moet worden aangepast. ❖ Rijk en Regio spreken uit om in 2025, met de andere NSPD partners, te komen tot een actualisering en verbetering van de huidige Uitvoerings Agenda. Dit zal komend jaar leiden tot een UA 2.0 ❖ De (grensoverstijgende) samenwerking is recent op de Vlaams Nederlandse Top van 1 april jl door de Nederlandse en Vlaamse regeringen, de regionale partners en het havenbedrijf NSP onderschreven door een gezamenlijke ondertekening van de Strategische Nota 'Grensoverstijgende aanpak North Sea Port District' ❖ Rijk en Regio spreken daarmee uit om samen met de Vlaamse (gewestelijke én provinciale) overheid en met het havenbedrijf NSP als 5 volwaardige partners op te trekken in dit gebiedsontwikkeling traject en over te gaan op uitvoering. Dat doet men door vanuit elke partner een gebiedsregisseur aan te stellen. De 5 gebiedsregisseurs vormen de komende jaren samen een Uitvoeringsbureau. ❖ Naast een UA 2.0 zal ook binnen een jaar een eerste versie van de Regionale Investerings Agenda opgesteld gaan worden. Rijk en Regio spreken daarmee de intentie uit om, met de partners, de investeringsbehoefte van de (sleutel) projecten zichtbaar te gaan maken. En om te verkennen hoe de benodigde investeringen voor de komende jaren gedekt kunnen worden. Uit Nederlandse, Vlaamse, Belgische, maar ook Europese fondsen. De combinatie Publiek-Privaat zal ook onderzocht en uitgewerkt worden. ❖ Doel en ambitie is om de UA 2.0 en de RIA 1.0 te agenderen op de daarvoor geijkte (interdepartementale, maar ook grensoverstijgende en regionale) bestuurlijke tafels en op het BO Leefomgeving van 2026. ❖ Tevens spreken Rijk en Regio, met de partners, de ambitie uit om met het gebiedsontwikkeling traject NSPD wederom 'acte de presence' te geven op de Top. In 2027 op de Nederlandse Vlaamse Top. Om zo de resultaten en de stand van zaken in de strategische grensoverstijgende gebiedsontwikkeling extra aandacht te kunnen geven.
3	NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad ❖ De 2.0-versie van de uitvoeringsagenda NOVEX Zuidelijke Randstad te onderschrijven en gezamenlijk uitvoering te geven aan de hierin benoemde afspraken. ❖ Naast de al eerder geprioriteerde programmalijn 'gezonde en klimaatadaptieve delta' ook de programmalijn 'toekomstbestendige economie' te prioriteren in de uitvoering. Aangaande de investeringsstrategie voor het robuuste groenblauwe netwerk spreken Rijk en Regio af: ❖ In gezamenlijkheid binnen NOVEX Zuidelijke Randstad verder te werken aan het concreter in beeld brengen van de regionale groenblauw opgave. Daarbij:

	- o het groenblauwe netwerk tussen de steden en landschap in beeld te brengen en de geografische grenzen en de gezamenlijke ambities en doelen vast te stellen; - o de projecten die bijdragen aan de doelen aan te vullen, te valideren en faseren/prioriteren. Zowel voor de korte (tot 2035) als lange termijn (na 2035); - o de kosten (aanleg, beheer en onderhoud) en baten van deze opgave verder uit te werken; - o dit verder uit te werken binnen de daarvoor opgetuigde programmalijn in dit NOVEX-gebied; - o verder met elkaar te verkennen hoe deze investerings- en beheeropgave gedekt kan worden, en daarbij ook onderzoek te doen naar alternatieve en innovatieve manieren van bekostiging of andere manieren om tot uitvoering te komen, zoals het inzetten van gronden.
4	NOVEX-gebied Rotterdamse haven ❖ Rijk, Provincie Zuid-Holland, gemeente Rotterdam en het Havenbedrijf Rotterdam (partijen) spreken af om een startbeslissing voor het BO MIRT van november 2025 voor te bereiden waarin wordt voorgesteld een verkenning 'Ruimtegebrek haven & impuls leefomgeving' uit te voeren. ❖ Hiervoor mede gelet op de nationale belangen gebruik te maken van de MIRT-systematiek zodat er een herkenbaar en navolgbaar proces wordt doorlopen. Het betreft hier geen MIRT-project. ❖ Onderdeel van de voorbereiding is inzicht geven in de te volgen ruimtelijke procedure(s). ❖ Partijen spreken af deze verkenning voor te bereiden via de governance van NOVEX Rotterdamse haven (waaronder agendering in het BO NOVEX Rotterdamse haven), inclusief de partners van het Breed Bestuurlijk Overleg Rotterdamse haven. ❖ In het besluit over de startbeslissing worden ook bestuurlijke afspraken gemaakt over de dekking van de onderzoekskosten, beheersing van de kosten, financiële aspecten, risicoverdeling en de governance en organisatie. ❖ De beoogde looptijd van de uitvoering van de verkenning is maximaal 2 jaar na het vaststellen van de startbeslissing.
5	NOVEX-gebied Groene Hart ❖ De intentie van het Bestuurlijk Platform Groene Hart onderschrijven om de eerste Regionale Investeringsagenda (RIA) Groene Hart in het najaar aan te bieden aan de Rijksoverheid. ❖ Instemming met een verkenning door het Coördinatiebureau Groene Hart naar financieringsconstructies waarmee benodigde investeringen, zoals in de RIA beschreven, voor de transitie van het Groene Hart, langjarig gefinancierd kan worden, waardoor het Ontwikkelperspectief Groene Hart tot uitvoering kan komen.
6	Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties ❖ Rijk en Regio stellen een gezamenlijk proces op om te komen tot een gemeenschappelijk beeld van de te selecteren regionale grootschalige woningbouwlocaties, die vervolgens zullen worden meegenomen in de ontwerp-Nota Ruimte. ❖ Mogelijke investeringsbeslissingen rondom mobiliteitsmaatregelen (woningbouw op korte termijn (WoKT)) zullen plaatsvinden in het BO MIRT 2025. Voor de bijdrage vanuit de Woningbouwimpuls (voor regionaal grootschalige woningbouwlocaties) zullen de komende jaren meerdere tranches worden opgesteld.
7	Financieel instrumentarium ten behoeve van woningbouw en afweegkaders voor verdeling €2,5 miljard voor nieuwe woningen en de bereikbaarheid daarvan ❖ Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang, de definitieve beoordelingscriteria en afweegkader en het geschetste proces rondom de inzet van de middelen.

Regio Oost-Nederland

1	Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie <u>Gelderland</u> - Rijk en Provincie Gelderland stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement voor Gelderland vast en ondertekenen deze. Het Ruimtelijk Arrangement zal o.a. op basis van de Nota Ruimte in het BO Leefomgeving 2026 worden herijkt. <u>Overijssel</u> - Rijk en Provincie Overijssel stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement voor Overijssel vast en ondertekenen deze. Het Ruimtelijk Arrangement zal o.a. op basis van de Nota Ruimte in het BO Leefomgeving 2026 worden herijkt.
2	Verstedelijking Regio Stedendriehoek Rijk en Regio spreken af om de gemeente Apeldoorn aan te wijzen als gemeente waarbinnen een kansrijke grootschalige woningbouwlocatie kan worden ontwikkeld die extra rijksregie vergt, en dat mee te nemen in de nog op te stellen verstedelijkingsstrategie.
3	Verstedelijking Regio Twente Rijk en Regio spreken af: - De Spoorzone Hengelo Enschede (SHE) en de spoorzone Almelo te positioneren als belangrijke dragers voor de schaalsprong in Twente en deze op te nemen in de nog verder uit te werken verstedelijkingsstrategie. - De schaalsprong in te zetten om de voorzieningen op peil te houden in de kleinere kernen. - De ruimtelijk economische bouwsteen 2040 en de ruimtelijke neerslag hiervan mee te nemen tijdens het opstellen van de verstedelijkingsstrategie. - De geïnventariseerde dilemma's verder uit te diepen en daarin verderop in het proces een keuze te maken. Belangrijke geïnventariseerde dilemma's zijn: - Conflicterende ruimteclaims door de veelvoud aan opgaven - Energie en waterbeschikbaarheid in relatie tot de schaalsprong - Spoorgoederenvervoer in relatie tot het verdichten rondom OV-stations - Mobiliteitstransitie in grote steden versus auto-afhankelijkheid van de kleinere kernen daaromheen. - De gemeenten Hengelo en Enschede aan te wijzen als gemeenten waarbinnen grootschalige woningbouwlocaties kunnen worden ontwikkeld en dat mee te nemen in de nog op te stellen verstedelijkingsstrategie.
4	NOVEX-gebied Regio Zwolle - De Uitvoeringsagenda 1.0 voor het NOVEX-gebied Regio Zwolle wordt vastgesteld. - Rijk en Regio spreken af, waar mogelijk, uitkomsten van lopende (gebieds)uitwerkingen voor programma's Stationsgebieden, Stedelijk Zwolle, Sponsstrategie en Regionale Bereikbaarheid alsmede de Ruimtelijk Economische Bouwsteen 2040 en de vertaling hiervan in de ruimte te verankeren in de op te stellen Regionale Investeringsagenda (RIA). De ambitie is een eerste uitwerking van de RIA in het BO MIRT 2025 te bespreken, waar mogelijk in samenhang met afspraken in het kader van de nieuwe regelingen voor Woningbouw en Mobiliteit.
5	NOVEX-gebied Arnhem Nijmegen Foodvalley Rijk en Regio nemen het besluit om het komende jaar in kaart te brengen wat de ruimtelijke consequenties zijn van de stroken/zones rondom de Veluwe in het kader van stikstofreductie, hoe deze onze opgaven, waaronder de woningbouwopgave, beïnvloeden en hoe we daarmee omgaan. Dit op het volgende BO Leefomgeving terug laten komen.

6	Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties ❖ Rijk en Regio nemen kennis van het proces tot de aanwijzing van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties. ❖ Het Rijk benoemt de gemeenten Apeldoorn, Hengelo en Enschede tot gemeenten waarbinnen kansrijke grootschalige woningbouwlocaties ontwikkeld kunnen worden die - gezien de omvang en complexiteit van de ontwikkeling - extra rijkregie vergen. In aanloop naar de ontwerp-Nota Ruimte starten Rijk en Regio (provincie en gemeente) een traject op om te komen tot een gezamenlijk beeld over de specifieke scope van de locatie, de specifieke ruimtelijke opgaven/uitdagingen (wonen/werken- (bestaande) bedrijvigheid/bereikbaarheid) en de bijbehorende noodzakelijke investeringen. De definitieve locatie zal vervolgens nader worden vastgesteld in het proces van de ontwerp Nota Ruimte. ❖ Aanvullend starten Rijk en Regio ook een gezamenlijk proces op om te komen tot een gemeenschappelijk beeld van de te selecteren regionale grootschalige woningbouwlocaties die uiteindelijk zullen worden opgenomen in de ontwerp Nota Ruimte. ❖ Mogelijke investeringsbeslissingen rondom mobiliteits- en gebiedsbudgetmaatregelen zullen plaatsvinden in het BO MIRT 2025 en eventueel het BO Leefomgeving van 2026 voor wat betreft het gebiedsbudget. Voor de bijdrage vanuit de Woningbouwimpuls (voor de regionaal grootschalige woningbouwlocaties) zullen de komende jaren meerdere tranches worden opgesteld.
7	Financieel instrumentarium ten behoeve van woningbouw en afweegkaders voor verdeling €2,5 miljard voor nieuwe woningen en de bereikbaarheid daarvan ❖ Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang, de definitieve beoordelingscriteria en afweegkader en het geschetste proces rondom de inzet van de middelen.

Regio Noordwest-Nederland

1	Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie <u>Flevoland</u> ❖ Rijk en Provincie Flevoland stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement Flevoland 2025 vast, met daarin onder andere: - o Samenhang woningbouwopgave met bereikbaarheid, werk en voorzieningen - o Erkenning Maximacentrale als groot belang met meeweging in de clean-industry-aanpak - o Erkenning elektriciteitscorridor "Van Eemshaven (Groningen) tot NZKG (Amsterdam)" van nationaal belang, rekening houdend met provinciale woon- en economische opgaven. ❖ Het Ruimtelijk Arrangement zal o.a. op basis van de Nota Ruimte in het BO Leefomgeving 2026 worden herijkt. <u>Noord-Holland</u> ❖ Rijk en Provincie stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement Rijk – provincie Noord-Holland vast. Deze afspraken zijn aanvullend t.o.v. de gemaakte afspraken tijdens het BO Leefomgeving Noordwest van 7 november 2024. ❖ Rijk en Provincie Noord-Holland besluiten de samenwerking via het Ruimtelijk Arrangement te starten op twee onderwerpen: Economie van de Toekomst (onderwerp 7), en Ontwikkelperspectief Noord-Holland Noord (onderwerp 12). ❖ De overige onderwerpen in het Ruimtelijke Arrangement worden later in de tijd verder uitgewerkt en afgestemd in het cyclisch proces van het Ruimtelijk Arrangement. <u>Utrecht:</u>
---	---

	❖ Rijk en Provincie stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement Rijk – Provincie Utrecht vast. Aanvullend aan de tijdens het BO Leefomgeving Noordwest van 7 november 2024 al gemaakte afspraken zijn wederkerige afspraken gemaakt t.a.v.: - o Ruimtelijke impact waterbergingsgebieden Regio Centraal Holland en afweging met andere opgaven en kwaliteiten. - o Zoetwaterbeschikbaarheid voor vernatting van veenweiden (Groene Hart en Eemland) i.r.t. afremming bodemdaling en CO2-reductie. - o Ruimtelijke strategie veenweidegebieden. - o Meer duidelijkheid over landbouw- en natuurbeleid. - o Inpassing van energiestructuren i.r.t. andere ruimtelijke functies en kwaliteiten (zoals Werelderfgoed de Hollandse Waterlinies). - o (Spoor)goederenvervoer/ Basisnet spoor i.r.t. gezonde en veilige leefomgeving en stedelijke ontwikkeling. - o Behoud en versterking verdienvermogen en status 'Regionale Innovation Valley' gezondheidscluster MRU i.r.t. wat daarvoor nodig qua ruimte en talent. - o Mogelijkheden en beperkingen van ruimtelijke en milieu-impact van circulaire economische ontwikkelingen. - o Invulling huidige en toekomstige woningbouwambities en benodigde randvoorwaarden. - o Koppelmogelijkheden voor versterking recreatief groen op de overgang stad-land (Groen Groeit mee). - o Regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie en ontwikkelmogelijkheden Provincie/ Metropoolregio Utrecht na 2040 en richting 2100 (VISTA). - o Koppelkansen van gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties defensie met andere ruimtelijke opgaven. - o Ruimte voor Defensie op Oostflank Utrechtse Heuvelrug i.r.t. andere ruimtelijke functies en kwaliteiten. - o Toevoeging waardevolle cultuurlandschappen nationaal en provinciaal Omgevingsbeleid provincie Utrecht. - o Ruimtelijk perspectief i.r.t. ruimtedruk Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. - o Bescherming en benutting Werelderfgoed Hollandse Waterlinies Kraag van Utrecht i.r.t. ontwikkelruimte andere functies. - o Mogelijke ontwikkelingen Schiphol Airport i.r.t. ruimtelijke ontwikkelingen en leefbaarheidseffecten. ❖ Rijk en Provincie Utrecht bevestigen dat het Ruimtelijk Arrangement een cyclisch verloop kent. Het is nooit 'af' en wordt jaarlijks tijdens het BO Leefomgeving Noordwest geactualiseerd. Om zicht te blijven houden op de agendapunten met bijbehorende actie waar in de toekomst wederkerige afspraken over dienen te worden gemaakt, is in het eerste Ruimtelijk Arrangement een werkvoorraadlijst opgenomen
2	Investeringsagenda voor de Utrechtse gezondheidsmetropool Rijk en Regio: ❖ Zijn het erover eens dat het Utrechtse gezondheidscluster, gericht op een gezonde mens in een gezonde leefomgeving, belangrijk is voor het nationale verdienvermogen en een bijdrage levert aan de strategische autonomie van Europa. ❖ Erkennen dat voldoende en betaalbare woningen, goede mobiliteit en voldoende fysieke ruimte voor economie (meer specifiek innovatielocaties en doorgroei van innovatieve bedrijven) cruciaal zijn voor het vestigingsklimaat, de werving én behoud van talent en het innovatievermogen van het Utrechtse gezondheidscluster. ❖ Organiseren een gezamenlijk bestuurlijk werkbezoek voor vertegenwoordigers van het kabinet aan het gezondheidscluster om de waarde van het cluster en de benodigde condities toe te lichten en de samenwerking Rijk-regio te versterken. ❖ Spreken af dat de MRU in samspraak met het Rijk werkt aan een ruimtelijk-economische investeringsagenda, die de koppeling legt tussen wat nodig is voor het vestigingsklimaat en de economische competitiviteit

	van de Regio, en deze agendeert in het BO Leefomgeving Noordwest 2026. ❖ Spreken af dat de uitkomsten van de lopende Rijk-Regio trajecten op innovatielocaties (voldoende ruimte en faciliteiten voor innovatieve bedrijven), werklocaties (ruimte voor economie) en talent (HC-NL en Talentfonds) worden betrokken bij de investeringsagenda.
3	NOVEX-gebied Metropoolregio Amsterdam: Onderschrijving uitvoeringsagenda 1.0 – integrale opgave met verstedelijking, infrastructuur, economie en groenblauw netwerk ❖ Rijk en Regio onderschrijven de Uitvoeringsagenda NOVEX-gebied Metropoolregio Amsterdam (MRA) 1.0 waarin de drie hoofdpogaven van het Ontwikkelperspectief MRA uit zijn gewerkt. ❖ Om tot nader uitgewerkte uitvoeringsafspraken te komen spreken Rijk en Regio af om het komende half jaar een integrale prioritering en fasering te maken van de voorgestelde maatregelpakketten uit de uitvoeringsagenda. Daarbij zoomen we expliciet in op de te maken keuzes in zeven gebieden te weten: - o Zuidwestpoort van de MRA (waaronder de Westeinderscheg) - o Verbinding oud en nieuw land - o Groene Poort Midden-Nederland (deel van Gooi-en Vechtstreek) - o MRA-entree Laag-Holland (gebied rond de Beemster, Purmerend en Edam-Volendam) - o Wonen, werken en leven in het havengebied - o Noordzeekanaalgebied-West - o Lelystad Noord- Maximacentrale ❖ Rijk en Regio werken aan de Regionale Investeringsagenda (RIA) NOVEX MRA. Een eerste versie agenderen we op het BO MIRT 2025. ❖ Daarnaast ondersteunen we vanuit de NOVEX MRA de BO Leefomgeving-afspraken Deltaprogramma Centraal Holland gefocust op het tegengaan van wateroverlast.
4	NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort: Vaststelling eerste Uitvoeringsagenda – integrale opgave met wonen, werken bereikbaarheid en leefbaarheid ❖ Rijk en Regio stellen de Uitvoeringsagenda NOVEX Utrecht-Amersfoort vast, als belangrijk instrument voor het adaptief programmeren. De uitvoeringsagenda geeft een overzicht van de maatregelen die nodig zijn om de ambities zoals aangegeven in het NOVEX-Ontwikkelperspectief te realiseren en biedt daarmee een basis om toe te werken naar besluitvorming. Met de uitvoeringsagenda kunnen de samenwerkpartners sturen op een samenhangende programmering en realisatie. ❖ Rijk en Regio spreken af dat de resultaten van het Gebiedsonderzoek Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone terug komen in het BO MIRT 2025, met als inzet beslisinformatie voor de verdere invulling van de verstedelijkingspotentie voor wonen en werken in het onderzoeksgebied. Hierbij wordt de relatie gelegd met de versterking van de stations Amersfoort Centraal en Amersfoort Schothorst, de realisatie van een goed ontwikkelde BRT tussen Amersfoort en het Utrecht Science Park en relevante uitkomsten uit het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie. ❖ Rijk en Regio blijven gezien de ernst en omvang van de netcongestie op verschillende niveaus met elkaar in gesprek om oplossingen te vinden voor de netcongestie zodat de woningbouw voortgang kan houden in de Spoor- en A1-zone Amersfoort.
5	NOVEX-gebied Groene Hart: Realisatieagenda/sleutelopgaven ❖ De intentie van het Bestuurlijk Platform Groene Hart onderschrijven om de eerste Regionale Investeringsagenda (RIA) Groene Hart in het najaar aan te bieden aan de Rijksoverheid.

	❖ Instemming met een verkenning door het Coördinatiebureau Groene Hart naar financieringsconstructies waarmee benodigde investeringen, zoals in de RIA beschreven, voor de transitie van het Groene Hart, langjarig gefinancierd kan worden, waardoor het Ontwikkelperspectief Groene Hart tot uitvoering kan komen.
6	NOVEX-gebied Noordzeekanaalgebied ❖ Rijk en Regio onderschrijven de in december 2024 vastgestelde Uitvoeringsagenda NOVEX NZKG 2025-2029. Waarmee we hierbij in ieder geval een aantal opgaven daaruit markeren: - o Energiehaven IJmond: Rijk en Regio herbevestigen het onverminderde belang van de Energiehaven voor realisatie van de Nederlandse energietransitie koers die de partijen gezamenlijk hebben afgesproken en voorziet in voldoende (nautische) ruimte voor belangrijke transitie. Hiertoe zijn regio- en Rijkspartners onlangs een hernieuwd convenant Energiehaven aangegaan. De Energiehaven is bovendien een cruciale schakel om elders in het gebied (schuif)ruimte te realiseren en daarmee andere ontwikkelingen mogelijk te maken. - o Stedelijke Vernieuwing: Rijk en Regio trekken gezamenlijk op in de voorbereiding van de stedelijke vernieuwing van de (naoorlogse) IJmondse wijken teneinde deze wijken te vernieuwen en te verduurzamen, leefbaarheidsvraagstukken aan te pakken, sociale opgaven op te pakken en de woningbouwvoorraad en -diversiteit uit te breiden. - o Houtrakpolder: gezien de veelheid aan opgaven die er samenkomen, blijven Regio en Rijk in blijvende dialoog met elkaar over de toekomst van de Houtrakpolder. Hierbij worden alle relevante ruimtelijke en strategische ontwikkelingen integraal besproken en afgewogen. Met dien verstande dat sommige ontwikkelingen zich eerder voordoen dan andere. De dialoog over deze uitwerking wordt in het licht geplaatst van de koers voor de Houtrakpolder zoals verwoord in het Ontwikkelperspectief Noordzeekanaalgebied, inclusief de voorwaarden waaronder het opheffen van de strategische reservering voor een extra havenbekken eventueel mogelijk is. De inpassing van het transformatorstation A9 Zuid is de eerste ontwikkeling die zich voordoet in de Houtrakpolder. Hierbij wordt rekening gehouden met de ruimtelijke reservering van een havenbekken. Tevens wordt als onderdeel van de inpassing van dit transformatorstation door Rijk en Regio ingezet op het zorgvuldig versterken van het landschap en het watersysteem. De realisatie van dit 380 kV station is noodzakelijk om de Amsterdamse haven en de omliggende regio in de toekomst van voldoende elektriciteit te blijven voorzien én de energietransitie mogelijk te maken. ❖ Om de afspraken en projecten uit de Uitvoeringsagenda NOVEX-NZKG te realiseren, geven de samenwerkende partijen in het Noordzeekanaalgebied invulling aan de laatste cruciale stap in de NOVEX-systematiek: de regionale investeringsagenda (RIA). Partijen werken komende half jaar aan invulling, waarbij de insteek is om de investeringsbehoefte van cruciale projecten zichtbaar te maken om deze investeringsbehoefte daarna te agenderen op de daarvoor geijkte tafels of vanuit bevoegd gezag. De RIA zal worden geagendeerd voor het BO MIRT 2025 of het BO Leefomgeving 2026. ❖ Daarnaast ondersteunen we, vanuit NOVEX NZKG, de door de Provincie Noord-Holland ingebrachte BO Leefomgeving-afspraken Deltaprogramma Centraal Holland, gefocust op het tegengaan van wateroverlast.
7	Deltaprogramma deelgebied Centraal Holland ❖ Rijk en Regio besluiten tot het opstellen van een 'Maatregelenpakket Wateroverlast' met de volgende scopebepaling: - o Het 'Maatregelenpakket Wateroverlast' is een één en ondeelbaar pakket. Het bestaat uit zowel technische maatregelen als ruimtelijke maatregelen;

	- o Uitgangspunt is dat de weersextremen van nu het nieuwe normaal van de toekomst zijn; - o Het is nodig de huidige disbalans in het watersysteem (aanvoer = afvoer cf. het Waterakkoord NZK/ARK) op te lossen. Bij de uitwerking van de vernieuwing van het Gemaal IJmuiden is een netto pompcapaciteit van 410 m³/s het uitgangspunt; - o Het is nodig om robuustheid in het systeem te garanderen. Hiervoor is aanvullende capaciteit bij Gemaal IJmuiden à 50 m³/s het uitgangspunt; - o Het is nodig om extreme neerslag op te vangen en redundantie in te bouwen in het gebied. Hierbij is het bergen van 10 à 15 miljoen m³ water verspreid over een aantal (3-5) strategische locaties het uitgangspunt. De keuze voor deze waterbergingslocaties wordt integraal afgewogen ten opzichte van andere ruimtevragende opgaven in dit gebied; - o In alle polders in zowel stedelijk als landelijk gebied zijn, in samenhang, lokale maatwerkmaatregelen en/ of -afspraken nodig. Dit is aanvullend op de landelijk voorgestelde 5 à 10% lokale ruimte voor water. - o Een back-up in het hoofdwatersysteem is nodig om technisch falen van assets en extreme neerslagsituaties het hoofd te bieden. Hierbij is een gemaal aan de oostkant van Amsterdam met een capaciteit tussen de 50 m³/s à 100 m³/s het uitgangspunt. ❖ Rijk en Regio spreken af: - o De scopebepaling met de daarin benoemde uitgangspunten voor het 'Maatregelenpakket Wateroverlast' vormt de basis voor een verdiepende analyse van de set maatregelen in samenhang. - o Om op basis van criteria meer in detail de nut/ noodzaak en haalbaarheid van het totale pakket in beeld te brengen en een basis te leggen voor een toekomstige investeringsbeslissing. - o Voor de verdiepende analyse de systematiek van het MIRT te volgen. - o Gewenste oplossingen voor Centraal Holland een plek te geven in besluitvorming op andere tafels, zoals de in voorbereiding zijnde Omgevingsvisie NH2050 en de Omgevingsvisie Provincie Utrecht en de Uitvoeringsagenda's en gebiedsgerichte programmering van de NOVEX-gebieden. - o Het nader uitgewerkte 'Maatregelenpakket Wateroverlast' voor Centraal Holland te agenderen in het BO Leefomgeving Noordwest 2026.
8	Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties ❖ Het Rijk benoemt de gemeente Alkmaar tot een gemeente waarbinnen een kansrijke grootschalige woningbouwlocatie ontwikkeld kan worden die - gezien de omvang en complexiteit van de ontwikkeling - extra rijkregie vergt. In aanloop naar de ontwerp-Nota Ruimte starten Rijk en Regio (provincie en gemeente) een traject op om te komen tot een gezamenlijk beeld over de specifieke scope van de locatie, de specifieke ruimtelijke opgaven/uitdagingen (wonen/werken-(bestaande) bedrijvigheid/bereikbaarheid) en de bijbehorende noodzakelijke investeringen. De definitieve locatie zal vervolgens nader worden vastgesteld in het proces van de ontwerp Nota Ruimte. ❖ Aanvullend starten Rijk en Regio ook een gezamenlijk proces op om te komen tot een gemeenschappelijk beeld van de te selecteren regionale grootschalige woningbouwlocaties die uiteindelijk zullen worden opgenomen in de ontwerp-Nota Ruimte. ❖ Mogelijke investeringsbeslissingen rondom mobiliteit- en gebiedsbudgetmaatregelen zullen plaatsvinden in het BO MIRT 2025 en

	eventueel het BO Leefomgeving van 2026 voor wat betreft het gebiedsbudget. Voor de bijdrage vanuit de Woningbouwimpuls (voor de regionaal grootschalige woningbouwlocaties) zullen de komende jaren meerdere tranches worden opgesteld.
9	Akkoord van Rijnenburg ❖ Rijk en Regio spreken af dat als er stappen worden gezet naar het voorkeursbesluit voor de MIRT-verkenning OV & Wonen op het BO MIRT 2025 gelijktijdig heldere financiële afspraken te maken met grondeigenaren van Rijnenburg. Grondeigenaren en gemeente zijn in gesprek om te beoordelen of en onder welke voorwaarde grondeigenaren bereid zijn om naar draagkracht bij te dragen aan de kosten van de Merwedelijn en de aftakking naar Rijnenburg. ❖ Rijk en Regio spreken af om samen met de huidige grondeigenaren grondspeculatie in Groot Merwede en Rijnenburg zoveel mogelijk te beperken. Hiertoe verkennen partijen bestaande en nieuwe constructies, zowel privaat als publiekrechtelijk.
10	Financieel instrumentarium ten behoeve van woningbouw en afweegkaders voor verdeling €2,5 miljard voor nieuwe woningen en de bereikbaarheid daarvan ❖ Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang, de definitieve beoordelingscriteria en afweegkader en het geschetste proces rondom de inzet van de middelen.
11	Poort van Hoorn ❖ Rijk en Regio hebben, zoals afgesproken op het BO MIRT Noordwest 2024, gezamenlijk gezocht naar oplossingen om het tekort op de spoor gerelateerde onderdelen binnen de gebiedsontwikkeling Poort van Hoorn van € 25,4 miljoen (incl. btw, prijspeil 2024) te dekken. Daarbij is onder meer gekeken of vooruit kan worden gelopen op de landelijke afweging voor de verdeling van de € 2,5 miljard die door het kabinet is gereserveerd voor de ontsluiting van nieuwe woningbouw en van de € 5 miljard voor woningbouw. ❖ De Provincie Noord-Holland heeft december 2024 besloten om, onder de voorwaarde dat het Rijk het resterende financiële tekort dekt, een extra bijdrage te doen aan de Poort van Hoorn van € 3 miljoen (excl. BTW). Daarmee bedraagt het resterende tekort op de gebiedsontwikkeling € 23 miljoen (incl. BTW, prijspeil 2025). ❖ Het Rijk constateert, dat er nu geen mogelijkheden zijn om het resterende tekort van € 23 miljoen (incl. BTW, prijspeil 2025) op dit BO Leefomgeving Noordwest te dekken. Er kan niet vooruitgelopen worden op de landelijke afweging voor de verdeling van de € 2,5 miljard voor de ontsluiting van nieuwe woningbouw en van de € 5 miljard voor woningbouw. ❖ Rijk en Regio spreken af dat de gemeente Hoorn een propositie indient voor de regelingen voor (ontsluiting van) nieuwe woningbouw, zodat deze kan worden meegenomen bij de landelijke afweging voor de verdeling van de € 2,5 miljard en € 5 miljard voor woningbouw, en neemt hierover in het BO MIRT Noordwest 2025 een besluit.
12	OV-knoop Haarlem Nieuw-Zuid ❖ Haarlem zegt toe 729 extra woningen te realiseren, gekoppeld aan Nieuw-Zuid. Deze extra woningen worden gerealiseerd voor 2033 en komen bovenop de reeds toegezegde woningen bij eerdere besluitvorming ❖ Het Rijk zegt een aanvullende bijdrage van € 14,157 miljoen incl. btw toe. Dit zorgt ervoor dat de gunning van het regionaal OV-Knooppunt Nieuw-Zuid niet stilvalt en er voor de zomer van 2025 gunning kan plaatsvinden om tot realisatie over te gaan. ❖ De kostenverdeling is hiermee 50% Rijk en 50% Regio.

Regio Zuid-Nederland

1	Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie <u>Noord-Brabant</u> ❖ Rijk en Provincie Noord-Brabant stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement voor Noord-Brabant vast. Het Ruimtelijk Arrangement zal o.a. op basis van de Nota Ruimte in het BO Leefomgeving 2026 worden herijkt. <u>Limburg</u> ❖ Rijk en Provincie Limburg stellen het eerste Ruimtelijk Arrangement voor Limburg vast. Het Ruimtelijk Arrangement zal o.a. op basis van de Nota Ruimte en POVI Limburg in het BO Leefomgeving 2026 worden herijkt.
2	Powerport Regio Moerdijk ❖ De Powerport regio Moerdijk is een knooppunt voor energie en energie-intensieve industrie mede ten behoeve van de nationale strategische autonomie. In de regio bevindt zich een haven- en industriecluster van nationaal belang met een zeer strategische positie op het energie- en transportnetwerk, met een uitzonderlijk hoge milieucategorie. Daarnaast heeft het Amercentrale-terrein een grote opgave en functie in de energie-hoofdinfrastructuur. ❖ De groei van het haven en industriecluster Moerdijk is onafwendbaar omdat we onze strategische autonomie willen versterken, concurrerend willen blijven en duurzamer willen worden. Ook is het van groot belang dat de energietransitie op tempo gerealiseerd wordt en de industrie kan verduurzamen en we ons voorbereiden op circulaire economie. Daarom is er aanvullende (milieu)ruimte nodig. ❖ Rijk en Regio constateren dat de ruimtevraag van de Powerport regio Moerdijk ook bij een minimaal pakket van onafwendbare en zeer aannemelijke ontwikkelingen niet past binnen de bestaande (milieu)ruimte van het haven- en industrieterrein van Moerdijk en Amercentrale-terrein in Geertruidenberg en besluiten daarom om – naast maximale inzet op inbreiding en herstructurering - het haven- en industriecluster van Moerdijk en het Amercentrale-terrein in Geertruidenberg strategisch uit te breiden. ❖ Rijk en Regio stellen vast dat deze uitbreiding de leefbaarheid op de lange termijn onder druk zet en erkennen dat het vaststellen van de uitbreiding op korte termijn veel onzekerheid voor bewoners en ondernemers met zich meebrengt. Daarom is een rechtvaardige en menselijke aanpak nodig. ❖ Inwoners van het gebied, het havenbedrijf, industrie en de agrarische sector krijgen een rol in het participatieproces. In de eerste stap van het participatieproces tot aan het BO MIRT 2025 bespreken Rijk en regio met betrokken partijen onder welke condities een strategische uitbreiding verder vorm kan krijgen. ❖ Rijk en Regio onderkennen het belang van behoud van toekomstperspectief. Om dit toekomstperspectief gedurende het planvormingstraject te bieden aan de inwoners van dorp Moerdijk wordt vanaf juni 2025 tot en met de vaststelling van de gebiedsvisie de indexering op de Moerdijkregeling weer ingevoerd. De aangepaste regeling gaat uiterlijk per 1 dec 2025 in, met terugwerkende kracht tot 11 juni 2025. Rijk en regio gaan uit van de verdeelsleutel 5/9 rijk, 3/9 provincie en 1/9 gemeente. Nadere invulling van de afspraken tussen rijk en regio zijn separaat vastgelegd. ❖ Rijk en Regio stellen daarnaast als randvoorwaarde dat een strategische uitbreiding alleen kan als de brede welvaart en leefbaarheid gelijktijdig, geloofwaardig en structureel versterkt worden. ❖ Rijk en Regio besluiten om rond het haven- en industriecluster van Moerdijk en Amercentrale-terrein in ieder geval ruimte te bieden voor de energietransitie (installaties en tracés voor kabels en leidingen) en autonome groei van bedrijvigheid, waaronder verduurzaming en circulair maken van de bestaande industrie. Hiervoor wordt (deels) gekeken naar ruimte buiten het haven- en industriecluster Moerdijk en het

	Amercentrale-terrein in Geertruidenberg. Op basis van de verrichte technische studies (fase 2B) hanteren Rijk en regio voor de voornoemde onderdelen een indicatieve ruimtevraag van 700 hectare¹ voor de gehele Powerport Regio. ❖ Rijk en Regio werken daarnaast een nationaal strategisch profiel uit voor het haven en industriecluster, in samenhang met de andere haven- en industrieclusters van nationaal belang. Op basis van dit nationaal strategisch profiel bepalen partijen gezamenlijk of en zo ja voor welke nieuwe vormen van (circulaire) economie aanvullend ruimte geboden kan worden. Zij willen in de toekomst alleen ruimte bieden op de haven- en industrieterreinen voor activiteiten die voldoen aan dat strategische profiel en verkennen ook hoe de bestaande (milieu)ruimte op het haven- en industriecluster Moerdijk beter kan worden benut voor de functies die passen bij het nationaal strategisch profiel. ❖ Rijk en Regio stellen voor Geertruidenberg een zoekgebied voor de strategische uitbreiding vanuit Amercentrale-terrein in west/zuid westelijke richting tot de Amertak vast. Voor het haven- en industriecluster Moerdijk stellen Rijk en regio een globaal zoekgebied vast. In het BO MIRT najaar 2025 stellen Rijk en Regio de specifieke ontwikkelrichting voor het haven- en industriecluster Moerdijk vast. ❖ Vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid maken Rijk en regio een gezamenlijk programma gericht op een toekomstbestendige ontwikkeling van Powerport Regio Moerdijk (scope 2030-2050). In het BO MIRT 2025 stellen Rijk en Regio een Plan van Aanpak vast voor het op te stellen programma en worden afspraken gemaakt over vorm, capaciteit en middelen. ❖ De besluitvorming over de zoekrichting in Moerdijk en de besluitvorming over het Voorkeursalternatief van Hoog- en middenspanningsstations Port of Moerdijk (POM 380-150-20 kV) en Programma Verbindingen Aanlanding Wind Op Zee 2031-2040 worden slim op elkaar uitgelijnd zodat gedragen, toekomstvast keuzen worden gemaakt. ❖ Rijk en regio publiceren een publieksversie van de technisch verdiepende analyse. Om maximaal tegemoet te komen aan de vragen die dit besluit bij betrokken partijen oproept, worden betrokkenen op een informatiebijeenkomst nader geïnformeerd.
3	Verstedelijking regio Limburg Centraal Rijk en Regio: ❖ Constateren dat de totstandkoming van de Verstedelijkingsstrategie Limburg Centraal en de Businesscase Limburg Centraal in het kader van zoekgebied grootschalig voortvarend wordt opgepakt; ❖ Nemen kennis van de voortgang van de Contour van het Verstedelijkingsconcept en informeren na afronding provinciale staten en gemeenteraden; ❖ Constateren dat Limburg Centraal aansluit op de koers uit het Voorontwerp Nota Ruimte om richting 2050 een relatief groter deel van de groei- en verstedelijkingsopgave in het zuiden van het land te laten landen en daarmee tevens een substantiële bijdrage levert aan de nationale woningbouwopgave; ❖ Nemen kennis van de voortgang op de ontwikkeling van de Businesscase voor de zes stationsgebieden door de gemeenten - zoals verwoord in de Propositie Limburg Centraal in wording – waarmee verder vorm en inhoud wordt gegeven aan het verkennen van zoekgebieden voor nieuwe grootschalige woningbouwlocaties in Noord-, Midden en Zuid- Limburg (langs intercitystations), zoals verwoord in het voorontwerp Nota Ruimte. ❖ Constateren dat uit de eerste uitwerking blijkt dat er potentiële ruimte is voor minimaal 30.000 woningen tot en met 2040, waarvan met de bouw van 17.500 woningen gestart kan worden voor 2030;

¹ Ontwerptafel Powerport Regio Moerdijk Technisch verdiepende analyse, Dona Stedenbouw, Studio Bereikbaar en Strategy Unit, Maart 2025.

	❖ Nemen in het proces om te komen tot een gezamenlijk beeld van regionaal grootschalige woningbouwlocaties de locaties mee die thans in uitwerking zijn in Limburg Centraal; ❖ Verwerken voortgang in de POVI, de Nota Ruimte en in het Ruimtelijk Arrangement en verwerken anderzijds bouwstenen uit de Nota Ruimte in de verdere totstandkoming van de Verstedelijkingsstrategie; ❖ Stellen vast dat ze conform het Plan van Aanpak Limburg Centraal verder werken naar agendering van het Verstedelijkingsconcept op het BO MIRT 2025 en streven naar vaststelling van de Verstedelijkingsstrategie in het BO Leefomgeving 2026. ❖ Provincie Limburg en de zes betrokken gemeenten werken aan de 'Propositie Limburg Centraal' richting BO MIRT 2025. Partijen werken voor de 'frontrunners' woningbouwlocaties en mobiliteitsprojecten uit tot aanvragen voor de regelingen voor woningbouw- en mobiliteitsmiddelen. Het Rijk stelt hiervoor kennis en kunde beschikbaar om Regio hierbij te ondersteunen. ❖ Rijk en Regio brengen als onderdeel van de verstedelijkingsopgave aan de hand van de 'frontrunners' businesscases uit Limburg Centraal voor het BO MIRT 2025 in kaart wat de boven- en binnenplanse tekorten zijn voor de gebiedsontwikkelingen van de 6 afzonderlijke steden. Aan de hand van de kamerbrief d.d. 19 mei 2025 ("Financieel instrumentarium woningbouw") wordt gekeken in hoeverre deze tekorten met het bestaand instrumentarium gedekt kunnen worden. Hierbij verkennen Rijk en Regio ook de mogelijkheid om een integraal budget te realiseren ten behoeve van de verstedelijkingsopgave. ❖ Het Rijk hanteert voor zowel de grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten de vastgestelde afweegkaders en criteria voor de toekenning van middelen. Regionale overeenstemming, zoals blijkt uit de propositie Limburg Centraal, wordt daarin meegenomen. ❖ Rijk en Regio constateren dat zowel aan de noordwest- als oostzijde van emplacement Maastricht potentiële ruimte kan ontstaan voor verstedelijking, waterveiligheid, leefbaarheid en een interwijkverbinding door het emplacement aan te passen. ❖ In het kader van Limburg Centraal worden randvoorwaardelijke aspecten en potentiële kosten en baten van de stedelijke ontwikkeling in de spoorzone verder verkend. ❖ De gemeente Maastricht verleent ProRail opdracht om een Plan van Aanpak voor een verkenning op te stellen. Op basis hiervan gaan Rijk en Regio in gesprek over mogelijke vervolgstappen.
4	NOVEX-gebied Stedelijk Brabant ❖ Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang.
5	NOVEX-gebied De Peel ❖ Rijk en Regio ontwikkelen de komende periode een voorstel voor solide, meerjarige (pakket)financiering voor de Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda van De Peel vanaf 2026. Voortvloeiend uit het ontwikkelperspectief, staan hierin de natuurlijke, ondernemende en leefbare Peel centraal. ❖ Tijdens een nader te bepalen bestuurlijk moment in het najaar van 2025 zal worden afgesproken: - o Hoe structuurbeleid door NOVEX De Peel vormgegeven wordt en verkend wat de kosten en financiering hiervan zijn (inclusief kosten voor de uitvoering). - o Wat een passende (aangepaste) governance en strategie is voor de uitvoering. ❖ Rijk en Regio werken de bestaande verkenning van sleutelthema's verder uit tot projecten met een financiële onderbouwing (en waar mogelijk financieel arrangement).
6	NOVEX-gebied Zuid-Limburg

	❖ Vaststellen van de eerste generatie Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda NOVEX Zuid-Limburg (tussenproduct). ❖ Vaststellen van het onder 'toelichting' beschreven proces om te komen tot een definitieve versie, de Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda 2.0, ten behoeve van vaststelling in het BO MIRT van november 2025.
7	Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties ❖ Het Rijk benoemt de gemeente Helmond tot een gemeente waarbinnen een kansrijke grootschalige woningbouwlocatie kan worden ontwikkeld die - gezien de omvang en complexiteit van de ontwikkeling - extra rijkregie vergt. In aanloop naar de ontwerp-Nota Ruimte starten Rijk en Regio (provincie en gemeente) een traject op om te komen tot een gezamenlijk beeld over de specifieke scope van de locatie, de specifieke ruimtelijke opgaven/uitdagingen (wonen/werken/bereikbaarheid) en de bijbehorende noodzakelijke investeringen. De definitieve locatie zal vervolgens nader worden vastgesteld in het proces van de ontwerp-Nota Ruimte. - o De gemeenten waarbinnen een kansrijke locatie ligt vloeien voort uit een analyse op basis van de bestaande woondeals waarbij de locaties zijn getoetst op onder andere een minimale omvang en samenhang (3.500 woningen t/m 2034), het tempo, de complexiteit van de opgave en de ruimtelijke inpassing van de woningen. Hierbij is als vertrekpunt genomen dat gemeenten die al onderdeel uitmaken van bestaand grootschalige woningbouwgebied (de huidige 17) niet in aanmerking komen voor een extra locatie. De benoeming van Helmond als zoeklocatie voor een nieuwe grootschalige woningbouwlocatie past bij de (woningbouw)opgave en binnen de Brainport-regio en sluit aan bij de ambities uit het Beethoven-convenant. ❖ Aanvullend starten Rijk en Regio ook een gezamenlijk proces op om te komen tot een gemeenschappelijk beeld van de te selecteren regionale grootschalige woningbouwlocaties die uiteindelijk zullen worden opgenomen in de ontwerp-Nota Ruimte. ❖ Mogelijke investeringsbeslissingen rondom mobiliteit- en gebiedsbudgetmaatregelen zullen plaatsvinden in het BO MIRT 2025 en eventueel het BO Leefomgeving van 2026 voor wat betreft het gebiedsbudget. Voor de bijdrage vanuit de Woningbouwimpuls (voor de regionaal grootschalige woningbouwlocaties) zullen de komende jaren meerdere tranches worden opgesteld.
8	Financieel instrumentarium ten behoeve van woningbouw en afweegkaders voor verdeling €2,5 miljard voor nieuwe woningen en de bereikbaarheid daarvan ❖ Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang, de definitieve beoordelingscriteria en afweegkader en het geschetste proces rondom de inzet van de middelen.
9	Brainport Beethoven <u>Participatie Rijk in Fellenoord</u> ❖ Rijk en Regio spreken af om een 50% risicodragende participatie van het Rijk in de recent (2024 en 2025) gerealiseerde en beoogde (grond)verwervingen Fellenoord onderdeel te laten zijn van een pilot t.b.v. het opstellen van een grondfaciliteit. Doel is dat dit leidt tot versnelde realisatie van woningen in het plangebied. Het doel is om het financiële risico te delen dat optreedt op het moment dat door de gemeente verworven gronden/panden in de gebiedsontwikkeling worden gebracht. Het moment van inbreng, en daarmee de omvang van het risico, is onder andere afhankelijk van de voortgang van het MMK en marktomstandigheden. ❖ Indien de deelname pilot en de op te richten grondfaciliteit geen soelaas bieden voor het doen van de gewenste grondaankopen dan wel afdekken

	risico's ten behoeve van de versnelling, dan verkennen Rijk en Regio samen andere mogelijkheden om bijvoorbeeld een garantstelling te faciliteren. Hiertoe maken Rijk en regio na de zomer de balans op, zodat uiterlijk bij het BO MIRT 2025 duidelijk is welke andere mogelijkheden uitgewerkt worden. ❖ Rijk en Regio spreken hierbij af dat dit onder de voorwaarde is van een woonprogramma op deze locaties, dat aansluit bij de beleidsambities van het Rijk, o.a. het aantal betaalbare woningen binnen het programma. <u>MIRT-verkenningen OV-knoop Brainpoort (spoorknoop SKE en MMK)</u> ❖ Rijk en Regio constateren dat de MIRT-verkenning OV-knoop Eindhoven voorspoedig plaatsvindt en continueren hun inzet om een voorstel op het BO MIRT 2025 het voorkeursalternatief voor twee onderdelen te kunnen vaststellen: de Multimodale knoop en de eerste stap (emplacement-west) van de spoorknoop Eindhoven. Daarbij constateren Rijk en Regio dat het wenselijk en mogelijk noodzakelijk is om stap 3 van de verkenning SKE, namelijk de uitbreiding van Eindhoven Centraal (twee extra perrons), als dit financieel haalbaar is, te combineren met stap 1. Rijk en Regio willen de komende periode benutten om hierover sluitende afspraken te maken, zodat bij het BO MIRT 2025 een voorstel ligt. ❖ Daarnaast resteren voor het, in de toekomst, goed kunnen blijven functioneren van de OV-knoop Eindhoven voor Zuid-Nederland (inclusief Limburg) maatregelen voor 'stap 2': een keervoorziening in Helmond en een vrije kruising in Eindhoven (Tongelre). Rijk en Regio brengen t.b.v. het BO MIRT 2025 in beeld wanneer en welke ontwikkelingen in Zuid-Nederland en op het gebied van internationale treinverbindingen en woningbouwlocaties in Zuid-Nederland relevant kunnen zijn voor het voortzetten van de MIRT-verkenning stap 2 SKE. <u>Voorzieningen</u> ❖ De MRE heeft, vanuit gezamenlijke afspraken met het Rijk, een verkenning maatschappelijke voorzieningen uitgevoerd. Hiermee is een eerste beeld van de regionale opgave beschikbaar. Rijk en Regio stemmen in met de volgende afspraken en proceslijnen ten aanzien van de voorzieningenopgave in de MRE: ❖ Gedeelde verantwoordelijkheid als uitgangspunt: Het voorzien in maatschappelijke voorzieningen wordt benaderd als een gezamenlijke opgave van gemeenten, maatschappelijke instellingen, private partijen en het Rijk. De inzet is gericht op gezamenlijke sturing, afstemming en het versterken van uitvoeringskracht, vanuit ieders rol en verantwoordelijkheid. ❖ Verkenning als startpunt voor zorgvuldige procesaanpak: De uitkomst van de verkenning is een indicatie van de aard en omvang, inhoudelijk en financieel van de voorzieningenopgave. Deze vormt het basiskader voor een zorgvuldig vervolgproces per voorzieningencategorie, waarin verdere fasering, prioritering en koppeling aan woningbouwopgaven centraal staan. ❖ Reguliere financieringsbronnen als basis: De verdere verkenning van bekostigingsopties vindt plaats met als vertrekpunt het optimaal benutten van bestaande, reguliere financieringsstromen. Mocht uit deze analyse een financieel tekort blijken, dan wordt gezamenlijk gezocht naar oplossingen. De bekostigingsopties uit de verkennende fase worden uitgewerkt en getoetst op aspecten van efficiënt gebruik van middelen, doeltreffendheid, risicospreiding en passend bij verantwoordelijkheden en rollen. ❖ Governance en vervolgproces: In het najaar van 2025 worden afspraken gemaakt over de governance en regionale regie, de koppeling met woningbouwprogrammering en integrale gebiedsontwikkeling, de structurele afstemming met maatschappelijke partners en de monitoring van voortgang en knelpunten. <u>Vaststellen regeling gebiedsbudget grootschalige woningbouwlocaties Eindhoven/Veldhoven</u>
--	--

	❖ Rijk en Regio stemmen in met de overeengekomen gebiedsmaatregelen welke randvoorwaardelijk zijn voor de realisatie van de afgesproken woningen tot en met 2030. ❖ Het Rijk zal de toegezegde bijdrage van € 90 miljoen in 2 tranches uitkeren, waarvan € 45 miljoen in 2025 en € 45 miljoen in 2026. ❖ De Regio committeert zich met het aangaan van deze afspraak tot het financieren van de benodigde co-financiering (in totaal € 90 miljoen). <u>HOV4</u> ❖ Rijk en Regio sluiten een Bestuursovereenkomst voor de realisatie van de HOV4, tussen Eindhoven Centraal – Veldhoven De Run (Koningshof) – HTCE Eindhoven. Hiermee kan de Regio een volgende stap voor een voortvarende realisatie van deze belangrijke OV-verbinding zetten. Start realisatie wordt verwacht vanaf eind 2026. De ondertekening van de Bestuursovereenkomst door alle partijen geschiedt na de zomer. <u>Start MIRT-verkenning Brainport A2/N2, Brainportlijn en Noordwestelijke ontsluiting</u> ❖ Rijk en Regio hebben op 19 mei 2025 het startdocument MIRT-verkenning A2/N2/Brainportlijn vastgesteld. Hierbij wordt door Rijk en Regio in samenhang uitwerking gegeven aan de benodigde maatregelen voor de bereikbaarheid op het hoofdwegennet alsmede de regionale OV-verbinding met de Brainport Industries Campus die op korte termijn uitbreiding krijgt. <u>Actualisatie van het MIRT-onderzoek verstedelijking en bereikbaarheid Brainportregio</u> ❖ Rijk en Regio constateren dat de actualisatie van het MIRT-onderzoek verstedelijking en bereikbaarheid Brainportregio is opgestart en werken gezamenlijk de actualisatie verder uit, zodat de eindrapportage geagendeerd kan worden in het BO MIRT 2025 met als doel deze vast te stellen. Het streven is om daarnaast procesafspraken voor het vervolg te agenderen in het BO MIRT 2025. Rijk en Regio hanteren het geactualiseerde MIRT-onderzoek voor de Brainport als leidraad voor het gesprek in het BO verstedelijking en mobiliteit en voor prioritering in de MMA. Het is daarmee een hulpmiddel bij het afwegen en prioriteren/faseren van toekomstige ruimtelijke en bereikbaarheidskeuzes in relatie tot de benodigde schaa sprong. <u>Ontwikkelperspectief Helmond Centrum +</u> ❖ Rijk en Regio zetten op basis van het Ontwikkelperspectief Helmond Centrum+ het gesprek voort over de te realiseren woningen en bijbehorende mobiliteitsmaatregelen. <u>Regeling Beethoven versnelling woningbouw</u> ❖ Rijk en Regio nemen kennis van de voortgang van de uitwerking van de regeling 'Beethoven versnelling woningbouw'. <u>Gebiedsontwikkeling BIC Noord</u> ❖ Recent zijn regionaal de te doorlopen stappen voor de gebiedsontwikkeling BIC-Noord (uitbreiding ASML) nader inzichtelijk geworden. Deze stappen vragen mogelijk versnelde realisatie van infrastructurele maatregelen die de bereikbaarheid borgen. De gebiedsontwikkeling heeft ook ruimtelijke impact op woningbouw en voorzieningen. Rijk en Regio bespreken op het BO Brainport van 30 juni aanstaande hoe de uitvoeringskracht hiervoor te borgen. Dit zodat we gezamenlijk adequaat en tijdig opvolging kunnen geven aan de afspraken van het convenant Beethoven en het BO MIRT 2024. Op het BO Brainport worden ook de bespreekpunten t.a.v. de OV-knoop en de voorzieningen geagendeerd.
10	Brabants voorstel – Brabant Bouwt

	❖ Provincie en gemeenten overhandigen Brabants voorstel aan het Rijk. Het Rijk is verheugd met deze voortvarende en gezamenlijke aanpak van Provincie en gemeenten in Noord-Brabant en ziet voor de versnelling van de woningbouwopgave de meerwaarde van deze aanpak. ❖ Regio zal voor alle woningbouwlocaties en mobiliteitsprojecten die nu zijn opgenomen in het Brabants Voorstel deze richting BO MIRT 2025 opwerken tot aanvragen voor de betreffende regelingen. Het Rijk stelt hiervoor kennis en kunde beschikbaar om Regio hierbij te ondersteunen. ❖ Rijk en Regio bespreken hoe het Brabants Voorstel past in de uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant en welke verdere uitwerking en informatie hiervoor nodig is. ❖ Het Rijk hanteert voor zowel de grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten de vastgestelde afweegkaders en criteria voor de toekenning van middelen. Regionale overeenstemming, zoals blijkt uit het Brabants Voorstel, wordt daarin meegenomen.
11	Procesafsprak Limburgs Voorstel en Brabants Voorstel (Brabant Bouwt) ❖ Rijk, Noord-Brabant en Limburg spreken af om de gezamenlijke uitvoeringskracht verder te versterken voor de kwalitatieve stedelijke schaa sprong en de woningbouwversnelling. Dit door gezamenlijk regio-overstijgende vraagstukken met betrekking tot verstedelijking af te stemmen en indien nodig voor besluitvorming te agenderen op BO Leefomgeving en BO MIRT. ❖ Provincies Noord-Brabant en Limburg zullen hiervoor samen met gemeenten en waterschappen hun proces nader uitlijnen in overleg met het Rijk. Brabant Bouwt en Limburg Centraal vormen hiervoor de basis. Besluitvorming daarover vindt plaats op de afzonderlijke tafels van Rijk en Regio zoals NOVEX Stedelijk Brabant, Limburg Centraal, SmartwayZ, BO Leefomgeving en BO MIRT. ❖ Het regionale proces leidt tot voorstellen voor de middelen voor de verschillende regelingen van het Rijk. Iedere partij is daarbij verantwoordelijk voor de besluitvorming over de verdeling van eigen middelen. Rijk en Regio zullen hun besluitvorming nadrukkelijk in samenhang bezien binnen de voor de iedere Rijksregeling eigenstandige procedure.

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Bijlage(n)
10

Datum 12 juni 2025
Betreft MIRT-brief voorjaar 2025

Geachte voorzitter,

Hierbij wordt de Kamer, mede namens de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), geïnformeerd over de uitkomsten van de Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving (BOL's) voor zover die betrekking hebben op het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). De minister van VRO informeert de Kamer met een separate brief over de overige uitkomsten van de BO's Leefomgeving.

Onlangs heeft de Kamer een nadere toelichting ontvangen over de gevolgen van de Voorjaarsbesluitvorming voor het Mobiliteitsfonds (MF).¹ In de Kamerbrief is toegelicht dat IenW te maken heeft met veel verschillende uitdagingen, zoals het budgettair kader van het MF dat in de toekomst afneemt, de groeiende mobiliteitsbehoefte, de groeiende instandhoudingsopgave en financiële tekorten bij lopende projecten en programma's. Voorts zijn er uitvoeringsbeperkingen, zoals onvoldoende stikstofruimte en de krapte op de arbeidsmarkt (beschikbare arbeidskrachten), waardoor geplande projecten vertragen of niet kunnen starten. Verder heeft het kabinet besloten om de helft (€ 2,1 mld.) van de prijsbijstelling niet uit te keren. De gevolgen hiervan worden in kaart gebracht richting de Ontwerpbegroting 2026.

Ondanks de demissionaire status van het kabinet blijft IenW werken aan projecten die wél maakbaar zijn. Daartoe zijn in de BO's Leefomgeving met de regio's onder meer vruchtbare gesprekken gevoerd over de woningbouwopgave in het kader van het programma Woningbouw en Mobiliteit; dit alles als opmaat om tijdens het BO MIRT 2025 te besluiten over de inzet van de € 2,5 mld. voor de ontsluiting en bereikbaarheid van zowel grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten. Daarnaast is onlangs de integrale MIRT-verkenning A2/N2, Brainportlijn en Noordwestelijke ontsluiting van de Brainportregio Eindhoven gestart.² Binnenkort start de aanbesteding voor de aanleg van Sluis II in het Wilhelminakanaal en met de opwaardering van het spoortraject Den Haag – Rotterdam is er opnieuw een corridor met een tienminutentrein gerealiseerd binnen het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer. Dit voorjaar heeft het kabinet ook besloten om te

¹ Kamerstuk 36 600-A, nr. 53

² Kamerstuk 36 600-A, nr. 61

investeren in de noordelijke provincies door het budget voor de Lelylijn anders aan te wenden en in te zetten voor de Nedersaksenlijn, de spoorinfrastructuur op en rond Meppel, de N36 en de sluis bij Kornwerderzand. Het is positief dat nu een aantal belangrijke investeringen gaan plaatsvinden in deze regio. Ook is buiten zichtbaar dat met volle kracht aan de instandhouding wordt gewerkt en aan de realisatie van vernieuwingsprojecten, zoals de renovatie van de Krammersluizen en de bediening en besturing van de Spijkenisserbrug. Bij het onderhoud aan de weg wordt ingezet op 'korte en hevige' uitvoering. Zo blijven we werken aan de bereikbaarheid en het verdienvermogen van Nederland.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Deze brief is als volgt opgebouwd:

1. Terugmelding BO's Leefomgeving
2. Voortgang MIRT-projecten en -programma's
 - 2.1. Regio Noord
 - 2.2. Regio Zuidwest
 - 2.3. Regio Oost
 - 2.4. Regio Noordwest
 - 2.5. Regio Zuid
 - 2.6. Nationaal
3. Moties en toezeggingen in het kader van het MIRT
4. Slot

1. Terugmelding BO's Leefomgeving

Bij het BO Leefomgeving is onder meer gesproken over het programma Woningbouw en Mobiliteit, de Voorjaarsnota 2025 en de stand van zaken kleine verbeteringen aan het autonetwerk of de doorstroming (€ 280 mln.). Daarnaast heeft de regio de oproep gedaan dat er structureel meer geld moet komen voor bereikbaarheid in het MF, gezien de grote opgaven waar we voor staan. Hoewel het kabinet demissionair is, dringt de regio aan op voortvarende voortzetting van rijksinfraprojecten zoals de A50 en de Brainportprojecten. Rijk en regio verkennen gezamenlijk de mogelijkheden om de uitvoering te versnellen binnen de bestaande kaders, zoals die voor woningbouw en mobiliteit. Een overzicht van de gemaakte bestuurlijke afspraken die in het kader van het MIRT zijn gemaakt tussen Rijk en regio bij de BOL's is in de bijlage te vinden.

1.1. Programma Woningbouw en Mobiliteit

Het kabinet heeft € 5 mld. beschikbaar gesteld voor het stimuleren van de woningbouw. Daarnaast is € 2,5 mld. vrijgemaakt in het MF voor de ontsluiting en bereikbaarheid van de woningbouwopgave. Over de inzet van het financieel instrumentarium vanuit de € 5 mld. is de Kamer op 19 mei 2025 geïnformeerd.³ Het gaat dan onder meer om de Realisatiestimulans en het vervolg van de Woningbouwimpuls en het Gebiedsbudget voor grootschalige woningbouw. Dit instrumentarium wordt ingezet in samenhang met de besteding van de € 2,5 mld. in het MF voor de bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe woningen.

Voor investeringen uit de € 2,5 mld. wordt in de verdeling van de middelen een onderscheid gemaakt tussen grootschalige woningbouwlocaties⁴ en woningbouwlocaties daarbuiten. Voor beide type locaties geldt dat het moet gaan om nieuwe woningen. Hiermee worden woningen bedoeld waar in 2022 bij de verdeling van € 7,5 mld. voor woningbouw en mobiliteit nog geen

³ Kamerstuk 32 847, nr. 1344

⁴ Dit betreft de bestaande zeventien grootschalige woningbouwgebieden plus de vier kansrijke nieuwe grootschalige woningbouwlocaties.

bereikbaarheidsafspraken gemaakt zijn. In de grootschalige woningbouwlocaties wordt een geactualiseerde versie van het 'Afweegkader middellange termijn' uit 2022 gebruikt. De actualisatie richt zich vooral op een drietal zaken:

- Versimpeling van het criterium bereikbaarheidswaarde.
- Aanpassing van de termijn voor start bouw: woningbouw t/m 2034, in plaats van t/m 2030.
- Meer nadruk op uitvoerbaarheid (en realisme) van de afspraken. Er wordt bij ieder ingediend plan een realistische onderbouwing gevraagd van de realisatietermijn van de maatregelen en woningen. Daarnaast wordt specifiek gevraagd naar de vereiste betrokkenheid van Rijkswaterstaat (RWS) en ProRail, aangezien zij werkzaamheden in hun plannings moeten kunnen inpassen.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Het geactualiseerde afweegkader is te vinden in de bijlage. Maatregelen die bekostigd worden uit het gebiedsbudget van het ministerie van VRO, zullen volgens hetzelfde afweegkader beoordeeld worden.

Locaties buiten de grootschalige woningbouwlocaties kunnen aanspraak maken op middelen uit de regeling Woningbouw op de Korte Termijn door bovenplanse infrastructuur (WoKT). De focus ligt hierbij op zo snel en zo veel mogelijk bereikbare woningen helpen bouwen door heel Nederland. De voorstellen die gemeenten hiervoor indienen, worden beoordeeld via 'knock-out criteria', namelijk:

- Snelheid: Start bouw woningen zo snel mogelijk en in ieder geval binnen vijf jaar.
- Aantal nieuwe woningen: minimaal 200 nieuwe woningen worden gebouwd.
- Maximale percentage Rijksbijdrage: 65% van het financieel tekort.
- Rendement: maximale Rijksbijdrage van € 20.000 per woning (incl. btw).

De overgebleven voorstellen vanuit de gemeenten worden vervolgens geprioriteerd op snelheid (zo snel mogelijk start bouw) en op omvang van de Rijksbijdrage per woning (rendement), en wordt gekeken naar de effecten op de hoofdnetten en regionale spreiding over Nederland. Ook hier wordt expliciet getoetst of het realistisch is dat de plannen binnen de genoemde termijn zullen worden gerealiseerd en wordt specifiek gevraagd naar de benodigde betrokkenheid van RWS en ProRail. Hiermee is de toezegging aan rapporteur Veltman om de Kamer voor het CD MIRT te informeren over de nieuwe criteria en geactualiseerde afweegkaders voor de € 2,5 mld. voor de ontsluiting nieuwe woningbouw afgedaan. In het komende BO MIRT maken Rijk en regio afspraken over de inzet van de € 2,5 mld. in zowel grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten.

In de bijlage bij deze brief worden de doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatieproces voor de inzet van de € 2,5 mld. toegelicht, aan de hand van het Kader 'Beleidskeuzes uitgelegd'. De afspraken over de inzet van deze middelen worden gemonitord en beheerst door het programma Woningbouw en Mobiliteit, evenals de € 7,5 mld. voor goede bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe woningen waarover in 2022 afspraken zijn gemaakt. De € 2,5 mld. en de € 7,5 mld. zijn binnen het programma twee aparte geldstromen die beheerst worden volgens het 'Plan van aanpak beheersing programma woningbouw en mobiliteit'.⁵ De komende periode wordt dit plan geactualiseerd om aan te sluiten op de nieuwe

⁵ Kamerstuk 36 200-A, nr. 78

afspraken die gemaakt worden en waar mogelijk de administratieve lasten te verlichten.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

1.1.1. Brede welvaart-indicatoren programma Woningbouw en Mobiliteit

Aan rapporteur Veltman is bij het NO MIRT van november 2024 toegezegd concrete brede welvaart-indicatoren op te stellen, uit te werken en de Kamer hierover te informeren tegelijkertijd met de periodieke voortgangsrapportages van het programma. Bij de verdeling van € 7,5 mld. aan mobiliteitsmaatregelen heeft IenW als doel gesteld om zo veel mogelijk bereikbare woningbouw te realiseren. Hiervoor is een afweegkader opgesteld. Door de nieuwe woningen zoveel als mogelijk in of tegen de bestaande stadskernen bij OV-knooppunten te bouwen, wordt er gezorgd voor nabijheid van bestaande voorzieningen en werkgelegenheid. Het creëren van 'nabijheid' voorkomt mobiliteit en daarmee onnodig beslag op de schaarse ruimte en draagt bij aan een prettige leefomgeving en veiligheid. Dit zijn voorbeelden van de effecten op brede welvaart vanuit de afspraken van het programma Woningbouw en Mobiliteit.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

De bijlage laat een overzicht zien van brede welvaart-indicatoren, zoals het effect op de bereikbaarheid van banen en voorzieningen. Deze indicatoren geven inzicht in de maatschappelijke effecten van het programma en dragen bij aan een breder begrip van de impact van het programma Woningbouw en Mobiliteit.

1.2. Uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw

Het kabinet ziet dat het de laatste jaren steeds moeilijker is om grote structuurversterkende projecten op te starten. Dit is mede het gevolg van verschillende factoren: de aanhoudende krappe arbeidsmarkt (zeker bij een vergrijzende bevolking), schaarse fysieke ruimte, beperkte vergunningverlening (onder meer als gevolg van gerechtelijke uitspraken over stikstof en private belangen), netcongestie en dalende Rijksuitgaven voor infrastructuur binnen het Mobiliteitsfonds in de toekomst.

Om de in de Nota Ruimte geschetste ontwikkelrichting te bereiken is een andere manier van werken nodig om de geschetste structuurversterkende projecten uit te voeren en te bekostigen. Het kabinet werkt daarom aan een ontwikkelstrategie grootschalige infra die de ontwikkeling van Nederland faciliteert. Het gaat hierbij nadrukkelijk om projecten waarover nog geen besluiten zijn genomen en waarover nog moet worden besloten.

Bij de strategie onderzoekt het kabinet mogelijkheden van alternatieve bekostiging. Daarnaast onderzoekt het kabinet realistische begrotingen (o.a. passende en uitvoerbare kasritmes) voor de investeringen. Realisme in ambities is van belang om teleurstellingen achteraf te voorkomen. Daarnaast bevat de strategie een overzicht wat naar verwachting nodig is om dergelijke projecten te kunnen starten, inclusief de keuzes en prioriteiten (in de eerdergenoemde factoren) die nodig zijn en eventueel aanvullend beleid dat nodig is. Voor de departementale begrotingsbehandelingen van het najaar van 2025 stuurt het kabinet de voortgang aan de Tweede Kamer.

2. Voortgang MIRT-projecten en -programma's

2.1. Regio Noord

2.1.1. Deltaplan voor Noordelijk Nederland

Met de vervolgstappen voor de Lelylijn, Nedersaksenlijn en Bestaand spoor werken Rijk en regio toe naar de realisatie van het gehele Deltaplan voor

Noordelijk Nederland. Met het gezamenlijk vastgestelde *Deltaplan Perspectief* 2050 als integraal toekomstbeeld wordt gewerkt aan het verbeteren van de brede welvaart en leefbaarheid van Noordelijk Nederland. De agenda voor samenwerking tussen Rijk en regio uit het perspectief is daarbij een belangrijke leidraad.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Lelylijn

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Rijk en regio blijven zich inzetten voor de totstandkoming van de Lelylijn. Daarom wordt doorgewerkt met het Masterplan Lelylijn. In het Masterplan worden de financierbaarheid en mogelijke financieringsopties van de Lelylijn uitgewerkt, om zo in de toekomst wel de stap naar de MIRT-verkenning te kunnen zetten. Daarnaast wordt gekeken naar vier gebiedsverdiepingen en wordt er vooruitgekeken naar de impact van de Lelylijn over 100 jaar. Door zowel in als uit te zoomen ontstaat er een beter beeld van de lokale inpassing van hoogkwalitatieve stationslocaties en de structuurversterkende werking van de Lelylijn voor ruimtelijk-economische ontwikkeling. De Lelylijn wordt verankerd in de Nota Ruimte. Het kabinet verkent een uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw, om eventuele volgende investeringen in grootschalige structuurversterkende infrastructuur, zoals de Lelylijn, te kunnen uitvoeren en bekostigen.⁶

Nedersaksenlijn

Het kabinet heeft een aanvullende reservering van € 1,9 mld. gemaakt voor de Nedersaksenlijn. Met dit aanvullende bedrag is zicht op financiering om de MIRT-verkenning te starten. Samen met de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel wordt gewerkt aan een startdocument voor het starten van deze verkenning. De Tweede Kamer heeft per motie verzocht de MIRT-verkenning uiterlijk met Prinsjesdag te starten.⁷ Hiervoor is het noodzakelijk dat zowel Tweede als Eerste Kamer akkoord zijn met de aanvullende reservering zoals die in de Voorjaarsnota is opgenomen.

Met de komst van de Nedersaksenlijn wordt het oostelijke deel van Groningen en Drenthe per spoor verbonden met Overijssel, de steden Groningen en Leeuwarden en de plaatsen hier tussenin. Dit geeft een belangrijke impuls voor de leefbaarheid, woningbouw, bereikbaarheid van banen, onderwijs en voorzieningen en daarmee aan de kansen en brede welvaart voor de inwoners en bedrijven in dit gebied. Deze onderwerpen komen expliciet terug in een integraal plan van aanpak voor de MIRT-verkenning.

Bestaand spoor

Ook het belang van een goede bereikbaarheid van Noord-Nederland via het bestaande spoor vindt het kabinet van groot belang. Om die reden is er, aanvullend op de eerdere € 75 mln. bij de voorjaarsbesluitvorming € 100 mln. geheralloceerd voor de aanpak van de spoorinfrastructuur op en rond Meppel. Deze middelen worden gebruikt voor minder verstoringen en meer en snellere treinen op het traject. Op het BO MIRT 2025 worden er met de regio nadere afspraken gemaakt over de invulling van dit budget.

2.1.2. Paddepoelsterbrug

In maart 2025 is de bestuursovereenkomst ondertekend tussen IenW en de gemeente Groningen voor de realisatie van de Paddepoelsterbrug. Hierdoor kan begonnen worden met de realisatie en wordt een belangrijke verbinding in de stad

⁶ Kamerstuk 36 600-A, nr. 54

⁷ Kamerstuk 29 984, nr. 1254

hersteld. De gemeente wordt eigenaar en beheerder van de brug en wordt verantwoordelijk voor het onderhoud. IenW levert een vaste bijdrage van € 15,7 mln. voor de bouw en € 2,4 mln. als afkoop van het beheer en onderhoud. De gemeente levert een bijdrage van € 2,2 mln. De planning is dat de realisatie in 2026 start en de openstelling in 2027 zal plaatsvinden.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.1.3. Pilot Buitendijkse slibsedimentatie Eems-Dollard

Op 17 april 2025 is de projectbeslissing ondertekend en daarmee start de realisatiefase van dit project. In de (zuid)westhoek van de Dollard worden rijshoutendammen in organische vormen en halve maan structuren geplaatst. Met dit project, dat deel uitmaakt van het Rijksprogramma Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), wordt de komende tien jaar onderzocht of het mogelijk is om slib op een natuurlijke manier vast te leggen (slibsedimentatie). Deze overgangen kunnen zich ontwikkelen tot nieuwe leefgebieden voor planten en dieren.

2.2. Regio Zuidwest

2.2.1. PHS Den Haag-Rotterdam

Op 14 april 2025 is, in aanwezigheid van de staatssecretaris van IenW en vertegenwoordigers uit de regio, de opening verricht van de uitbreiding naar vier sporen tussen Schiedam-Rotterdam en tevens de afronding van het gehele PHS-project Rijswijk-Rotterdam gevierd. Dit is een belangrijke mijlpaal voor het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer en betekent ook dat de eerste PHS-corridor volledig is opgeleverd. Voor de reizigers levert het een beter en frequenter treinproduct op. Dit was eind december grotendeels al gerealiseerd toen het deel Rijswijk-Delft Campus in gebruik is gesteld; nu is ook de stop van alle sprinters op Schiedam mogelijk geworden. Deze PHS-maatregelen zijn ook de basis voor een verdere verbetering in de toekomst die in de MIRT-verkenning Oude lijn wordt onderzocht.

2.2.1. Bereikbaarheid Rotterdamse haven

Het kabinet heeft zich in het Regeerakkoord het behoud van een goede leveringszekerheid voor goederen en het bestrijden van de files tot doel gesteld. Door de groeiende filedruk op de A15 en een groeiende containeroverslag staat de bereikbaarheid van de Rotterdamse containerhaven echter steeds meer onder druk. De efficiëntie en het rendement van het logistieke proces in de Rotterdamse haven en de snelheid van het vervoer van goederen van en naar het achterland komt daarmee in de knel. Dit levert niet alleen problemen voor de leveringszekerheid op maar doet ook afbreuk aan de Nederlandse logistieke toppositie als toegangspoort naar Europa voor goederen.

Het structureel borgen van deze bereikbaarheid van de containerhaven van Rotterdam vraagt om een multimodale aanpak waarin de gehele logistieke keten samenwerkt in het havengebied en het achterland aan een snelle, efficiënte, gedigitaliseerde en duurzame afhandeling van de transporten. Om dit te bespreken heeft op 10 april 2025 een gesprek tussen de bewindspersonen van IenW en het Havenbedrijf Rotterdam, vertegenwoordigers van de logistieke keten, lokaal bestuur, branche-organisaties en andere betrokkenen bij het containervervoer via de corridors plaatsgevonden. Daarbij is afgesproken een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen, die eind 2025 aan de Kamer wordt gezonden.

2.2.1. Gebiedsontwikkeling Maasterras

De gemeente Dordrecht en de ministeries van VRO en IenW hebben aanvullende afspraken gemaakt over de gebiedsontwikkeling Maasterras. Voor het vernieuwen van de aanlanding van de Stadsbrug Dordrecht zegt het Rijk een aanvullende bijdrage van € 25 mln. toe onder voorwaarde van cofinanciering door de gemeente Dordrecht van eveneens € 25 mln. Deze afspraak is onder voorbehoud van positieve besluitvorming door de gemeenteraad over het bestemmingsplan.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.3. Regio Oost

2.3.1. PHS Nijmegen

Op 11 juni 2025 is de starthandeling verricht om de start van grootschalige werkzaamheden te markeren. Met de verbouwing vergroot ProRail o.a. de transfercapaciteit van het station inclusief nieuw perron en sporen met opstelcapaciteit voor reizigersmaterieel. Er komt een grote brede reizigerstunnel onder de sporen extra en het station krijgt een tweede entree aan de westzijde (achterkant). Ook past ProRail de sporen aan zodat de treinen in de gewenste richting en met de gewenste vertrektijd elke tien minuten kunnen rijden. De planning is om het station in 2028 klaar te hebben, zodat de treinen per dienstregeling 2029 (ingaaend eind 2028) goed over het uur verspreid zijn.

2.4. Regio Noordwest

2.4.1. A1/A28 knooppunt Hoevelaken

Conform de afspraak in het BO MIRT 2024 heeft het Rijk, in samenspraak met de regio, onderzocht of het mogelijk is om het MIRT-project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken in kleinere projecten op te delen en te faseren. Hiervoor zijn vier varianten opgesteld die (een deel van) de structurele bereikbaarheidsknelpunten rond het knooppunt Hoevelaken aanpakken. De aanpak van het knooppunt Hoevelaken zelf maakt daar geen onderdeel van uit, mede omdat dit zeer complexe en daarmee kostbare ingrepen vergt. Daar waar er samenhang is, is in de varianten wel de aanpassing aan de aansluiting A1/A30 Barneveld (voorkeursvariant) opgenomen. Dit project sluit immers aan op het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken.

De vier varianten zijn onderzocht en beoordeeld op de aspecten doorstroming, stikstof, verkeersveiligheid en kosten.⁸ Rijk en regio hebben de resultaten besproken en onderkennen de meerwaarde van een opgedeelde en gefaseerde aanpak van het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken in combinatie met het voorkeursalternatief A1/A30 Barneveld. Daarbij concluderen Rijk en regio dat variant vier leidt tot positieve verkeerskundige resultaten, tegen relatief beperkte middelen. In deze variant wordt de capaciteit op de A1 ten oosten van knooppunt Hoevelaken in beide richtingen en ten westen van knooppunt Hoevelaken richting het westen vergroot. Dit in combinatie met maatregelen die de doorstroming van de A1-A30 aansluiting Barneveld verbeteren én het verlengen van de spitsstrook op de A28 in knooppunt Hoevelaken. Hiermee wordt het grootste knelpunt, namelijk de A1 tussen knooppunt Hoevelaken en aansluiting Barneveld, opgelost. De kosteninschatting van deze variant bedraagt circa € 475 mln. (met een bandbreedte van 25%). Ter vergelijking: het budget van project Knooppunt

⁸ Onderliggende rapporten hierover zijn te vinden op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/02/17/nrm-quickscan-opknippen-mirt-project-a1-a28-knooppunt-hoevelaken> en <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/05/21/knooppunt-a28-a1-hoevelaken-stikstofdepositieberekeningen>.

Hoevelaken voorafgaand aan de herprioritering bedroeg € 1.145 mln. (prijspeil 2022).

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Deze variant kent echter nog steeds een substantiële stikstofopgave (de hoogst berekende bijdrage is 32 mol/ha/jaar in de directe nabijheid van de A1 op de Veluwe). Rijk en regio werken samen om een oplossing te vinden voor de stikstofopgave. Komende periode werken Rijk en regio aan een besluit in het BO MIRT 2025 over een plan van aanpak om variant vier nader uit te werken tot een (ontwerp)projectbesluit. Daarbij zet het Rijk zich in om de bijbehorende financiering en capaciteit te alloceren. Hierbij blijft zicht op volledige realisatie van het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken in lijn met het Ontwerptractébesluit van 2018 en eerder gemaakte bestuurlijke afspraken.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.4.2. Derde perron Amsterdam-Zuid

Eind 2023 is de Planning- en Studiefase van het project Derde Perron gestart. Om de kosten in het verdere ontwerpproces goed te kunnen beheersen, is besloten de kostenraming van het project te herijken. Zo is het vertrekpunt voor deze fase geschoond van de excessieve prijsstijgingen uit de voorgaande periode. Uit de herijking blijkt dat de projectscope niet meer te realiseren is binnen het huidige projectbudget, de raming bedraagt € 597 mln. tegen een projectbudget van ca. € 459 mln. Dit is de komende periode dan ook onderwerp van gesprek. Het grootste deel van de stijging – bijna driekwart – is echter toe te schrijven aan de excessieve kostenstijgingen van materiaal en arbeid.

De Planning- en Studiefase wordt vooralsnog volgens planning voortgezet. In 2027 zijn voor het vervolg van het project richtinggevende keuzes noodzakelijk inclusief evenwicht in raming en budget. De Kamer zal op dat moment nader worden geïnformeerd of eerder als daar aanleiding toe is.

2.5. Regio Zuid

2.5.1. Wilhelminakanaal Sluis II

In november 2024 is de Kamer geïnformeerd over de MIRT-projectbeslissing het project Wilhelminakanaal Sluis II. Daarna is door Rijk en regio verder gewerkt aan een Bestuursovereenkomst (BOK). Op 10 maart 2025 is het startschot gegeven voor de nieuwbouw van Wilhelminakanaal Sluis II en is de BOK ondertekend. In de BOK zijn nadere afspraken gemaakt over onder andere 30% cofinanciering van het project door Noord-Brabant en Tilburg. Dit betekent dat weer een stap gezet is in de opwaardering van het Wilhelminakanaal voor grotere schepen. De aanbesteding start binnenkort; naar verwachting vindt de gunning aan een aannemer voor de zomer van 2026 plaats. De voorlopige planning voor ingebruikname van het Wilhelminakanaal voor klasse IV-schepen is voorzien in 2029.

2.5.2. Meanderende Maas

De Kamer is eerder geïnformeerd over de ondertekening van de BOK Meanderende Maas en de overgang naar de realisatiefase.⁹ Destijds was duidelijk dat de planning- en studiefase tien maanden langer had geduurd dan bij aanvang van die fase werd verwacht. Primaire oorzaak hiervoor was de juridische complexiteit bij het verankeren van de toepasbaarheid van gebiedseigen grond in het Projectplan Waterwet. Waterschap Aa en Maas, provincie Noord-Brabant en IenW hebben de extra kosten van ongeveer € 3,9 mln. als gevolg van deze

⁹ Kamerstuk 36 600-A, nr. 16

vertraging gezamenlijk bekostigd, waarvan circa € 1,5 mln. door IenW aanvullend wordt bijgedragen.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

2.5.3. Groene Rivier Well

Voor het project gebiedsontwikkeling Groene Rivier Well zijn Rijk en regio gekomen tot een gezamenlijke financiële dekking voor de realisatie. Daarvan zal het Rijk maximaal € 38 mln. extra bijdragen (inclusief beheer en onderhoud). De regio heeft € 15 mln. aan aanvullende maatregelen genomen. Door de Groene rivier aan te leggen heeft de rivier na de uitvoering meer ruimte en zal de waterveiligheid op orde zijn. Er is door deze maatregel ook een kans om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren, de natuur uit te breiden en te voorzien in natuurinclusieve landbouw.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.6. Nationaal

2.6.1. Aanpak herstart zeventien gepauzeerde MIRT-projecten

In 2023 heeft IenW moeten besluiten om zeventien MIRT-projecten te pauzeren vanwege de opeenstapeling van financiële, stikstof- en personele problematiek, en de middelen hiervoor in te zetten voor tegenvallers bij lopende projecten en intensivering op instandhouding.¹⁰ In juni 2024 heeft de Kamer een eerste aanzet voor een Plan van Aanpak herstart gepauzeerde MIRT-projecten ontvangen.¹¹ Aan de Kamer is toegezegd een analyse op te stellen over welke van de 17 gepauzeerde projecten als eerste opgestart kan worden in 2025, evenals een stand van zaken van de gepauzeerde projecten waarbij ingegaan wordt op de mogelijkheid tot het faseren of opknippen van projecten. Ter invulling van deze toezeggingen is een aanpak herstart opgesteld, die een bijlage bij deze brief is.

Met het toezenden van de 'Update Integrale Mobiliteitsanalyse' is de Kamer geïnformeerd over de impact van het pauzeren van de zeventien projecten op de doorstroming en verkeersveiligheid.¹² De opgave van de zeventien gepauzeerde projecten blijft urgent. Nut en noodzaak van deze projecten staan niet ter discussie. Daarom maakt IenW geen onderscheid in urgentie voor herstart.

Voor de mogelijkheden van een herstart kijkt IenW naar de kansen die er zijn ten aanzien van de randvoorwaarden stikstof, financiën en capaciteit. In het licht van de beperkingen is het de ambitie van IenW ieder jaar één gepauzeerd project op te starten, mits voldaan kan worden aan deze randvoorwaarden. In lijn met de motie van de leden Grinwis en Vedder verkent IenW per gepauzeerd project de mogelijkheid projecten in fasen op te knippen.¹³

In de BO's MIRT, ten eerste van 2025, overleggen Rijk en regio over de gepauzeerde projecten en eventuele kansen die er zijn ten aanzien van stikstof, financiën en capaciteit. Conform de motie Krul wordt de Kamer in de MIRT-brief najaar 2025 geïnformeerd over de stand van zaken.¹⁴

2.6.2. Kleine verbeteringen autonetwerk of doorstroming

Vorig jaar heeft IenW besloten om € 280 mln. te reserveren voor het uitvoeren van kleine maatregelen, gericht op het verbeteren van het autonetwerk of de doorstroming van automobiliteit op het nationale netwerk. Het doel is om snel

¹⁰ Kamerstuk 36 200-A, nr. 78

¹¹ Bijlage 2024D26244 bij Kamerstuk 36 410 A, nr. 61

¹² Bijlage 2023D49872 bij Kamerstuk 36 410 A, nr. 21

¹³ Kamerstuk 31 305, nr. 492

¹⁴ Kamerstuk 29 385, nr. 132

concrete maatregelen te nemen waar de weggebruiker positief effect van ervaart. De regio's hebben inmiddels maatregelen voorgesteld bij IenW, zoals het verbeteren van de afritten en kruispunten/rotondes rond de snelwegen en aangrenzende wegen. Deze voorstellen zijn door IenW beoordeeld aan de hand van het vastgestelde beoordelingskader (o.a. gericht op het snel en kosteneffectief bereiken van verbetering van de doorstroming). Rijk en regio hebben afgesproken dat de regio de komende periode de kansrijke maatregelen verder uitwerkt, zodat in het BO MIRT 2025 definitieve besluitvorming kan plaatsvinden over de inzet van de € 280 mln. aan Rijksmiddelen voor deze kansrijke maatregelen.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.6.3. Verkeersveiligheidsaanpak Rijks-N-wegen

Er is € 200 mln. beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de verkeersveiligheid van Rijks-N-wegen.¹⁵ Hiermee worden maatregelen getroffen in twee verschillende tranches. De Kamer wordt hierover jaarlijks geïnformeerd. Naar verwachting is eind dit jaar de helft van de maatregelen uit de eerste tranche uitgevoerd en zijn de resterende maatregelen in opdracht gegeven of vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst met regionale partijen. Dit jaar nog wordt bijvoorbeeld de moeilijk overrijdbare rijrichtingscheiding gerealiseerd op grote delen van de N57 en N59. In het najaar van 2025 worden met het groot onderhoudsmoment op de N99 diverse verkeersveiligheidsmaatregelen getroffen, zoals aanpassingen bij de rotonde met het defensieterrein, bermmaatregelen, aanpassingen in het profiel en het terugbrengen van de snelheid naar 80 km/uur. De maatregelen op de N33 worden meegenomen met het groot onderhoud in 2025/2026. Voor enkele projecten start de realisatie vanaf 2026. Voor de ongelijkvloerse turborotonde op de N9 ter hoogte van de Kogendijk is recent een samenwerkingsovereenkomst gesloten en de verwachte realisatietermijn is 2026/2027. Zoals eerder aan de Kamer gemeld, geldt dat de aanpak op de N18 wordt geoptimaliseerd.¹⁶ Dit betekent dat de scope van het project wordt vergroot. Daardoor wordt de realisatietermijn verschoven naar 2027.

De tweede tranche bevat meer complexe en grootschalige maatregelen, die een lange proceduretijd kennen en meer tijd vragen. Het gaat om de N14, N44, N36, N50 Kampen-Ramspol, N59 en de N915. RWS werkt momenteel aan de planuitwerking van de verkeersveiligheidsmaatregelen in de tweede tranche. Voor de N36 en N50 Kampen-Ramspol geldt dat de kosten voor de rijbaanscheiding hoger uitvallen nu deze verder zijn uitgewerkt. Conform de motie van het lid Veltman is de opgave voor de N36 meegenomen in de bredere afweging voor het MF. Hiermee wordt de motie deels als afgedaan beschouwd. Met de Voorjaarsbesluitvorming 2025 is het budget voor de N36 opgehoogd met € 115 mln. Met de motie van het lid Veltman¹⁷ en de motie van het lid Pierik¹⁸ wordt verzocht te onderzoeken hoe en op welke manier op de N50 (Kampen-Ramspol) en de gehele N36 (Wierden-Ommen) de rijbanen veiliger gemaakt kunnen worden. Momenteel wordt bekeken wat voor gevolgen de motie Pierik en het extra budget voor de N36 voor de uitgangspunten van het project hebben. Voor de N50 blijft het budget ongemoeid, dus daar zal bekeken moeten worden hoe met het beschikbare budget een verkeersveilige oplossing gerealiseerd kan worden.

¹⁵ Kamerstuk 29 398, nr. 1014

¹⁶ Kamerstuk 36 600-A, nr. 16

¹⁷ Kamerstuk 36 600-A, nr. 30

¹⁸ Kamerstuk 29 398, nr. 1168

Vanuit het programma 'Meer Veilig' staan de laatste maatregelen voor een veilige berminrichting op Rijks-N-wegen gepland in 2025 en 2026.¹⁹

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

2.6.4. Voortgang aanpak spits spreiden en -mijden

Om files op de weg en drukte in de treinen voor reizigers te beperken, werkt IenW samen met andere overheden en maatschappelijke partners aan de aanpak spitsspreiden en -mijden. In aanvulling op de reservering van € 16 mln. waar de Kamer eind 2024 over is geïnformeerd, is in de Voorjaarsnota 2025 een aanvullende meerjarige investering van in totaal € 50 mln. afgesproken.²⁰ De Kamer wordt dit najaar geïnformeerd over de aanpak. Vanuit de verantwoordelijkheid als werkgever is IenW gestart met een pilot om het mijden van de spits door ambtenaren extra te stimuleren.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.6.5. Innovatieagenda Bronaanpak Spoortrillingen (IBS)

Met de Innovatieagenda Bronaanpak Spoortrillingen (IBS) wordt gewerkt aan meer effectieve maatregelen tegen hinder door spoortrillingen. De IBS wordt uitgevoerd door ProRail en wordt in 2025 afgerond. Enkele deelprojecten vragen meer tijd en zullen later worden afgerond. Op 3 november 2025 vindt het slotsymposium plaats. De bijgevoegde voortgangsrapportage (zie bijlage) beschrijft de voortgang in 2024. IenW werkt daarnaast verder aan de ontwikkeling van een landelijke aanpak van spoortrillingen. Hierover zal de Kamer op een later moment worden geïnformeerd.

3. Moties en toezeggingen in het kader van het MIRT

3.1. Aanpak instandhoudingsopgave

De afgelopen periode is in een aantal aangenomen moties en toezeggingen in debatten ingegaan op het aanbesteden van de infraprojecten van RWS. Daarbij zijn vragen gesteld over het aanbestedingsproces, de meerjarenplanning van projecten die eraan komen en de efficiënte inzet van middelen. Deze vragen hangen samen met de enorme omvang van de infrastructurele instandhoudingsopgave, die onder de uitdagende omstandigheden van dit moment, zoals toegenomen kosten en de schaarste aan personeel, voortvarend moet worden aangepakt. In deze brief wordt ingegaan op de manier waarop RWS invulling aan de opgave geeft, waarmee ook invulling wordt gegeven aan de moties en toezeggingen over dit onderwerp.

Aanbesteden van infraprojecten

RWS besteedt de uitvoering van projecten aan. Per project worden afwegingen gemaakt over hoe wordt aanbesteed binnen de ruimte die de aanbestedingsregels bieden. Ontwikkelingen, zoals meer focus op instandhouding, de toegenomen krapte op de arbeidsmarkt, toegenomen kosten in de afgelopen jaren, en meer aandacht voor risicoverdeling vragen om extra aandacht in de marktbenadering. Zo heeft RWS voor de intensivering van de instandhouding voor tunnels, bruggen, viaducten en sluizen gekozen voor langjarige programmatische samenwerking met marktpartijen in portfoliocontracten. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een uitzondering in de aanbestedingswet, die gebruikt mag worden als een langere contractduur dan de gebruikelijke vier jaar kan worden gemotiveerd. Met deze portfolioaanpak kunnen leereffecten en innovaties over projecten heen worden benut en wordt aan marktpartijen meer zekerheid op langere termijn geboden. Ook probeert RWS efficiencyvoordelen te realiseren door technisch soortgelijke objecten op deze manier gebundeld aan te besteden, waardoor minder capaciteit

¹⁹ Kamerstuk 34 775, nr. 64

²⁰ Kamerstuk 31 305, nr. 483

nodig is voor het doorlopen van tenders, zoals de motie van de leden Heutink c.s.²¹ vraagt. Zo besparen zowel de opdrachtgever als de marktpartijen die inschrijven tijd en kosten, ook in de waterveiligheidssector. Hiermee is invulling gegeven aan de toezegging over dit onderwerp aan het lid Grinwis bij het CD Water van 18 november 2024.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

RWS onderzoekt voortdurend hoe de mogelijkheden van de aanbestedingswet worden benut en maakt gebruik van bijzondere aanbestedingsprocedures, zoals de Concurrentiegerichtte Dialoog of het Innovatiepartnerschap, die alleen in specifieke gevallen mogen worden toegepast. Momenteel wordt verkend of het op voorhand opnemen van specifieke clausules voor innovatie meer ruimte biedt in de uitvoering en van toegevoegde waarde kan zijn voor de contracten van RWS. RWS voert continu de dialoog met de markt om zelf ook te blijven leren hoe de beoogde langjarige samenwerking met de markt en de gekozen contractvorm daarbij uitpakken en daarop weer te kunnen acteren op basis van de mogelijkheden die de aanbestedingswet biedt. Ook wordt gemonitord of er aanknopingspunten zijn rondom de actuele herziening van de Europese Aanbestedingsrichtlijnen voor verbeteringen in aanbestedingsregelgeving die de samenwerking met de markt en daarmee de productie van RWS bevorderen. Hiermee is de motie van de leden Heutink c.s. beantwoord.²²

Meerjarig inzicht in projecten

De motie van de leden Veltman c.s. vraagt naar versneld inzicht in de staat van de infrastructuur, doelen voor wat betreft het onderhoud de 'dealflow' richting marktpartijen, en een plan voor een evenwichtige verdeling van risico's bij de uitvoering van weg- en waterbouwprojecten.²³

Jaarlijks ontvangt de Kamer de rapportage 'Staat van de Infrastructuur', waarin de Kamer wordt geïnformeerd over de actuele technische staat van het hoofdwegennet, het hoofdvaarwegennet en het hoofdwatersysteem. RWS voert de instandhoudingsopgave uit op basis van de minimale kwaliteitseisen zoals beschreven door het basiskwaliteitsniveau (BKN). Vastgesteld is waar een weg, vaarweg, spoorweg of waterwerk in de basis aan moet voldoen om de gebruikers en belanghebbenden goed te kunnen blijven bedienen. Een robuust mobiliteitssysteem met basale voorzieningen passend bij de functie van de verschillende netwerken. In andere woorden: waarvoor ze bedoeld zijn, nu en in de toekomst. Sinds 2024 beschikt RWS over een langjarig vooruitzicht met budget. Er wordt een programmeringsproces doorlopen waarin op basis van functionele, technische en omgevingseisen wordt bepaald welke maatregelen wanneer moeten worden genomen. Daarnaast wordt beoordeeld of deze financieel gedekt kunnen worden en of de beschikbare capaciteit aanwezig is. De beschikbare middelen worden in het programmeringsproces zodanig afgewogen dat een geprioriteerd, maakbaar meerjarig programma tot stand komt.

Voor de eerste vier jaar staat dit meerjarenprogramma goeddeels vast; hoe verder weg in de tijd, hoe flexibeler de programmering nog is. Om marktpartijen te informeren over de projecten die eraan komen, publiceert RWS ten minste twee keer per jaar een inkoopplanning.²⁴ Hierin wordt anderhalf jaar vooruit aangegeven welke projecten, inclusief de geschatte financiële omvang, eraan

²¹ Kamerstuk 36 600-A, nr. 27

²² Kamerstuk 36 600-A, nr. 28

²³ Kamerstuk 36 600-A, nr. 29

²⁴ <https://open.rijkswaterstaat.nl/overige-publicaties/2025/inkoopplanning-rijkswaterstaat-maart/>.

komen en welke contractvorm wordt voorzien. De infrasector heeft RWS laten weten voornamelijk behoefte te hebben aan inzicht voor de komende vijf jaar. Daarom werkt RWS aan het verrijken van de inkoopplanning om tot een meerjarig inzichtelijke dealflow te komen, waarbij tot 8 jaar vooruit wordt gekeken, te beginnen met de Vernieuwingsopgave. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met marktpartijen binnen de 'Taskforce Infra', met als streven dat in 2025 de meerjarige dealflow inzichtelijk is voor de vernieuwingsopgaven en in 2026 voor de totale meerjarige opgave, inclusief onderhoud en nieuwe ontwikkelingen.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Complexe weg- en waterbouwprojecten vragen om een passende risicoverdeling per project. RWS vertaalt dit naar een passende contractvorm waarin de wijze van samenwerken met de markt en het gekozen prijsmechanisme bepalend zijn om te komen tot een risicoverdeling tussen overheid en markt die voor beide acceptabel is. Hiertoe deelt RWS projecten in naar categorieën van eenvoudig tot beleidsrijk en complex. Dat leidt ertoe dat voor de meest risicovolle projecten een andere samenwerkingsvorm en een ander prijsmechanisme gelden dan voor bijvoorbeeld regulier onderhoudswerk. In de continue dialoog tussen RWS en de markt is dit een belangrijk gespreksonderwerp. Daarnaast wordt voorafgaand aan aanbesteding in marktconsultaties getoetst of de beoogde contractvorm en aanpak ook naar inzicht van marktpartijen de best passende is. Tegelijkertijd werkt RWS aan de standaardisering van contractvoorwaarden voor vergelijkbare opgaven om te zorgen voor eenvoud en eenduidigheid, conform de toezegging aan het lid Grinwis bij het CD water 2024.

Het streven is dat de Kamer voorafgaand aan het CD MIRT nog het meerjarenplan instandhouding ontvangt waarin de opgave en aanpak nader worden toegelicht. Dit ter opvolging van de toezegging uit het CD Strategische Keuzes Bereikbaarheid om de Kamer nader te informeren over de meerjarige opgave en aanpak.

3.2. MIRT-investeringen per provincie

Aan het lid Pierik is tijdens het NO MIRT van 2024 toegezegd de verhouding tussen Randstad en regio bij de investeringen van de afgelopen vijf jaar tot heden te onderzoeken. Dit overzicht is voorafgaand aan het CD Strategische Keuzes Bereikbaarheid aan de Kamer gestuurd.²⁵ Tijdens dit debat is door het lid Pierik verzocht om een verdieping met de daadwerkelijke geïnvesteerde bedragen per provincie aan de Kamer toe te sturen. In de bijlage is het toegezegde overzicht te vinden. Wat het kabinet betreft is daarbij sprake van een billijke regionale spreiding.

3.3. Dubbelspoor Zwolle – Deventer

Aan het lid De Hoop is toegezegd in gesprek te gaan met de provincie Overijssel, gemeenten Zwolle, Olst-Wijhe en Deventer en de regio Stedendriehoek over spoorverdubbeling tussen Zwolle en Deventer. Zoals toegezegd is IenW in gesprek gegaan met deze partijen over de spoorverdubbeling tussen Zwolle en Deventer. Op basis van eerder onderzoek blijkt dit, naast jaarlijks behoorlijke exploitatiekosten en de kosten voor beheer, onderhoud en vervanging, flinke investeringen te vragen; schattingen lopen uiteen van € 310 tot € 620 mln. De baten worden beperkt ingeschat. Rijk en regio leggen daarom op dit moment meer prioriteit bij andere (spoorse) projecten.

²⁵ Kamerstuk 36 600-A, nr. 57

Eén van deze projecten is een vierde perron voor station Deventer, dat reeds door ProRail wordt onderzocht in het kader van de robuuste inpassing van de Berlijntrein. Een andere maatregel in dit onderzoek met potentieel veel baten, ook buiten de regio, is een snelheidsverhoging tussen Amersfoort en Apeldoorn. Ook wordt nog gekeken naar een snelheidsverhoging tussen Hengelo en de grens en het aanpassen van station Oldenzaal. Het onderzoek zal binnenkort door ProRail worden afgerond. Daarna zal IenW de resultaten hiervan bespreken met de regionale partijen om te zien of en welke maatregelen tot uitvoering gebracht kunnen worden binnen het beschikbare budget van ca. € 30 mln.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

3.4. Basiskwaliteitsniveau Fiets

Aan de Kamer is per brief toegezegd om deze te informeren over de stand van zaken van het basiskwaliteitsniveau fiets.²⁶ De uitwerking hiervan is in volle gang, maar er is meer tijd nodig dan eerder voorzien. Het dossier is ingewikkeld door de versnippering van fietstoegankelijke infrastructuur op het IenW areaal. De fietstoegankelijke infrastructuur op grond van IenW omvat circa 2.500 kilometer aan wegen en overige paden die door fietsers worden gebruikt en bevinden zich voornamelijk langs weg- en vaarwegen. In het najaar van 2025 wordt de Kamer opnieuw geïnformeerd over de voortgang.

3.5. Beleidsvaluatie Klimaatneutrale en Circulaire Infraprojecten

Aan de Kamer is toegezegd de uitkomsten van een beleidsvaluatie van de strategie Klimaatneutrale en Circulaire Infraprojecten met de Kamer te delen (zie bijlage). Hierin is gekeken naar het ambitiebereik, de implementatie binnen IenW (inclusief RWS) en ProRail, de samenwerking met de medeoverheden en de door de markt ervaren doorwerking richting de grond, weg en waterbouw. Duidelijk is dat klimaatneutraliteit in 2030 ambitieus is. Uit de evaluatie blijkt dat IenW in de uitvoering maximaal 40% CO₂-uitstoot kan vermijden in 2030. IenW kiest voor een reëel tijdspad. Een tijdspad dat past bij de marktontwikkeling en de Europese regelgeving. Zo bevorderen we een gelijk speelveld en geven we uitvoering aan staande afspraken uit bijvoorbeeld het convenant Schoon en Emissieloos Bouwen.

3.6. Effecten samenwerking RWS met markt- en kennispartijen

Bij de procesevaluatie met betrekking tot de vuurtoren Lange Jaap is aan de Kamer toegezegd om te rapporteren over de effecten van de samenwerking van RWS met markt- en kennispartijen.²⁷ Met de onderstaande toelichting wordt aan deze toezegging invulling gegeven.

Er zijn verschillende vormen van samenwerking met kennispartijen, gericht op het vergroten van deskundigheid, delen van kennis, en de toepassing daarvan in de praktijk bij RWS. Hieronder is een aantal belangrijke samenwerkingsinitiatieven toegelicht.

- In het 'NWO Sublime Project' participeert RWS met universiteiten voor de circulariteit en eindelevensduurproblematiek van stalen bruggen.
- Met het Centrum voor Ondergronds Bouwen gebeurt dit op het vlak van tunnelrenovaties en tunnelveiligheid.
- In samenwerking TU Delft en Deltares is een samenwerkingsverband op het gebied van rivierkunde opgezet en worden studenten opgeleid tot rivierdeskundige, waarbij een deel van hen instroomt bij RWS.
- In een onderzoeksprogramma over de rivieren van morgen brengen een aantal promovendi de gevolgen van klimaatverandering op de rivierfuncties

²⁶ Kamerstuk 36 410-A, nr. 49

²⁷ Kamerstuk 35 925-XII, nr. 111

waterveiligheid, natuur en bevaarbaarheid in kaart. De inzichten die gedurende de onderzoeken beschikbaar zijn gekomen, zijn direct in de lopende projecten en beheer- en beleidsvraagstukken meegenomen.

- In maart 2024 heeft RWS een marktconsultatie met betrekking tot de strategische verkeer- en vervoersmodellen georganiseerd. Met deze kennisuitwisseling worden de modellen verbeterd.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

3.7. Informatievoorziening Vuurtoren Westhoofd en problematiek Slijkgat

De motie van het lid Grinwis c.s. verzoekt de regering een onafhankelijke evaluatie uit te voeren naar het sluiten van de nautische post Vuurtoren Westhoofd.²⁸ Het besluit is ondertussen met betrokken partijen geëvalueerd; de rapportage is bij deze Kamerbrief bijgevoegd. In deze evaluatie is ook de problematiek omtrent het Slijkgat meegenomen, zoals is toegezegd bij het CD Tuinbouw, Visserij en Biotechnologie van 8 februari 2024.

De belangrijkste conclusie is dat er vertrouwen bestaat dat de betrokken omgevingspartijen en RWS de benodigde zaken op de juiste manier zullen afronden. Er is echter consensus dat het proces rondom de beëindiging van de dienstverlening beter had gekund. Goede afstemming en heldere communicatie over dergelijke besluiten is noodzakelijk. Op basis van de aanbevelingen heeft Rijkswaterstaat een actielijst opgesteld. Een belangrijk deel van de acties loopt reeds en een deel is ook reeds uitgevoerd. Het gaat om onder andere het voortzetten van het maandelijks peilen en baggeren van het Slijkgat, het afstemmen van beleid en verantwoordelijkheden tussen betrokken overheidsinstanties en het verbeteren van de communicatie voor vaarweggebruikers met duidelijke en makkelijk vindbare informatie. Met het uitvoeren van deze acties wordt verwacht dat de verloren functies van de Vuurtoren Westhoofd voldoende worden ingevuld en dat de beschikbaarheid van het Slijkgat wordt geborgd voor de vaarweggebruikers. De invulling en voortgang van deze acties worden afgestemd met betrokken omgevingspartijen en vaarweggebruikers.

3.8. Gemeentelijke parkeertarieven

De motie van het lid Veltman verzoekt de regering gemeentelijke parkeertarieven voor bezoekers en bewoners in kaart te brengen, deze te vergelijken met het buitenland en hierover in gesprek te gaan met gemeenten.²⁹ Informatie over gemeentelijke parkeertarieven is ruim beschikbaar in publiek toegankelijke bronnen. Data wordt verzameld, gepubliceerd en gevisualiseerd door onder anderen de Rijksdienst Wegverkeer, het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden en de Vereniging Eigen Huis. Uit deze bronnen blijkt dat parkeertarieven sterk variëren binnen en tussen gemeenten, zowel voor bezoekers als bewoners. Er is sprake van tariefdifferentiatie, onder meer op basis van seizoenen, zones en gebruiksduur. In grote Nederlandse steden zijn de tarieven voor bezoekers relatief hoog ten opzichte van het buitenland. Dit blijkt uit een internationale vergelijking (Global Parking Index) en uit gepubliceerde cijfers van een veelgebruikte Europese parkeerapp.

De zorgen over de hoogte van parkeertarieven en het verdwijnen van parkeerplaatsen is gedeeld met de gemeenten. Dit onderwerp is besproken met onder meer de VNG tijdens het BO Mobiliteit van mei 2025, zoals toegezegd aan

²⁸ Kamerstuk 36 410-XII, nr. 48

²⁹ Kamerstuk 36 600-XII, nr. 39

de leden De Groot en Veltman.³⁰ Hier is door de betrokken partijen onderstreept dat de verantwoordelijkheid voor het parkeerbeleid, inclusief de tarifiering en het aantal plekken, bij gemeenten ligt. Hiermee is uitvoering gegeven aan de motie en de toezegging aan de Kamer.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

4. Slot

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Over de uitkomsten van het volgende BO MIRT wordt de Kamer zoals gebruikelijk per brief geïnformeerd, in aanloop naar het volgende Notaoverleg MIRT.

Hoogachtend,
DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT a.i.,

Sophie Hermans

³⁰ Kamerstuk 2024Z17535

Aan:

De Statenleden van de provincies Groningen, Fryslân, Drenthe
De Gemeenteraadsleden van de gemeenten Groningen, Leeuwarden, Súdwest-Fryslân,
Assen, Emmen
Het Algemeen Bestuur Wetterkip Fryslân

Groningen, 13 juni 2025

Behandeld door : Jan Spakman
Telefoonnummer : 06-15068199
E-mail : j.spakman@provinciegroningen.nl
Briefnummer : 109
Onderwerp : Bestuurlijk overleg leefomgeving 2 juni 2025

Geachte leden van Provinciale Staten, Gemeenteraden en Algemeen Bestuur,

Op 2 juni jl. vond het jaarlijkse Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL) plaats tussen het landsdeel Noord-Nederland en het Rijk. We hebben met de bewindslieden van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en van Infrastructuur en Waterstaat belangrijke afspraken kunnen maken. Ook zijn actuele onderwerpen besproken met de staatsecretaris van Herstel Groningen en de staatsecretaris van Defensie.

Ruimtelijke Arrangementen en NOVEX-gebieden

De provincies in Noord-Nederland werken samen aan goede afspraken met het Rijk over de ruimtelijke ordening. Dat betreft ook lastige keuzes over de verdeling van de schaarse ruimte en de aanpak van fundamentele regionale en nationale opgaven. De provincies Drenthe en Fryslân hebben ieder een provinciaal Ruimtelijk Arrangement (RA) met het rijk ondertekend en de provincie Groningen heeft hiervoor samenwerkingsafspraken gemaakt. Noord-Nederland stelde daarbij dat het proces van de Ruimtelijke Arrangementen weliswaar waardevol is, maar de gemaakte afspraken niet meer zijn dan een eerste stap. We werken met het Rijk door met volgende versies van de ruimtelijke arrangementen. Daarin moet scherper worden afgesproken wat Rijk en regio van elkaar verwachten bij het maken van integrale ruimtelijke keuzes die nodig zijn.

Voor het RA van de provincie Drenthe¹ is het 'Drents bod' uitgangspunt geweest. Het Rijk en de provincie Drenthe gaan in gesprek over extra woningen in Assen en Emmen. De provincie heeft als ambitie om in Drenthe 45.000 extra woningen te bouwen. Daarnaast wordt een pilot uitgevoerd voor herstructurering. Drenthe heeft gewezen op de grote impact van de komst van de Nedersaksenlijn als *gamechanger* voor de economie en de stedelijke ontwikkeling van Zuid- en Oost-Drenthe. Drenthe gaat samen met het Rijk dit verder concretiseren in de uitwerking van de Nota Ruimte.

Met het ondertekenen van het eerste RA tussen het Rijk en de provincie Fryslân² zijn onder andere procesafspraken gemaakt over de omgang met zoetwater beschikbaarheid, de vernatting van veenweidegebieden en het overleg over het landelijk gebied, in het bijzonder over een vitale landbouw met een duurzaam toekomstperspectief. De provincie Fryslân en het Rijk gaan nader in gesprek over duurzame energie, infrastructuur en ruimtegebruik.

Op het BOL is de verstedelijkingspropositie Fries Stedelijk Netwerk (FSN) aangeboden aan de minister van VRO. Besloten is dat het FSN wordt opgenomen in het Stedelijk Netwerk Nederland Rijk. Daarnaast wordt het ruimtelijk beeld overgenomen op kaarten van de Nota Ruimte. Het Rijk en de regio bezien hoe die propositie wordt ingebracht in de bestaande woondeals. Afgesproken is dat de propositie wordt uitgewerkt tot een Investeringsagenda. Op het BOL is gewezen op het forse potentieel van de bouwlocaties Spoordok, Middelsee (beide in Leeuwarden) en Heerenveen-West en de bijdrage hiervan aan de woningbouwopgave in Nederland.

De provincie Groningen en het Rijk hebben samenwerkingsafspraken gemaakt over het nog te maken ruimtelijk arrangement. Op basis van deze afspraken werken Rijk en provincie Groningen de komende periode samen verder aan een wederkerig, provincie-specifiek en integraal ruimtelijk arrangement.

Noord-Nederland kent vier NOVEX-gebieden waar meerdere opgaven samenvallen tot een complexe puzzel. Voor de Regio Groningen Assen (RGA) en de Regio Zwolle stelden het Rijk en de regio al eerder het ontwikkelperspectief vast. In het BOL zijn nu ook van beide NOVEX-gebieden de uitvoeringsagenda³ vastgesteld. Ook is het ontwikkelperspectief van het NOVEX-gebied Groningen-Masterplan Zeehavens⁴ vastgesteld. Het vierde NOVEX-gebied, de Lelylijn, doorloopt een geheel eigen proces via een op te stellen Masterplan.

¹ Ruimtelijk Arrangement Rijk - provincie Drenthe [| Rijksoverheid.nl Ruimtelijk Arrangement Rijk - Provincie Drenthe | Besluit | Rijksoverheid.nl](#)

² Ruimtelijk Arrangement Rijk - provincie Fryslân [Ruimtelijk Arrangement Rijk - Provincie Fryslân | Besluit | Rijksoverheid.nl](#)

³ Uitvoeringsagenda RGA, Uitvoeringsagenda Regio Zwolle

⁴ Ontwikkelperspectief NGGMZ

Ruimte voor Defensie

Op het BOL heeft de staatsecretaris van Defensie het proces en de uitkomst toegelicht van het ontwerp Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD). Landsdeel Noord gaf aan constructief in dit dossier te staan en de maatschappelijke noodzaak ervan te begrijpen. Wel is -vooruitlopend op nader overleg- gewezen op de absolute noodzaak van zorgvuldige omgang met mensen en bedrijven die moeten verhuizen als gevolg van de ruimtelijke keuzes in de nota NPRD.

Westflank Groningen

Rijk en regio hebben de ontwikkelagenda Westflank Groningen vastgesteld als onderdeel van het MIRT-onderzoek. Ze stellen elk € 88,56 miljoen beschikbaar voor de gebiedsgerichte ontsluiting van de Westflank. Groningen wil hiermee in de Westflank ruim 8.000 woningen bouwen en bereikbaar maken. Naast een flinke verbetering voor de leefbaarheid en bereikbaarheid, betekent dit ook een enorme impuls voor het OV en de fiets. In de toekomst wil de regio de gehele Westelijke Ringweg verdiepen.

Grootschalige woningbouwlocaties

De minister van VRO heeft toegelicht hoe zij in de Nota Ruimte vier nieuwe grootschalige woningbouwgebieden in Nederland -boven op de 17 bestaande gebieden -gaat aanwijzen. In die gebieden werken Rijk en regio's voortvarend samen aan woningbouw. In het BOL heeft Noord-Nederland aangegeven ook meerdere gebieden te hebben die met grootschalige woningbouw kunnen bijdragen aan de urgente nationale opgave. Daarom wil Noord-Nederland met erkende nieuwe grootschalig woningbouwgebieden in de Nota Ruimte ook gebruik kunnen maken van rijks-ondersteuning.

De minister wil dat niet. Zij wijst op de mogelijkheid van *regionale* grootschalige woningbouw, zonder bijzondere rijks-ondersteuning maar ook zonder bemoeienis van het Rijk. Voor zulke gebieden zijn er andere, generieke regelingen, waaronder de WBI en geld voor de ontsluiting van woningbouwgebieden. In reactie geeft de regio aan dat het niet-aanwijzen van nieuwe grootschalige woningbouwgebieden in Noord-Nederland een gemiste kans is. De schaalgrootte van de noordelijke ontwikkellocaties is zeker passend bij de nationale woningbouwopgave. Daarnaast is het onzeker of subsidieaanvragen worden gehonoreerd, zoals in het geval van de ontsluiting van Assen-West. Rijk en regio gaan over deze casus in gesprek.

Kleine verbeteringen doorstroming autonetwerk

Het Rijk heeft de aanleg van meerdere nieuwe infrastructuurprojecten opgeschort wegens gebrek aan stikstofruimte en uitvoeringscapaciteit. Hierdoor is extra geld vrijgekomen op de Rijksbegroting voor de aanpak van achterstallig onderhoud van infrastructuur. Ook is uit het vrijgevalle budget € 280 miljoen beschikbaar voor betere doorstroming op hoofdwegen met kleine verbeteringen aan het autonetwerk. Noord-Nederland heeft hiervoor een gezamenlijke subsidieaanvraag gedaan. Twaalf projecten zijn voorwaardelijk gehonoreerd met een totaal subsidiebedrag van € 38,6 miljoen. Rijk en regio hebben afgesproken in gesprek te gaan over een aantal niet-gehonoreerde aanvragen. De definitieve besluitvorming volgt in het najaar.

Deltaplan voor Noordelijk Nederland

Rijk en regio hebben afgesproken samen toe te werken naar realisatie van het gehele Deltaplan voor Noordelijk Nederland. In dat kader stelden Rijk en regio eerder samen het *Deltaplan Perspectief 2050* vast. Dat bevat de leidraad voor samenwerking tussen Rijk en regio aan brede welvaart, leefbaarheid en ruimtelijk-economische ontwikkeling in Noordelijk Nederland. Het landsdeel heeft in het BOL opnieuw benadrukt hoe groot het belang hiervan is. Het Deltaplan gaat over veel meer dan spoorlijnen, maar de Lelylijn, de Nedersaksenlijn en de verbetering van het Bestaand Spoor zijn daarbij noodzakelijke voorwaarden.

Noord-Nederland heeft op het BOL gezegd heel blij te zijn dat de Nedersaksenlijn komt, maar érg ongelukkig met de financiering hiervan, waarvoor de reservering voor de Lelylijn is leeggehaald.

Rijk en regio hebben afgesproken om door te werken aan het Masterplan Lelylijn, inclusief de uitwerking van financieringsopties. Ons gezamenlijke doel voor het Masterplan is om de stap naar de MIRT-verkenning te kunnen zetten. Het kabinet verkent tevens een *uitvoeringsstrategie infra en woningbouw* om investeringen in grootschalige structuurversterkende infrastructuur, zoals de Lelylijn, te kunnen uitvoeren en betalen. De Lelylijn wordt verankerd in de Nota Ruimte.

Rijk en regio spreken af uiterlijk in het BO-MIRT (november 2025) een startbeslissing te nemen voor de MIRT-verkenning Nedersaksenlijn. Aanvullend op de eerdere € 75 miljoen stelt het kabinet € 100 miljoen beschikbaar voor aanpak van de spoorinfrastructuur op en rond Meppel. In het BO-MIRT (november 2025) worden samen met de regio nadere afspraken gemaakt over invulling van dit budget. Daarnaast stelt het kabinet € 375 miljoen beschikbaar voor de verruiming van de sluis Kornwerderzand.

BO-MIRT 2025

Wij hebben aangegeven in het BO-MIRT van november 2025, naast bovengenoemde afspraken, ook te willen praten over de resultaten van de eerste fase Masterplan Lelylijn, de toekomst van de zeesluis Farmsum en de HRMK-spoorbrug bij Leeuwarden.

Tot slot

Wij kijken terug op een nuttig BO-leefomgeving van 2 juni jl. Het was in onze ogen een zinvol gesprek tussen het Rijk en ons landsdeel. Wij hebben onze opvattingen en zorgen goed naar voren kunnen brengen en een groot aantal (proces-) afspraken kunnen maken. Desondanks blijven we alert op de voortgang in de genoemde dossiers.

Voor de volledige lijst van afspraken: [Kamerbrief over uitkomsten Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2025 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Hoogachtend,

Jetta Klijnsma,
Commissaris van de Koning
provincie Drenthe
Voorzitter SNN

*Matthijs de Vries,
gedeputeerde Verkeer & Vervoer
provincie Fryslân,
voorzitter Bestuurscommissie MIRT